

ACADEMIEJAAR 2016-2017

FUNDAMENTEN VOOR EEN EVENWICHTIGE PREVENTIEPIRAMIDE I.V.M. SCHOOLVERZUIM

LEIDRAAD VOOR HULPVERLENERS OP HET WOONWAGENTERREIN 'DIJLEDREEF'

Scriptie ingediend door **TIM HUYGHE** voor het behalen van het
bachelordiploma Sociale Readaptatiewetenschappen: kinderen, jongeren en welzijn
Promotor: Barbara Van Wijnendaele

FUNDAMENTEN VOOR EEN EVENWICHTIGE PREVENTIEPIRAMIDE I.V.M. SCHOOLVERZUIM

LEIDRAAD VOOR HULPVERLENERS OP HET
WOONWAGETERREIN 'DIJLEDREEF'

TIM HUYGHE

ABSTRACT

Deze bachelorproef is een reflectieve leidraad en een kritisch hulpstuk voor de hulpverleners die werken met de kinderen en jongeren van het residentiële woonwagenterrein 'Dijledreef'. Hierbij wil ik een preventieve en integrale manier van werken aanreiken omtrent een veelvoorkomende uitdaging: schoolverzuim. Dit gebeurt aan de hand van de preventiepiramide van Johan Deklerck. Dankzij een interview met Kim Janssens, stafmedewerker Roma en woonwagenbewoners bij het Minderhedenforum, kwam ik tot meer inzicht in de doelgroep, namelijk de Leuvense Roms. Om te weten te komen welke maatregelen reeds genomen werden - en worden - raadpleegde ik mijn collega's van het ROL (Rom Overleg Leuven: OCMW, K&G en woonwagenwerking Leuven). Met hen organiseerde ik een focusgroep waarbij we samen maatregelen op de preventiepiramide plaatsten. Tot slot toetste met Johan Deklerck een groot aantal op literatuur gebaseerde maatregelen af en plaatste ik deze samen met hem op de piramide. Ik wil de lezer met deze bachelorproef een duidelijk inzicht in de doelgroep, de schoolverzuimproblematiek en het preventief gebruik van de piramide aanreiken. Laat het duidelijk zijn dat dit een werkinstrument is dat moet rijpen en nooit 'af' kan zijn.

Kernwoorden: schoolverzuim, woonwagenbewoners, Roms, preventiepiramide

ACADEMIEJAAR 2016-2017

Scriptie ingediend voor het behalen van het bachelordiploma Sociale
Readaptatiewetenschappen: kinderen, jongeren en welzijn

*"It's easier to build strong children
than to repair broken men."*

- Frederick Douglass

Woord vooraf

Deze bachelorproef vormt voor mij persoonlijk de bijzondere start van een nieuw hoofdstuk. De aanleiding van dit alles was mijn stage bij de woonwagenwerking van Leuven, onderdeel van de Afdeling Diversiteit en Gelijke Kansen Leuven. Vanaf dag één was het duidelijk dat ik te maken had met een enorm interessante en veelzijdige doelgroep, namelijk de Leuvense Roms. Na mijn stage daar kreeg ik de kans - die ik met beide handen greep - om twee dagen per week als jobstudent te werken bij de woonwagenwerking. Daardoor bleef ik gedurende mijn hele schrijven wekelijks in contact met de doelgroep. Dit heeft me geholpen om kritisch te zijn en zoveel mogelijk rekening te houden met verschillende referentiekaders. Tot slot volgde een 'unicum'. Er kwam een job als opbouwwerker voor het woonwagenterrein in Kessel-Lo vrij. Natuurlijk solliciteerde ik voor deze uitdaging en gelukkig bleek ik de geknipte persoon te zijn. Ik ben enorm blij dat ik de kans krijg om volgend jaar mijn eigen bachelorproef toe te passen als handleiding in mijn handelen- en deze dus ook zelf in vraag te stellen en kritisch te hanteren. Dit zal dus ook maken dat ik geen onmogelijke maatregelen zal aanbevelen.

Zonder de 'gastvrijheid' van de bewoners van het woonwagenterrein te Kessel-Lo had ik nooit zoveel ervaring kunnen opdoen om dit eindwerk tot een goed einde te brengen. Daarbij wil ik ook mijn stagementor Lissa Lagiewka (en natuurlijk de andere collega's van het ROL) enorm bedanken om mij hierin te ondersteunen en te vertrouwen. De eerste bezoeken op het terrein waren vrij spannend omdat ik erg 'vrij' werd gelaten. Achteraf gezien ben ik blij dat Lissa mij de kans gaf om mij volledig zelf te ontplooien in de communicatie met de Roms. Mijn promotor, Barbara, wil ik bedanken voor de steeds duidelijke feedback en de bevestiging op de momenten die ik het nodig had. Aangezien ik zelf de neiging had om alles wat ik interessant vond in deze bachelorproef te schrijven, ben ik dankbaar dat zij mij steeds weer op het juiste pad bracht om de bomen door het bos te blijven zien.

Weliswaar wil ik ook mijn vriendin Lisa bedanken voor de grote steun die zij voor mij betekende doorheen mijn schrijven. Het combineren van een bachelorproef, een halftijdse job en naar de les gaan was niet altijd even makkelijk maar zij bleef steeds in mij geloven. Mijn ouders zet ik ook graag even in de bloemetjes omdat ze doorheen al mijn jaren studeren zoveel vertrouwen in mij hadden. Zij vonden het misschien niet het beste plan om een deeltijdse job te combineren met school. Dat maakte er voor mij net een extra uitdaging: bewijzen dat het wel kan.

Tim Huyghe

Inhoud

Woord vooraf	i
Lijst van afkortingen	iv
Inleiding	1
1 Theoretisch kader	3
1.1 De preventiepiramide.....	3
1.2 Eén piramide, vijf niveaus	5
Niveau 0: Brede maatschappelijke context	5
Niveau 1: Leefklimaatbevordering of fundamentele preventie	5
Niveau 2: Algemene preventie	6
Niveau 3: Specifieke preventie	6
Niveau 4: Probleemaanpak of curatieve maatregelen.....	7
1.3 Overzicht per niveau met exemplarisch insteek	8
2 Context	10
2.1 Woonwagenbewoners: bewoners van de woonwagen?	10
2.1.1 Roms onder de loep.....	12
2.1.2 Opvoeding: over-leven.....	13
2.2 Beleid	14
2.2.1 Europees niveau	15
2.2.2 Nationaal en Vlaams niveau.....	18
2.2.3 Lokaal niveau: Leuven	21
3 Onderwijs en Roms	24
3.1 Wat zegt de wet?	24
3.2 Probleemverheldering vanuit verschillende perspectieven	25
3.2.1 Vanuit beleidsperspectief.....	25
3.2.2 Vanuit schoolperspectief	25
3.2.3 Vanuit het perspectief van de doelgroep.....	26
4 Inhoudelijk onderzoek	29
4.1 De preventiepiramide vandaag de dag	29
4.2 Preventiepiramide met potentiële maatregelen.....	32
Niveau 0: Brede maatschappelijke context	33
Niveau 1: Leefklimaatbevordering	34
Niveau 2: Algemene preventie	35
Niveau 3: Specifieke preventie	36
Niveau 4: Probleemaanpak.....	37

5	Methodologisch kader	38
5.1	Literatuurstudie.....	38
5.2	Expertinterview met Kim Janssens, Minderhedenforum	38
5.3	Focusgroep met teamleden ROL	38
5.4	Overleg met Johan Deklerck omtrent preventiepiramide.....	39
6	Conclusies en aanbevelingen	40
6.1	Conclusies	40
6.2	Fundamenten voor een evenwichtige piramide	42
	Niveau 0: Brede maatschappelijke context	42
	Niveau 1: Leefklimaatbevordering	43
	Niveau 2: Algemene preventie.....	43
	Niveau 3: Specifieke preventie	43
	Niveau 4: Probleemaanpak.....	43
	Concrete aanbevelingen i.v.m. het gebruik van de preventiepiramide	44
	Bibliografie	45
	Bijlage 1: Overzicht primaire bronnen	
	Bijlage 2: Huishoudelijk reglement.....	
	Bijlage 3 : Interview met Kim Janssens	
	Bijlage 4: Hedendaagse preventiepiramide focusgroep	
	Bijlage 5: Implementatie maatregelen met Johan Dekerck.....	

Lijst van afkortingen

ERIO: European Roma Information Office

ESF: Europees Sociaal Fonds

MOE: Migranten uit Midden- en Oost-Europese landen

ROL: Rom overleg Leuven

WWW: woonwagenwerking (van de Afdeling Diversiteit en Gelijke Kansen Leuven)

Inleiding

Al snel werd duidelijk dat er op het woonwagenterrein wel meerdere hulpvragen aanwezig zijn: schoolverzuim, gebruik van verdovende middelen, vandalisme, werkloosheid, huisvestingsproblemen... Zelf ben ik positief ingesteld en dat wil ik dus ook graag weerspiegelen in mijn bachelorproef. Daarom koos ik ervoor om te vertrekken vanuit de problematiek rond schoolverzuim en mij bewust te zijn van mogelijke vooroordelen. Het wordt te vaak vergeten dat schoolgaan niet alleen een plicht, maar vooral een recht is. Kinderen de kans geven om school te lopen kan al op verschillende manieren preventief werken. Ten eerste is er geen of minder tijd voor vandalisme of kwajongensstreken aangezien er een duurzame dagbesteding is waardoor de kinderen en jongeren zich minder vervelen. Vervolgens leren ze iets bij, ze zullen meer stilstaan bij alles en op langere termijn een andere kijk op het leven ontwikkelen. Ik denk dan bijv. spontaan aan een gezondere levensstijl, duurzamer omgaan met materiaal... Tot slot stelt een goede opleiding de jongeren ook in staat om (makkelijker) aan werk te geraken. Zoals je kan lezen zie ik de school persoonlijk dus echt als een basis, als een soort vangnet voor verschillende problematieken. Hierboven staat slechts een beknopt overzicht van mogelijke hulpvragen. Vanuit mijn opleiding Sociale Readaptatiewetenschappen opteerde ik om me te verdiepen in het schoolverzuim omdat dit volgens mij prioritair is. Zo ontstond mijn onderzoeksvraag: 'Welke preventieve maatregelen kan je als hulpverlener nemen i.v.m. schoolverzuim van kinderen en jongeren wonende op het woonwagenterrein te Kessel-Lo?'.

Doorheen mijn verkennende literatuurstudie merkte ik maar al te snel op dat ik moest vermijden om het warm water opnieuw uit te vinden. Er zijn immers al talrijke onderzoeken gedaan naar drempels, uitdagingen, factoren, pijlers... die met schoolverzuim te maken hebben. Daarom leek het mij veel interessanter om de hulpvraag i.v.m. schoolverzuim te kaderen tot een duidelijk overzicht om zo de lezer een beter inzicht te geven. Om een duidelijk overzicht te geven gebruik ik de preventiepiramide van professor Johan Deklerck als theoretisch kader. Zijn positieve manier om aan de slag te gaan met het brede gegeven 'probleemgedrag' en hoe hierop een mogelijk antwoord te geven, sprak mij meteen enorm aan. Vandaar mijn keuze om de preventiepiramide als instrument te gebruiken om zo de kijk op schoolverzuim te verbreden. Ze kan als draagvlak gebruikt worden om kritisch te kijken naar de werking en (reeds genomen) maatregelen te toetsen. In het eerste deel van mijn bachelorproef wordt het theoretische kader, namelijk de preventiepiramide, kort en krachtig omschreven.

Om dit alles tot een goed einde te brengen was de verdieping in de doelgroep vanzelfsprekend onmisbaar. Ik mag van geluk spreken dat ik afgelopen maanden wekelijks werd ondergedompeld in het leven op het woonwagenterrein. Het heeft mijn blik op vele zaken verruimd en gaf mij op een informele manier veel kennis over de doelgroep, vooral achter de schermen. Toch mocht een formele en wetenschappelijk onderbouwde literatuurstudie niet ontbreken om de context te beschrijven. De geschikte woordkeuze voor de doelgroep en een concrete omschrijving zijn in het tweede deel terug te vinden. De Roms en ook hun manier van (over)leven worden kort onder de loep genomen. In dit deel gaat het ook over het beleid (op Europees, nationaal, Vlaams en lokaal niveau). Dit maakt duidelijk dat deze groepen al een lange geschiedenis kennen. In dit deel werd dan ook het verdiepend interview met Kim Janssens verwerkt.

Het kan een inzicht bieden in de plaats van deze etnische minderheid in onze samenleving. Voor de ervaringsdeskundigen onder de lezers zal het tweede deel van deze bachelorproef (de context) misschien overbodig zijn. Toch vind ik het persoonlijk belangrijk dat dit eindwerk ook bruikbaar is voor onervaren hulpverleners die de uitdaging om het welzijn van Roms te verhogen aangaan, alsook andere mogelijke geïnteresseerden zoals leerkrachten. Dit werkinstrument kan immers door meerdere actoren gebruikt worden, afhankelijk van de invulling.

Vervolgens bespreek ik ook het onderwijs. Ik maak de rechten en de plichten kort en bondig duidelijk. Verder ga ik ook dieper in op mogelijke drempels vanuit verschillende perspectieven (het beleid, de scholen, de Roms zelf). Deze helpen duidelijk te maken waar het schoentje knelt en wat nu net de pijnpunten zijn. Door eigen onderzoekwerk en een focusgroep met teamleden, verzamelde ik een groot aantal potentiële maatregelen om op de preventiepiramide plaatsen. In het vierde deel van deze bachelorproef vind je het inhoudelijk onderzoek terug. Het betreft een uitgeschreven weerslag van enerzijds de maatregelen die uit de focusgroep voortkwamen en anderzijds potentiële maatregelen uit eigen onderzoekwerk. Het inhoudelijk onderzoek bestaat uit twee delen. Enerzijds een uitgeschreven weergave hoe de preventiepiramide er vandaag de dag uit ziet op het woonwagenterrein. Anderzijds een verzameling van maatregelen i.v.m. onderwijs die ik met de hulp van Johan Deklerck op een 'potentiële' preventiepiramide plaatste.

In mijn methodologisch kader omschrijf ik hoe ik te werk ben gegaan. Dit gebeurde aan de hand van een literatuurstudie, een interview, een focusgroep en een eindgesprek met Johan Deklerck. In dit deel verklaar ik ook waarom ik voor deze methodologie gekozen heb. Tot slot de essentie van deze bachelorproef: het trekken van een aantal conclusies en daarbij enkele fundamenten, maatregelen per niveau die een steun kunnen bieden voor de hulpverleners.

Met mijn aanbeveling hoop ik allesbehalve een pasklaar antwoord op de hulpvraag omtrent schoolverzuim te bieden. Dit acht ik persoonlijk immers onmogelijk omwille van de beperkte tijd en middelen. Wel wil ik een kader, een leidraad, een kritisch instrument aanbieden, om het schoolverzuim waar mogelijk te vermijden en indien nodig te bestrijden. Deze kan door alle hulpverleners en externe actoren op het woonwagenterrein te Kessel-Lo gebruikt worden. Zo kan een school deze bachelorproef ook als handleiding gebruiken om een preventiepiramide vanuit het eigen perspectief op te stellen. Op die manier kan geanalyseerd worden waar het goed zit, maar nog belangrijker: waar het (nog) beter kan. De preventiepiramide maakt in dit alles duidelijk dat het belangrijk is op alle verschillende niveaus te werken. Daarom sluit ik mijn eindwerk af door als aanbeveling per niveau van de preventiepiramide een 'fundament' mee te geven aan de lezer. Dit alles wordt doorheen onderstaande uiteenzetting duidelijk gemaakt.

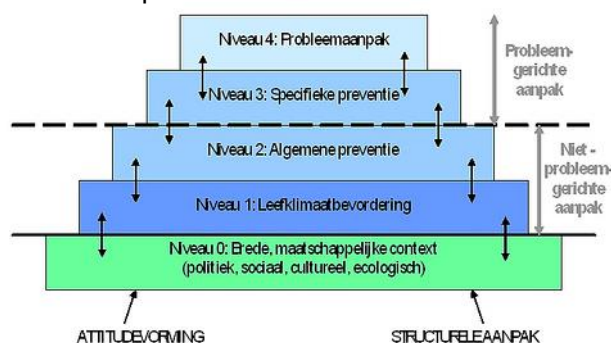
1 Theoretisch kader

1.1 De preventiepiramide

In deze paragraaf omschrijf ik de preventiepiramide, die het theoretisch kader van mijn bachelorproef vormt. Deze piramide is ontwikkeld door Johan Deklerck, doctor in de Criminologische Wetenschappen en verbonden aan de K.U.Leuven. In eerste instantie vind je deze piramide voornamelijk terug in onderwijscontexten. Scholen (directies, (zorg)leerkrachten...) kunnen het gebruiken om na te gaan of de maatregelen die ze nemen integraal werken. Het is een manier om positief aan de slag te gaan met het complexe gegeven probleemgedrag¹ en er een mogelijk antwoord op te bieden. Ten eerste beschrijf ik het concept en de werking van de preventiepiramide. Ten tweede bespreek ik elk van de niveaus van de piramide afzonderlijk. Tot slot geef ik per niveau een overzicht met enkele voorbeelden ter verduidelijking die van toepassing kunnen zijn bij het woonwagenterrein.

Deze opvatting van probleemgedrag en hoe ermee wordt omgegaan is nog relatief nieuw. Aangezien probleemgedrag erg ruim is, is er nood aan een wijdverspreid wetenschappelijk kader. Belangrijk om weten is dat jeugddelinquentie er overal en steeds is. Het is dus allesbehalve mijn bedoeling om woonwagengebieden in het nauw te drijven en te stigmatiseren. Ik vind het wel erg interessant om het probleemgedrag dat zich op het terrein stelt, onder de loep te nemen en te plaatsen op de preventiepiramide. Dit kan immers een breder beeld en meer inzicht in het probleemgedrag geven.

Het basisidee van de piramide kan hierin duidelijkheid brengen. Ze tracht aan de hand van een preventieve manier van werken de kijk op probleemgedrag te verbreden. De piramide kan hierbij gebruikt worden als instrument om bij een probleem alle niveaus (in volgende paragraaf omschreven) te concretiseren. Het model staat in voor integrale en positieve preventie en gaat ruimer dan louter de preventie van agressie. (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011) De piramide kan als draagvlak voor een organisatie gebruikt worden om kritisch te kijken naar de werking en (reeds genomen) maatregelen te toetsen. Zo wordt duidelijk op welke niveaus gewerkt wordt, maar ook op welke niveaus er nog ingezet kan worden. Dit referentiekader is dus een zeer handig instrument voor de uitbouw van een preventie- en veiligheidsbeleid met specifieke en algemene maatregelen voor allerhande domeinen. Orde in problemen betekent immers vaak orde in het antwoord. (ICOBA, 2013)

Figuur 1: De preventiepiramide (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011)

¹ Ik verkies het woord 'probleemgedrag' te gebruiken in plaats van 'probleemjongere'. De jongere is geen probleem, maar heeft problemen, namelijk met zijn gedrag.

In figuur 1 wordt de preventiepiramide weergegeven in zijn structuur als instrument. Er is sprake van vijf verschillende niveaus waarbij rekening wordt gehouden met een zekere hiërarchie. Het onderste niveau is voornamelijk gericht op de bredere maatschappelijk context, de twee er onder zijn niet-probleemgericht en de twee bovenste zijn probleemgericht. Hoe hoger in de piramide, hoe groter de probleemgerichtheid en hoe specifieker je werkt. (ICOBA, 2013) Het is belangrijk om op alle niveaus van de piramide in te zetten en te werken. Het ene niveau kan immers niet optimaal verwezenlijkt worden indien een ander niveau buiten spel wordt gezet. Zo vormen de onderste niveaus het fundament waarin de hogere niveaus kunnen gedijen. Belangrijk daarbij is dat de twee bovenste niveaus ondergeschikt dienen te blijven aan de andere niveaus. Bij het interpreteren van de verschillende niveaus is het belangrijk om te weten vanuit welk referentiekader je vertrekt. (Deklerck, Inspiratiemiddag Linto: De preventiepiramide, 2016)

Vooraleer aan de slag te gaan met de piramide is het goed om weten dat er op twee manieren kan ingezet worden in maatregelen. Indien er een lijn loodrecht doorheen de punt van de piramide wordt getrokken, is er een linker- en rechterhelft. Enerzijds is er de linkerhelft. Deze wordt gebruikt voor al wat met attitudevorming heeft te maken. Deze helft focust op het veranderen van een houding, een mentaliteitswijziging. Anderzijds is er de rechterhelft, die de focus legt op structurele maatregelen. Deze maatregelen houden een verandering in de context in. Het is zeer afhankelijk van de situatie op welk aspect het meest gefocust wordt. Wel is het van belang om beide vormen zo complementair mogelijk te gebruiken: het een werkt niet zonder het andere. (Deklerck, Inspiratiemiddag Linto: De preventiepiramide, 2016) Aan de hand van een eigen voorbeeld wordt het verschil snel duidelijk. *"Stel dat er sprake is van enorm veel vandalisme en criminaliteit op het woonwagenterrein. Dan is een structurele maatregel bijv. het plaatsen van camera's of het geregeld sturen van politiepatrouilles. Een voorbeeld van attitudevorming kan dan een workshop rond duurzaam omgaan met materiaal zijn."*

Om de preventiepiramide daadwerkelijk te realiseren moet elke maatregel structureel verankerd worden in de organisatie. Tegelijk moeten ze ook in het hoofd, het hart en de handen van medewerkers zitten. Sensibilisering, voorlichting, informatie, vorming, training en opleiding zijn daarom essentieel. Medewerkers zullen afspraken en maatregelen maar effectief naleven en inzetten als ze zelf overtuigd zijn van het belang ervan, als ze zich er competent genoeg voor voelen en als ze erin ondersteund worden. Zowel praktisch, materieel als emotioneel. (ICOBA, 2013)

Er valt enorm veel te leren uit wat zich als probleemgedrag voordoet. Het is dus van uiterst belang zoveel mogelijk in te zetten op het combineren van de niveaus en dit op een integrale manier te doen. Na een inzicht door bijv. registratie van de politie moet er steeds een terugkoppeling naar het beleid zijn: op welke niveaus zijn er maatregelen nodig, samenwerking met politie...? (Deklerck, De preventiepiramide, 2016) Dit verklaart ook waarom ik verder in deze bachelorproef zoveel aandacht aan het beleid besteed. In de volgende paragraaf geef ik een overzicht van deze verschillende vormen van preventie.

1.2 Eén piramide, vijf niveaus

Niveau 0: Brede maatschappelijke context

Wat zich op dit niveau afspeelt, heb je als hulpverlener het minst in de hand. Belangrijk op dit niveau is op de hoogte te zijn van de instanties of middelen waarop je beroep kan doen maar evenzeer met welke eisen en/of beperkingen rekening gehouden moet worden. (Onderwijs Vlaanderen, 2009) De 'brede maatschappelijke context' wordt dan ook gezien als het fundament van alle hogere niveaus en is erg ruim: politiek, sociaal, cultureel, ecologisch... (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011) Het bepaalt alle bovenstaande niveaus (die hierna verder besproken worden): sociologische ontwikkelingen, verschuivingen in normativiteit, subsidiebeleid... (Deklerck, De preventiepiramide, 2016) Wat maakt het moeilijk? Wat biedt net kansen? Hierin kan men de opkomst van de recente veiligheidssamenleving en het daarbij veranderende beleid plaatsen. (ICOBA, 2013) Indien er op dit niveau al problemen zijn zal een preventiebeleid weinig opbrengen. Dit beleid krijgt immers vorm door het heersende mensbeeld in de maatschappij: politieke beleidskeuzes, heersende opvattingen over moraal en ethiek, decreten, wetten en subsidies... Het is de taak van de beleidsvoerders om een politiek te voeren die deze preventiemaatregelen ondersteunt. (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011)

Zoals eerder aangehaald kan men op dit niveau als hulpverlener het minste veranderen. Dit domein betreft immers geen directe maatregelen op het niveau waarop de hulpverlener werkt. Daarmee bedoel ik dat dit niveau eerder in de handen van de directeurs, koepels, externe organisaties en uiteindelijk de bevoegde politici ligt... Als hulpverlener kan je wel de conditionerende context beïnvloeden door externe eisen en signalen naar bijv. het beleid en de lokale overheid te stellen. (Deklerck, De preventiepiramide, 2016)

Niveau 1: Leefklimaatbevordering of fundamentele preventie

Het is belangrijk een duidelijke onderscheid te maken tussen de verschillende niveaus. Bij fundamentele preventie vertrekt men niet vanuit een probleem, maar wel vanuit de vraag of het welzijn in de samenleving of de context nog verder te bevorderen is. Het doel van dit niveau is de algemene leefkwaliteit te bevorderen, bijv. d.m.v. een leefkwaliteitsbevorderend beleid. Het belang van dit niveau is niet te onderschatten omdat het een fundament vormt waarin bovenstaande niveaus kunnen wortelen, aldus Deklerck (Deklerck, Inspiratiemiddag Linto: De preventiepiramide, 2016). Indien er niet ingezet wordt op de fundamentele preventie, zal de kwaliteit van niveau twee, drie en vier hieronder lijden. Deze maatregelen worden vaak onderschat terwijl ze heel belangrijk zijn bij een goed preventiebeleid. (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011) Een school kan bij wijze van voorbeeld op een (in)formele manier het welbevinden en de betrokkenheid van mensen verhogen door te investeren in het leer-, werk- en leefklimaat. (Onderwijs Vlaanderen, 2009) Dit komt de maatregelen op de hogere niveaus ten goede. Voorbeelden op school zijn: een bereikbare ombudsdienst, goede schoolorganisatie, verzorgde infrastructuur, ontspanningsmogelijkheden... (Vandenbogaerde & Pauw, 2008)

Een aangename klassfeer zorgt er immers niet alleen voor dat kinderen graag naar school komen, maar stimuleert ook het enthousiasme van de leerkracht om te genieten van het onderwijzen. Dit verhoogt op zijn beurt de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen. Deze maatregelen werpen op termijn dus zeker hun vruchten af. (Bakkers, 2009)

Niveau 2: Algemene preventie

Dit niveau heeft als doel snel in te spelen op problemen in wording. (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011). Er is sprake van een mogelijk probleem, maar het hoofddoel is nog steeds het bevorderen van het welzijn. Dit is dan ook de reden waarom er geopteerd wordt voor een op welzijn georiënteerde aanpak. Het probleem komt hier als het ware in de schaduw, waardoor maatregelen als een 'kans' worden omschreven in plaats van als een 'straf'. Het wordt verder nog duidelijk dat dit perspectief in het algemeen beter is om het welzijn te verhogen. Door aandacht te richten op het versterken van de mogelijkheden en de draagkracht van mensen en structuren, kan een 'probleemzone' voorkomen worden. Het gunstig effect van deze maatregelen laat zich niet meteen meten omdat je energie steekt in positieve maatregelen, gericht op de bredere context. Daardoor worden ze soms beschouwd als minder direct en effectief. (Onderwijs Vlaanderen, 2009)

Deze algemene maatregelen zijn positief georiënteerd en bedoeld om problemen te voorkomen. Het probleem zelf is op de achtergrond waardoor risico's zo min mogelijk geaccentueerd worden. Dit verhoogt het welzijn omdat er door het constructief ingrijpen in omgevingsfactoren sprake is van verminderde onveiligheidsgevoelens. (Vandenbogaerde & Pauw, 2008)

Enkele goede voorbeelden zijn: naschoolse opvang en bijbehorende duurzame vrijetijdsbesteding voor risicogroepen, projecten rond kansarmoede, training in communicatievaardigheden... (Vandenbogaerde & Pauw, 2008). Het is duidelijk dat de aandacht wordt gericht op het versterken van de mogelijkheden en het verhogen van de draagkracht, aan de hand van een breed en positief antwoord. De lijn tussen niveau 1 en dit niveau lijkt soms erg vaag te zijn, maar toch is er een verschil, afhankelijk van de bril die men opzet. Gelijkaardige maatregelen kunnen op niveau 1 en 2 ingezet worden, maar op niveau 2 wordt dit vanuit preventieperspectief bekeken. Je kan zorgen voor een positief onthaal voor jongeren (niveau 1), maar dit doen met extra aandacht voor risicojongeren. Hier is sprake van een preventieve benadering, en dus wordt dit niveau 2... Bij leefklimaatbevordering (niveau 1) wordt er voornamelijk ingezet op de organisatiecultuur, het verbeteren van het leef- en werkklimaat (voldoende personeel, veilige infrastructuur, gezonde voeding...). Algemene preventie (niveau 2) daarentegen, is puur preventief en tracht mogelijke problemen breed en positief te benaderen en risico's te voorkomen. Voorbeelden zijn continuïteit in begeleiding en opvolging, duidelijke regels en afspraken rond bijv. roken... (ICOBA, 2013)

Niveau 3: Specifieke preventie

De maatregelen die op het niveau van specifieke preventie genomen kunnen worden hebben in vergelijking met het vorige niveau (algemene preventie) relatief snel effect. (ICOBA, 2013) Risico's worden ingedijkt of verminderd aan de hand van een doel- en probleemgerichte aanpak op verschillende vlakken.

Aangezien het hier echt gaat over het voorkomen van problemen, spreekt Deklerck van een directe aanpak (Deklerck, Inspiratiemiddag Linto: De preventiepiramide, 2016). Het risico op een potentieel probleem wordt in de verf gezet en er wordt naar een antwoord gezocht. De analyse van het probleem én de oplossing zijn probleemgericht.

Maatregelen op dit niveau trachten te voorkomen dat iets dat al gaande is zich in de toekomst herhaalt. Omdat er als het ware gefocust wordt op het probleem, kunnen deze maatregelen belastend werken voor de basissfeer. (Deklerck, Inspiratiemiddag Linto: De preventiepiramide, 2016)

De maatregelen zijn dikwijls van technopreventieve of organisatorische aard. Volgend voorbeeld maakt duidelijk wat er bedoeld wordt met het gegeven dat de specifieke preventieve maatregelen de basissfeer vaak niet ten goede komen. Stel bijv. dat men camera's (technopreventie) plaatst op een risicozone waar regelmatig vandalisme gepleegd wordt, dan is de kans groot dat deze groep zich gestigmatiseerd voelt. Camera's dragen niet bij tot een positief en gastvrij schoolklimaat. Dit zou op zijn beurt kunnen leiden tot een selffulfilling prophecy waardoor het probleem zich op een ander niveau kan stellen. (Vandenbogaerde & Pauw, 2008) Let op, deze maatregelen zijn -zelfs als ze de basissfeer niet ten goede komen- onmisbaar. Wanneer een probleem zich aanmeldt, is het nodig om bepaalde ingrepen te doen. Voorbeelden zijn alcoholcontroles, foullering, het plaatsen van hekken, elektronische bewaking... (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011) Het is van groot belang niet enkel te focussen op deze maatregelen, maar integraal te blijven werken op alle niveaus.

Niveau 4: Probleemaanpak of curatieve maatregelen

Het doel van de curatieve of probleemoplossende maatregelen is logischerwijs een bestaand probleem zo goed mogelijk op te lossen, weg te werken of te herstellen. Het probleem dat zich voordoet staat dus in de schijnwerper. De aanpak van deze maatregelen richt zich zowel tot de directe betrokkenen als de context waarin het probleem zich voorgedaan heeft. Omdat deze maatregelen niet meer preventie als eerste doel hebben, is dit niveau het meest specifiek. (Deklerck, Inspiratiemiddag Linto: De preventiepiramide, 2016) Het onheil is reeds geschied waardoor 'curatief' letterlijk als 'verzorgend' of remediërend geïnterpreteerd kan worden. Het gaat erom de schade zo goed mogelijk te herstellen en nazorg te verzekeren. Het kan dus evengoed gaan om een herstel van de relatie tussen slachtoffer en dader. Ook een sanctie of een straf horen tot de mogelijkheid. In het beste geval kunnen deze maatregelen dezelfde problemen in de toekomst voorkomen. (Deklerck, De Preventiepiramide, 2011)

De aanpak is (noodgedwongen) erg direct gericht op diegenen die rechtstreeks met het probleem te maken hebben. (Onderwijs Vlaanderen, 2009) Het gaat om goede opvolging, verzorgde slachtofferbegeleiding, herstelgericht overleg... Men kiest best voor duurzame maatregelen, zoals het uitvoeren van een alternatieve werkstraf in plaats van het opleggen van een betaling. Een alternatieve werkstraf kan immers een nuttige invulling hebben waardoor de dader kan reflecteren over zijn fout(en). Dit niveau werkt dus meer individueel naar concrete daders en de bijkomende slachtoffers, in tegenstelling tot voorgaande niveaus die zich meer richtten op de contexten en doelgroepen. (ICOBA, 2013)

1.3 Overzicht per niveau met exemplarisch insteek

Wat in deze paragraaf volgt, is een overzicht van alle niveaus met mogelijke maatregelen die op het woonwagenterrein te Kessel-Lo van toepassing (kunnen) zijn. Deze voorbeelden kunnen de lezer duidelijkheid en overzicht in het geheel bieden.

Ter inspiratie gebruikte ik een handboek over pijlers naar betere doorstroom naar onderwijs (Koning Boudewijn Stichting, 2001) en het handboek 'Tussen school en wagen' (Vlaams Centrum Woonwagenwerk, 1997). Deze paragraaf kan de lezer helpen om de verschillende niveaus nog eens te doorlopen en een mogelijk voorbeeld op zowel structureel- als attitudevlak te bekijken. Later in mijn bachelorproef zal het verschil tussen structureel en attitude minder uitdrukkelijk besproken worden vanwege hun complementariteit.

Zoals voordien aangehaald betreft niveau 0 de brede maatschappelijke context. Op structureel vlak is een mooi voorbeeld hiervan het tekort aan woonwagenterreinen op Belgisch grondgebied. Dit is het gevolg van beslissingen op beleidsniveau waar je als hulpverlener maar weinig invloed op hebt. Qua attitudevorming is het Roma-platform een voorbeeld. Dit platform dat steeds plaatsvindt in Brussel, is opgericht met Europese middelen. Het doel ervan is het Roma-zijn op verschillende domeinen te bekijken: onderwijs, tewerkstelling, huisvesting en gezondheid. Zo wil het platform de Roma cultuur meer algemeen aanvaard maken zodat deze als gelijkwaardig wordt beschouwd met andere culturen.

Op niveau 1, leefklimaatbevordering, haal ik het woonwagenterrein in Kessel-Lo aan. De ligging van het terrein is een structurele factor. Het terrein ligt achter de fabrieken van AB Inbev en tussen de Dijle en de spoorweg. Dit maakt dat de bewoners zowel letterlijk als figuurlijk geïsoleerd zijn. Een voorbeeld van attitude op dit niveau is de principiële gevoeligheid voor de behoeften van het kind. De opvoeding van Roms stemt vaak niet overeen met de normen en discipline van de burgermaatschappij, waardoor ze zelf moeite hebben met gezag. Dit uit zich in de algemeen weinig sturende opvoeding. Andere voorbeelden zijn zorgen voor een aangename plek, vuilopruiming, spelmogelijkheden, goede busverbinding, een interne overlegstructuur of raad...

Vervolgens bekijken we niveau 2, namelijk de algemene preventie, waarbij het de bedoeling is een probleem op 'positieve' wijze te voorkomen. Structureel hoort hier een aangepast levensritme, een juiste dagindeling, op tijd gaan slapen...bij. Vaak gaan de kinderen zo laat slapen dat ze 's morgens te moe zijn om naar school te gaan. Een ander voorbeeld ter verduidelijking is de leeftijdsscheiding op school, die de kinderen vaak niet gewoon zijn. Op vlak van attitude kan er energie gestoken worden in de onderwijsmotivatie van de ouders naar de kinderen toe. Taalvaardigheid van de ouders kan de kinderen motiveren en het maakt ook dat ouders kunnen helpen bij huiswerk en communicatie. Anderzijds kan op dit niveau ook geïnvesteerd worden in een vorming of info-avond voor leerkrachten en directeurs die kinderen van woonwagenbewoners in de school hebben.

Vervolgens bespreek ik niveau 3, de specifieke preventie. Enkele voorbeelden maken al snel duidelijk dat dit niveau de basissfeer meestal niet ten goede komt. Stel dat energieleverancier Eandis in geval van achterstallige schulden een budgetmeter plaatst in een sanitaire voorziening op het woonwagenterrein, dan heeft men het over een structurele

maatregel. Anderzijds, stel dat een gerechtsdeurwaarder langskomt op het terrein om de mensen met hun schuldenberg te confronteren, dan heeft men het over attitudevorming.

Tot slot geef ik enkele voorbeelden op het vierde niveau, namelijk het niveau van de probleemaanpak. Opvallend bij maatregelen op dit niveau, is dat ze gericht zijn op de context: zowel de dader als een mogelijk slachtoffer. Dit maakt de maatregels duurzaam, iets waar ik persoonlijk veel belang aan hecht. Op structureel vlak kan je bijvoorbeeld bewoners van het terrein mee laten helpen aan de renovatie van een gebouw. Dit geeft hen op langere termijn waarschijnlijk meer respect voor de infrastructuur. Op attitudevlak is het dan weer beter om een werkstraf te geven aan een jongere, in plaats van louter een geldboete.

2 Context

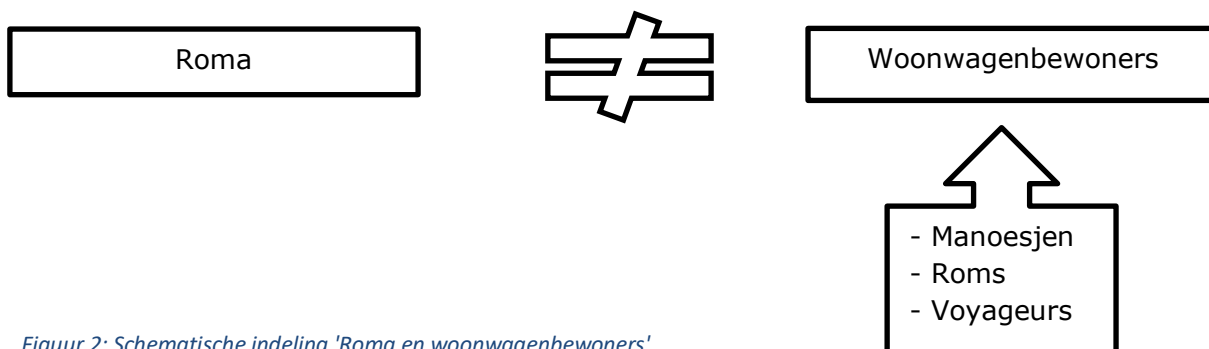
2.1 Woonwagengewoners: bewoners van de woonwagen?

Vooraleer we het specifiek kunnen hebben over de doelgroep van deze bachelorproef, namelijk de Roms van het woonwagenterrein te Kessel-Lo, is het van belang om de ruimere context te schetsen. De Roms zijn immers maar een deel van het drieluik 'woonwagengewoners'. Volgens het Minderhedenforum (Minderhedenforum, z.d.) wordt deze heterogene groep gekenmerkt door het traditionele wonen in een woonwagen. Met het heterogene aspect wordt het belang benadrukt om niet alle mensen die in een woonwagen leven of geleefd hebben, in hetzelfde hokje te plaatsen. De Vlaamse Woonwagengewoncommissie (Woonwagengewoncommissie, 2001) vult aan dat het gaat om mensen met een nomadische cultuur en identiteit die in een woonwagen wonen, of gewoon hebben. Met de confronterende en discriminerende term 'zigeuner' wil ik graag meteen komaf maken. Zowel in de literatuur, de media en zelfs in professioneel onderbouwde thesissen gebruikt men deze term, die negatief beladen is en die door de woonwagengewoners zelfs als scheldwoord ervaren wordt. Uit de benamingen die de samenleving geeft blijkt dat Vlaanderen het dikwijls moeilijk heeft met etnisch culturele minderheden (of toch wel meer kwetsbare groepen). Ook de woonwagengewoners delen hier in de klappen. Daaruit maakt Bouwen (Bouwen, 2007) op dat er nood is aan meer nuance, evenwicht en voorzichtigheid in omschrijving en berichtgeving.

Doorheen de eeuwen heen kunnen er volgens het Regionaal Integratiecentrum Foyer (Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussel vzw, 2006) drie groepen van traditionele woonwagengewoners onderscheiden worden. Aan de hand van drie migratiegolven wordt er een onderscheid gemaakt tussen deze subgroepen. Een eerste groep die zich omstreeks de 15de eeuw in onze contreien vestigde, zijn de **Manoesjen** (ook gekend als Sinti). Oorspronkelijk zijn zij afkomstig uit India. In de loop der eeuwen is deze groep zo goed als volledig opgegaan in de samenleving, waardoor zij nog nauwelijks opvallen in het straatbeeld. Zij beheersen vooral het Nederlands en het Manoesj. Het aantal Manoesj-gezinnen wordt geschat op zo'n 75 in België, voornamelijk wonende in de driehoek Brussel-Antwerpen-Gent. Als groep zijn zij veel sterker geïntegreerd dan de **Roms**. Deze tweede migratiegolf uit Oost-Europa kwam enerzijds op gang na de afschaffing van de slavernij en anderzijds na de samenvoeging van Moldavië en Walachije in 1865. Deze groep, namelijk de Roms, vormt de doelgroep van mijn bachelorproef en bespreek ik verder nog uitgebreider. Volgens Foyer (Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussels vzw, 2014) hebben de eerste twee groepen, de Roms en de Manoesjen, gemeenschappelijk dat ze voornamelijk in woonwagens leven waarmee ze rondtrekken of op residentiële terreinen wonen. Tot slot is er een derde en laatste groep van traditionele woonwagengewoners, namelijk de **Voyageurs**. Dit zijn Belgen die afstammen van gezinnen die hun brood wonnen door een trekkend bestaan. Voorbeelden van beroepen die zij deden zijn seizoensarbeid, scharenslijpers, stoelenmatters... Tot op de dag van vandaag zijn nog veel Voyageurs actief in de zelfstandige handel. Toch geeft het Vlaams Minderhedencentrum (Vlaams Minderhedencentrum vzw, 2010) een grote verandering aan, namelijk dat het rondtrekken voor hen niet langer rendabel is. Toch zal snel duidelijk worden dat er op verschillende beleidsniveaus nog geen eensgezindheid is over de juiste benaming. Als ik

het verder in deze bachelorproef heb over de woonwagenbewoners, bedoel ik dus bovenstaande indeling van 'traditionele Belgische woonwagenbewoners'.

Los van deze groep woonwagenbewoners, heeft men het in de literatuur ook nog over **Roma**, een in het algemeen bekendere term. Deze groep situeert zich na de val van het communisme in de jaren '90, die een massale migratiegolf op schok bracht van Oost-Europese Roma. Zij zijn de recent ingeweken migranten uit Oost-Europa, in se economische vluchtelingen. Deze groep onderscheidt zich van de woonwagenbewoners en zo dus van de Manoesjen, de Roms en de Voyageurs. Het belangrijkste verschil is dat de Roma reeds langere tijd een sedentaire levenswijze in huizen hebben, door o.a. culturele assimilatie tijdens het communisme. Het was Europa zelf dat na het eerste 'Wereld Roma Congres' in 1971 de bovenstaande, duidelijk verschillende groepen, onder één overkoepelende term 'Roma' plaatste. Europa kiest voor deze term omdat de gemeenschappelijke roots van de verschillende groepen in Indië liggen. Vlaanderen daarentegen kiest voor een andere opdeling, namelijk enerzijds de Roma en anderzijds de woonwagenbewoners, bestaande uit Manoesjen, Roms en Voyageurs. Het Kruispunt Migratie-Integratie (Kruispunt Migratie-Integratie vzw, z.d.) stelt dat de woonwagenbewoners een groep zijn die niet onder de overkoepelende term Roma geplaatst mogen worden. Het onderstaande schema, figuur 2, maakt dit onderscheid visueel duidelijk. Beide groepen hebben immers heel andere vragen, noden en behoeften. Kim Janssens (Janssens, 2017), stafmedewerker woonwagenbewoners en Roma, stelde tijdens ons gesprek (zie bijlage 3) dat je beide groepen en zelfs de subgroepen niet met elkaar mag en kan vergelijken. Ze spreken allemaal hun eigen taal, hebben hun eigen tradities en gewoonten en die moet je ook zo erkennen. Weet je niet zeker over welke subgroep je het hebt kan je dus beter spreken over woonwagenbewoners. Mensen zoals schippers, foorreizigers, circusartiesten... worden voor de duidelijkheid niet bij bovenvermelde groepen gerekend.

Figuur 2: Schematische indeling 'Roma en woonwagenbewoners'

Veel mensen denken waarschijnlijk: 'Waarom willen zij dan zo graag in een woonwagen blijven wonen?'. De Woonwagencommissie (Woonwagencommissie, 2001) verklaart dit door het feit dat deze woonvorm uiterst geschikt is om voordelig en flexibel op (maatschappelijke) veranderingen te reageren. Ze valt immers aan te passen aan de vaak labiele (financiële) situatie en er is een soepele reactie op wijzigingen in de familiale samenstelling mogelijk. Doorheen hun cultuur is er een duidelijke rode draad: hun grote aanpassingsvermogen laat hen er steeds in slagen te overleven in 'onze' maatschappij. Ik zeg 'onze' omdat uit literatuur blijkt dat zij als groep ook niet altijd ten volle wensen opgenomen te worden in de samenleving waarin zij zich bevinden. De burgersamenleving wordt door hen gezien als de buitenwereld. Het is vanuit hun eigen cultuur en dikwijls door negatieve ervaringen met 'onze' maatschappij, dat ze vaak in isolement leven.

Volgens Leuven antropoloog Maurits K (Eycken, 2006) gaat het soms zelfs zo ver dat ze op zoek gaan naar nieuwe leefomstandigheden wanneer de wetten en de overheid, of zelfs de reacties van de bevolking het onmogelijk of te moeilijk maken zich nog aan te passen.

De historische invloeden en de etnische zelfidentificatie hebben dus in grote mate het ontstaan van deze complexe identiteit met zich meegebracht. Kenrick (Kenrick, 2014) heeft het over een soort van zelfbeschermingsreflex als gevolg van de herhaaldelijke pogingen tot uitroeiing van deze cultuur. Enerzijds kunnen zij zich erg fier tonen als woonwagenerbewoner zijnde. Anderzijds blijkt wel dat woonwagenerbewoners naar onbekende delen van de buitenwereld toe een houding van ontkenning van de etnische identiteit aannemen. Uit de literatuur (Kenrick, 2014), kunnen we zelfs opmaken dat ook de vervolging en het voortdurend verdreven worden heeft bijgedragen tot een culturele eigenheid en identiteit. Als dit het geval zou zijn, is dat vrij ironisch. Het zou immers betekenen dat de – blijkbaar niet succesvolle pogingen tot assimilatie - net aan de basis liggen van het versterken en isoleren van hun identiteit en cultuur. Wordt een groep uitgesloten, zal deze het immers treffen met zijn eigen groepsleden om zich zo te versterken naar de buitenwereld toe. Dit brengt een literaire contradictie met zich mee: enerzijds hebben ze een groot aanpassingsvermogen, terwijl ze anderzijds niet volledig opgenomen wensen te worden. Dit is natuurlijk veralgemenend en met een korrel zout te nemen.

2.1.1 Roms onder de loep

Aangezien mijn bachelorproef zich voornamelijk richt tot de Roms van het woonwagenterrein te Kessel-Lo, neem ik deze subgroep van woonwagenerbewoners onder de loep. Omdat de cultuur van de woonwagenerbewoners, net zoals alle culturen, zo breed en ondefinieerbaar is, spits ik mij bewust toe zo goed mogelijk de cultuur en de levenswijze van de Roms te omschrijven (en niet louter te rom-antiseren of te stigmatiseren). 'De' cultuur in enkele lijnen omschrijven is dan ook zeer onrealistisch. Deze evolueert immers en is onder invloed van een interne dynamiek van de groep en de sociale en fysieke omgeving. Toch hecht ik er belang aan een poging tot beknopt inzicht te ondernemen. Zo wil ik de lezer helpen de waarde en kwetsbaarheid van deze groep beter in te zien.

Algemeen spreekt deze groep het minst goed Nederlands van de drie groepen woonwagenerbewoners. Vaak beheersen de Belgische Roms wel het Frans (aangezien zij vaak naar Franstalige zenders kijken en luisteren) en hun moedertaal - het Romanes. Het Kruispunt Migratie-Integratie (Kruispunt Migratie-Integratie, s.d.) schat het aantal Roms op zo'n 215 gezinnen in België, die gekenmerkt worden door het rondtrekken in familieverband tijdens de zomerperiode. Doorheen de andere maanden leven de meeste Roms sedentair. Daarom mag het belang van (voldoende) residentiële woonwagenterreinen - dat verder in deze bachelorproef omschreven wordt - niet onderschat worden. Jammer genoeg zijn er nog veel gezinnen genoodzaakt om rond te trekken aangezien er onvoldoende woonwagenterreinen zijn. (Bouwen, 2007) Dat maakt hen erg gevoelig voor maatschappelijke veranderingen. De traditionele beroepen komen onder zware druk te staan in onze kennismaatschappij, die meer vergt dan de vaardigheden die Roms in hun opvoeding meekregen. Het gevolg is dat ze in de eerste plaats steun bij elkaar zoeken om deze veranderingen het hoofd te bieden. Vandaar is ook de onderlinge verbondenheid naar de buitenwereld toe, vooral cruciaal voor de meest kwetsbaren op het terrein. (Woonwagenercommissie, 2001)

Om de lezer een concreter beeld te geven van het woonwagenterrein te Kessel-Lo, maak ik een situatieschets. Het gaat om een 'residentieel woonwagenterrein' en niet om de benaming 'camping' of 'park' die sommigen eraan geven. De cijfergegevens die ik gebruik zijn een schatting aangezien het aantal vaste bewoners wel wat kan schommelen. Ik baseerde mij hiervoor op de meest recente bewonerslijst (die ik niet in bijlage heb verwerkt omwille van de privacy). De leeftijd op het terrein is momenteel gespreid tussen een zes maand jonge baby en de oudste man van het terrein, 72 jaar. Er zijn een 75-tal volwassenen, waarvan verschillenden een gezin vormen. Ik schat dat er 15 kinderen zijn die tussen 0 en 12 jaar oud zijn, en een 22-tal jongeren die tussen 12 en 18 jaar zijn. Van de totale groep kinderen en jongeren zijn er 31 ingeschreven op een school, waarvan er een zestal effectief op regelmatige basis gaat. Er zijn ook een deel kinderen zogenaamde 'papierleerlingen': ze zijn ingeschreven op school, maar zijn nog nooit of zelden de klas binnen geweest. Het terrein zelf is ingedeeld in 26 afgebakende standplaatsen die bedoeld zijn om er een woonwagen te plaatsen. Per standplaats is er een sanitair gebouw met sanitaire en nutsvoorzieningen voor de standplaatshouder. Het woonwagenterrein beschikt ook over een ontmoetingsgebouw dat door het personeel van de stad Leuven en mits concrete afspraken ook door de bewoners zelf kan gebruikt worden. Het woonwagenterrein behoort in zijn geheel tot het openbare domein, maar bezoekers zijn niet toegelaten. In bijlage 2 vind je bij wijze van exemplarische insteek het reglement van het residentieel woonwagenterrein van Kessel-Lo terug. De gemarkeerde stukken tekst benadrukken de klemtonen van dit reglement.

2.1.2 Opvoeding: over-leven

Ik vind het relevant om de opvoeding op het woonwagenterrein even te kaderen om zo de Roms in beeld te brengen. Dit is immers van belang in het hele verhaal van preventie en onderwijs, en hangt nauw samen met factoren die afwijkend gedrag kunnen uitlokken. Verder in mijn schrijven wordt de plaats van opvoeding in de preventiepiramide nog duidelijk verklaard. Opvallend is de moeder-kindrelatie, die ik in deze alinea omschrijf aan de hand van het werk van Leuvens Antropoloog Maurits Eycken (Eycken, 2006). Het is niet omdat er weinig contact tussen moeder en kind lijkt te zijn dat er geen affectie leeft. Hiervan is gewoon minder sprake omdat kinderen op het terrein samen opgroeien en opgevoed worden door verschillende vrouwen. Zo is het mij tijdens mijn stage en werk ook al opgevallen dat de meeste kinderen niet 'mama' of 'papa' zeggen, maar gewoon de voor- of bijnaam van hun ouders.

Op het terrein lijkt iedereen samen te waken opdat alles uitgevoerd wordt zoals afgesproken. Straffen zijn zelden aanwezig en de opvoeding is vrijwel 'los'. De Roms verschillen weinig van ons als het gaat over het 'hebben' van kinderen: voor velen zijn ze een rijkdom. Bij de Roms geldt het zelfs zo: hoe meer kinderen men heeft, hoe rijker men aanzien wordt en hoe hoger de status. Dit verklaart meteen het relatief hoge geboortecijfer op het Leuvense woonwagenterrein. Men ziet de familiestructuur als basis en vangnet, een gemeenschapsverband waar collectiviteit primeert.

Van jongs af aan worden de kinderen gevormd tot vermiddantwoordelijke mensen die zorg dragen voor elkaar.

Bij activiteiten is het bijv. heel duidelijk zichtbaar dat de oudere meisjes (en sommige jongens) erg verantwoordelijk zijn voor de jongere kinderen die aanwezig zijn. Dit kan

volgens Dewulf (Dewulf, 2009) een reden zijn waarom het concept van een samenleving waar veel gedeeld en uit handen gegeven wordt (kinderen in de jeugdbeweging, hele dag op school...), niet lijkt te passen in hun denkwereld. Voor de Roms vormen leven, werken en wonen immers een eenheid, een onscheidbaar geheel, dat gekaderd wordt binnen het gezin. Deze levenswijze vormt de basis van een erg ingewikkeld sociaal, cultureel en psychologisch systeem. Het gaat zelfs zo ver dat de sociale relaties, de identiteit, het overleven, de waarden en normen ... door dit systeem bepaald worden. Volgens de Woonwagencommissie (Woonwagencommissie, 2001) kan dit verklaren waarom er zoveel weerstand is ten opzichte van het Europese, doorgaans erg gestructureerde, leven. Vrijheid is voor hen de basis - datgene waar ze alles voor zouden laten. Dat geldt ook zo op het woonwagenterrein in Kessel-Lo, waar ik zelf al heb mogen ervaren dat er erg weinig gepland wordt. Dat brengt een echt 'leven in het nu' met zich mee, met weinig aandacht voor mogelijke consequenties en gevolgen.

Deze levenswijze beïnvloedt vanzelfsprekend het leven op dit woonwagenterrein. De Roms lijken los van tijd en ruimte te leven, net omdat ze ongebonden (van hun omgeving) leven. Dit is ook zichtbaar in de levensvisie: zijn de Belgen tot in de puntjes voorbereid, dan zijn de Roms 'dag-tot-dag-levers' en plantrekkers. Dit maakt - en wordt bevestigd in de literatuur- dat de geluksfactor een grote rol speelt. Gaat (n)iets zoals gewenst, geneest er iemand, wordt er een kind geboren of is het mooi weer, dan komt dat door... geluk. De Roms op dit woonwagenterrein zijn Evangelistisch gelovig en vertrouwen naast het geluk ook op God. Dit brengt een vrij deterministische visie met zich mee, die volgens de Woonwagencommissie (Woonwagencommissie, 2001) een zekere rol speelt in het nauwelijks aanslaan van preventieve gezondheidszorg met bijhorende nazorg.

2.2 Beleid

Dit deel leid ik in door even stil te staan bij wat in onze samenleving waarschijnlijk de belangrijkste maatschappelijke uitdaging is met betrekking tot Roms (en andere etnische minderheden): het beleid hieromtrent op alle niveaus. Ik heb het hier ook over de beeldvorming waaruit soms bijna spontaan vertrokken wordt. Het is dan ook een aandachtspunt voorzichtiger om te springen met positief bedoelde maatregelen. Deze gaan immers vaak te impliciet uit van een bevooroordeelde beeldvorming. Daarbij moet gelet worden op het feit dat woonwagengewoners te vaak als één samenhangende, homogene gemeenschap met gedeelde groepskenmerken benaderd worden. (Hemelseoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016)

Daarom is het belangrijk een breder kader te vormen omtrent het woonwagenebeleid in een historische context. Helaas zijn interessant en relevant niet hetzelfde dus beperk ik mij omwille van de reeds lange geschiedenis, tot de belangrijkste momenten vanaf midden jaren '60. Dit was namelijk de periode waar een woonwagenebeleid echt relevant en belangrijk werd.

Woonwagengewoners werden vanaf dan aan stevige overheidsbemoedeningen onderworpen (zowel op macro- als microniveau). In volgende drie paragrafen overloop ik op drie verschillende niveaus de belangrijkste zaken.

Het Europese niveau is het eerste niveau dat ik kort en bondig bespreek vanwege de complexiteit. Vervolgens bespreek ik het nationale niveau en leg ik omwille van de

Belgische politieke structuur de focus ook op het Vlaamse niveau. Tot slot volgt het lokale niveau op het woonwagenterrein.

2.2.1 Europees niveau

Eerst en vooral schets ik kort de Europese beleidsgeschiedenis i.v.m. Roma². Ten tweede bespreek ik enkele interessante beleidsinitiatieven. Tot slot ga ik even dieper in op vier domeinen die op Europees niveau vandaag de dag op de politieke agenda staan. Deze zijn toegang tot onderwijs, tewerkstelling, huisvesting en gezondheid. Hierbij wil ik meteen meegeven dat er op zowel nationaal als lokaal niveau Europese middelen ingezet worden op deze domeinen. Ik bespreek deze domeinen uitgebreid op Europees niveau, maar ze zijn dus evenzeer op de twee volgende niveaus van toepassing.

In 1933 startte een mensonterende periode waarvan ook de woonwagenbewoners slachtoffer waren: de Holocaust. In getallen uitgedrukt heeft dit geleid tot anderhalf miljoen woonwagenbewoners die de dood werden ingejaagd. In tegenstelling tot de Joodse gemeenschap, zijn er zelden schadevergoedingen uitgereikt. (Centrum voor Mondiaal Onderwijs, z.d.) Al deze onmenselijkheid heeft uiteindelijk geleid tot de samenstelling van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) in 1948. De bedoeling was dat regeringen die deze verklaring ondertekenden, de mensen in hun land een aantal rechten gaven. Toch is Europa hiervoor al op de vingers getikt. Wetgevende ingrepen ter bescherming van de rechten van minderheden werden afgedwongen bij Oost-Europese regeringen. Voor toetreding tot de Europese Unie werden ook nationale programma's voor sociale integratie van Roma als voorwaarde gesteld. (Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussels vzw, 2014)

Op beleidsvlak is het erg moeilijk een duidelijk overzicht te geven en door het bos de bomen te blijven zien. Daarom heb ik ervoor gekozen mij te baseren op de thesis van Lien Van Mechelen (Van Mechelen, 2012-2014). Zij schreef deze thesis in het kader van het behalen van een master in het sociaal werk. In onderstaande tekst zal al snel duidelijk worden dat het Europese niveau een verscheidenheid aan actoren kent, die diverse benaderingen en interpretaties inbrengen inzake de specifieke 'problematiek'.

Reeds sinds enkele decennia, zijn Roma hoger op de Europese beleidsagenda terechtgekomen. Het kwam onder andere door de val van het communisme, dat de impliciet aanwezige sociale ongelijkheid in de oorspronkelijke communistische staten nog meer zichtbaar werd. Hierdoor verloren ontelbaar veel Roma-gezinnen hun huis, hun werk, of de sociale ondersteuning waarvan ze afhankelijk waren. Positief was wel dat de betrokkenheid van zowel niet-gouvernementele en intergouvernementele organisaties (de zogenaamde NGO's en IGO's) snel toenam. Dit maakte dat er nieuwe vormen van expertise en kennis over de groep werden ontwikkeld. (Van Mechelen, 2012-2014)

In het kader van het uitbreidingsbeleid van Europa werden de Roma toenemend beschouwd als 'Europese minderheid' en kwam er een nieuwe vereiste: een aanpak voor de verbetering van hun situatie, op Europees niveau. Het was de migratie van Roma uit

² Omdat er op Europees niveau geopteerd werd om de verschillende groepen van woonwagenbewoners en Roma onder de overkoepelende term 'Roma' te plaatsen hanteer ik, bij dit hoofdstuk over beleid, deze woordkeuze.

Centraal- en Oost-Europese landen naar West-Europa, die van de thematiek een interne beleidsaangelegenheid van alle Europese lidstaten maakte. (Van Mechelen, 2012-2014) Volgens Vermeersch (Vermeersch, 2011) is er sprake van 'europeanisering': de tendens waarbij Roma steeds meer en meer onderwerp worden van beleidsvormende discussies op Europees niveau. Opvallend daarbij is dat deze specifieke aandacht verschillende invullingen, verschuivingen en interpretaties kent.

Op het Europees niveau zijn er vier 'recente' en interessante verschijnselen die ik achtereenvolgens bespreek. Het zal al snel duidelijk worden dat er op dit niveau een verscheidenheid aan actoren is, die elk hun eigen benadering en interpretatie hebben. Een eerste verschijnsel is de 'Decade of Roma inclusion 2005-2015'. Het gaat om een Europees kader dat is opgesteld voor de integratie van Roma. Daarbij dient ingezet te worden op beleidsmaatregelen ter verbetering van de levensomstandigheden en de socio-economische situatie.

Ten tweede heeft Lien van Mechelen (Van Mechelen, 2012-2014) het over het 'EU-framework for national Roma integration strategies up to 2020'. Met dit kader wil Europa de individuele lidstaten aansporen een meer doeltreffend inclusiebeleid betreffende Roma te ontwikkelen. Dit is de basis van het Roma-platform in Brussel waar ik zelf reeds twee keer aanwezig was. Hemelsoet (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) maakte de doelstelling van dit kader toen duidelijk: het realiseren van concrete acties op vier beleidsdomeinen: gezondheid, werk, onderwijs en huisvesting. Zo blijft er volgens hem meer ruimte om in te spelen op de specifieke context. De verantwoordelijkheid blijft immers primair bij de nationale overheden liggen, terwijl Europa op een proactieve manier coördinator en toezichthouder is.

Ten derde is er op 3 december 2013 een nieuwe poging ondernomen om de druk op nationale lidstaten om een Romabeleid te voeren te verhogen. Het gaat hier over een nieuwe ontwikkeling, namelijk een eerste rechtsinstrument voor de integratie van Roma dat op Europees niveau wordt ingevoerd. Dit houdt in dat de lidstaten toezeggen om tot gerichte actie over te gaan: het verbeteren van de sociale en economische integratie van Roma. (Van Mechelen, 2012-2014)

Tot slot wordt er – naast het beleidskader van sociale inclusie - een toenemende aandacht op Europees niveau waargenomen. Er zijn steeds meer Roma-activisten en NGO's die de noden en belangen van Roma in zowel het publieke als politieke debat vertegenwoordigen en verdedigen. (Van Mechelen, 2012-2014)

Op Europees vlak is het Roma-platform momenteel een van de belangrijkste organen die zich ontfermt over de doelgroep. Het idee voor een Europees Roma-platform ontstond bij de Europese Roma Top in Brussel in 2008. De achterliggende boodschap van dit platform was de uitwisseling van succesfactoren- en ervaringen tussen Europese lidstaten. In België waren het de federale overheidsdiensten, de diensten van gewesten en gemeenschappen, de verenigingen van de lokale besturen en Unia die samenwerkten aan de oprichting van dit nationaal platform.

In de Europese Commissie werden tien basisprincipes uitgewerkt voor het nemen van beleidsmaatregelen. (Council of the European Union, 2009) Een voorbeeld van zo'n principe is dat de 'inclusie van de Roma als ultiem doel gesteld wordt'. Het bovenvermeld Roma-platform houdt in dat de Europese Commissie tussenkomt op vier domeinen die

verband houden met de integratie van de Roma. Deze domeinen zijn: 'toegang tot onderwijs', 'gezondheidszorg', 'werkgelegenheid' en 'huisvesting'. Aangezien deze allemaal belangrijk zijn en een sterke onderlinge samenhang vertonen bespreek ik ze elk kort en bondig. Dit doe ik aan de hand van de verslagen die gemaakt zijn op basis van het nationaal Roma-platform in Brussel. (Europese Commissie, 2017)

Onderwijs is het meest relevante domein in het kader van mijn bachelorproef. Het is van onwaarschijnlijk belang in te zetten op onderwijs omdat dit de grondpilaar is van onze democratie. Ook Michel Verschraegen (Verschraegen, 2017) onderstreepte dit gegeven tijdens zijn welkomstwoord voor het Roma-platform. Onderwijs is het begin van alles: toegang tot werk, van kansen in de maatschappij, toegang tot de gezondheidszorg... De Europese Commissie ondersteunt nationale autoriteiten bij de wegwerking van achterstelling op vlak van onderwijs waar Roma mee geconfronteerd worden. Een belangrijke noot is wel dat de Europese Commissie niet bevoegd is voor onderwijs in de lidstaten. De Europese Unie streeft ernaar dat tegen 2020 alle Roma kinderen op zijn minst het basisonderwijs afsluiten en dat zo alle segregatie en discriminatie in dit domein weggewerkt is. Toch is er nog veel werk aan de winkel. Het recht op onderwijs en gelijke onderwijskansen moet voor Roms net zoals voor andere kinderen gerealiseerd worden en blijven. Volgens Hemelsoet (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) gaat het hier zowel over directe als indirecte vormen van discriminatie die in de schijnwerper gezet dienen te worden. Dat er een ontbrekend aanbod op maat is wordt bijv. al snel duidelijk gemaakt door de overrepresentatie van Roma in het buitengewoon onderwijs en in etnisch gesegregeerde concentratiescholen. Al lijkt deze realiteit door de Roma zelf niet als problematisch te worden ervaren, dringt een bijsturing (op alle niveaus) zich op.

Op vlak van **gezondheidszorg** zijn er op Europees niveau volgens prof. Dr. Sara Willems drie drempels waarmee Roma in de toegang tot zorg geconfronteerd worden. Aangezien dit niet het onderwerp van mijn bachelorproef is, maar de vier domeinen wel onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, bespreek ik dit kort. De drie drempels zijn achtereenvolgens: 'angst en onwetendheid', 'de dubbele taalbarrière' en 'het wantrouwen in zorgpersoneel'. (Europese Commissie, 2017) Aan de hand van een brochure over de gezondheidszorg aan Roma (Dienst Regie Samenleven en Welzijn, 2015) maak ik de situatie op beleidsvlak even duidelijk. Zowel op Europees, federaal, Vlaams als lokaal vlak liggen nog heel wat uitdagingen. Op de agenda van de Europese Commissie staat de discriminatie en achterstelling van Roma binnen de Europese Unie dan ook hoog. In België wordt er voornamelijk ingezet op bemiddelaars in ziekenhuizen wat gezondheid betreft.

Een **werkgelegenheidsbeleid** ten gunste van Roma is om wel drie redenen noodzakelijk. Ten eerste is er sprake van een rampzalige tewerkstelling van Roma op Europees niveau. De belangrijkste verklaringen hiervoor zijn enerzijds het gebrek aan kwalificaties bij Roma en anderzijds de discriminatie van de doelgroep op zich. Ten tweede is het hebben van een job een belangrijke factor voor sociale integratie. Geen betaald werk hebben, voel je op alle vlakken van je leven.

Ten derde bestaat de kans dat de economieën in Centraal-Europese landen instorten als Roma geen toegang krijgen tot de arbeidsmarkt. De taak van Europa op dit niveau bestaat eruit de lidstaten te ondersteunen en te leiden. Op vlak van werkgelegenheidsbeleid kan

Europa zelf immers niets beslissen. Europa kan wel zorgen voor een context die de lidstaten ertoe aanzet op dat vlak meer te investeren.

Om toch enige invloed te kunnen hebben ontwikkelde de Europese Commissie drie instrumenten: juridisch, financieel en politiek. Juridisch waakt de Commissie over de uitvoering van Europese verdragen en kan ze per lidstaat nagaan of er discriminatie van Roma op de arbeidsmarkt plaatsvindt. Financieel gezien kunnen de lidstaten pas Europees geld ontvangen na uitvoering van het Europees kader. Dit kader is het politieke instrument: vier domeinen waarvoor nationale actie is vereist om de integratie van de Roma te verbeteren. Daarvan is werkgelegenheid (in deze alinea omschreven) een van de vier delen. Het Europees Sociaal Fonds (ESF) wordt op het vlak van werkgelegenheid ingeschakeld. Daarvan wordt twintig procent besteed aan de bestrijding van sociale uitsluiting en armoede. Personen die tot een kansarme groep behoren steunen in hun zoektocht naar werk is een van de prioriteiten van dit ESF.

Tot slot sluit ik af met het domein **huisvesting**, dat prioritair dient aangepakt te worden. Het ontbreken van een dak boven je hoofd heeft vanzelfsprekend een enorme invloed op onderwijs, tewerkstelling en gezondheid. Op Europees niveau kent dit domein vele aspecten die benaderd moeten worden. Ook op dit niveau rekent de Europese Commissie op de lidstaten, aangezien deze zelf geen bevoegdheden heeft op dit terrein. Momenteel zijn er twee cruciale 'knelpunten' rond de huisvesting van Roma. Enerzijds is dat de ruimtelijke segregatie (bijv. een woonwagenterrein ver buiten het stadscentrum). Anderzijds zal de Europese Commissie ook tussenkomen bij vaststellingen van discriminatie bij uitzettingen. De rechten van de mens dienen hierbij gerespecteerd te worden. (Verschraegen, 2017) In de volgende paragraaf zal al snel duidelijk worden dat de vier bovenstaande domeinen ook op nationaal niveau terug te vinden zijn.

2.2.2 Nationaal en Vlaams niveau

Eerder haalde ik al aan dat het zeer moeilijk is de woonwagenbewoners te vatten in kenmerken en cijfers. Op nationaal vlak blijkt dat net hetzelfde. Juridisch administratief staan ze immers niet als 'woonwagenbewoner', maar als inwoner van België geregistreerd. (Woonwagencommissie, 2001) Volgens een schatting van het Vlaamse Minderhedenforum (Minderhedenforum, z.d.), leven er ongeveer 750 woonwagengezinnen (ongeveer 2000 mensen) in Vlaanderen permanent in een woonwagen. Op zich is dat dus een relatief kleine groep, die in onze maatschappij een gemarginaliseerde positie inneemt. In de literatuur en uit opzoekwerk blijkt al snel dat het moeilijk is een eenduidige rode draad terug te vinden. Om het overzichtelijk te houden en gezien de ingewikkelde Belgische politieke situatie beperk ik mij in deze paragraaf maar kort tot het nationaal beleid en bekijk ik nadien het Vlaamse beleid.

Ook in dit deel maak ik gebruik van Roma als overkoepelende term voor de groepen Roma en woonwagenbewoners. Dit doe ik omdat deze term ook op nationaal niveau gehanteerd wordt. Het eerste deel gaat over de Belgische nationale integratiestrategie voor de Roma (waaronder dus ook de woonwagenbewoners zich bevinden). In het tweede deel maak ik het Vlaams Actieplan MOE kort en krachtig duidelijk.

De Europese Commissie overkoepelt dit niveau en kan jaarlijks feedback geven via het Nationaal Contactpunt. Dit Nationaal Contactpunt kan gezien worden als een

administratieve werkgroep waarin vertegenwoordigers van de federale overheid en de gewestelijke overheden zitten. Tot slot haal ik nog enkele belangrijke factoren op nationaal en Vlaams niveau aan.

De Belgische nationale integratiestrategie van Roma is eigenlijk eerder een geïntegreerde reeks beleidsmaatregelen binnen het Belgische beleid voor maatschappelijke integratie (de zogenoemde POD Maatschappelijk Integratie) dan een 'strategie'. Het idee hierachter is een samenwerking van alle belanghebbenden bij het integratieproces van Roma, waaronder de media, NGO's, de academische wereld en natuurlijk de Roma zelf. Het beleid dat gevoerd wordt is voornamelijk gericht op de bestrijding van sociale uitsluiting en armoede onder gemarginaliseerde Romagemeenschappen. Met name op het gebied van gezondheid, werkgelegenheid, onderwijs en huisvesting wordt groot belang gehecht aan de ontwikkeling van lokale actieplannen die stroken met en tegemoetkomen aan de behoeften van o.a. etnisch culturele minderheden. (Europese Commissie, 2015) De visie van de nationale strategie voor de integratie van Roma bestaat erin via verschillende beleidsdomeinen economische en sociale integratie van de doelgroep mogelijk te maken. Daarvoor is er nood aan de verzameling van degelijke data en een goede coördinatie van alle acties. Pas dan kan er overgegaan worden naar het integreren en participeren in de samenleving. (Odice, 2012)

Om dit gestructureerd te laten verlopen werd de Belgische 'Raad voor Roma en woonwagenbewoners' opgericht. Dit is een onafhankelijk orgaan dat op een democratische manier bestaat uit betrouwbare personen die door hun gemeenschappen worden erkend als leiders. Het doel van de Raad is te bemiddelen tussen de voorgenoemde groepen en de Belgische autoriteiten. Een ander doel van de Raad is bijdragen aan de integratie in de maatschappij, het verbeteren van de levensomstandigheden evenals de beeldvorming. Andere thema's waarop de Raad zich richt zijn het bevorderen van democratische praktijken en waarden, van politieke, sociale, culturele en economische rechten zowel binnen de internationale als de nationale context. (European Roma Information Office, 2013) Om dit alles goed te laten verlopen neemt de federale overheid initiatief, samen met de steun van ERIO (European Roma Information Office). Het is de POD (Programmatorische Overheidsdienst) Maatschappelijke Integratie die de werking van het Roma-platform op nationaal niveau coördineert. Het nationaal platform kreeg eveneens goedkeuring van de federale ministers en van de gewesten en gemeenschappen waarvan de diensten afhangen. Het doel van het Roma-platform op Belgisch niveau is voornamelijk het stimuleren van overleg tussen de verschillende betrokken actoren op het vlak van integratie van Roma. Vervolgens is het de bedoeling om zo te komen tot aanbevelingen voor beleidsmakers. (Verschraegen, 2017)

Aansluitend benoem ik beknopt het Vlaamse beleid, want ook daar verloopt de economische en sociale integratie van een deel van de Roma niet altijd even vlot. Het Vlaamse MOE-actieplan (speciaal voor migranten met Midden- en Oost-Europese landen) is een onderdeel van het Belgisch plan en geeft speciale aandacht aan de Roma op Vlaamse niveau. Het gaat om een geïntegreerd plan voor alle beleidsdomeinen dat kadert in het inburgerings- en integratiebeleid. (Europese Commissie, 2015) De MOE-werkgroep - bestaande uit onder meer vertegenwoordigers van alle Vlaamse departementen, het Minderhedenforum, het kabinet en de administratie Inburgering en Integratie... - zorgt voor de coördinatie. Zowel Vlaams als lokaal niveau zijn dus op een multidisciplinaire aanpak geweest. De problematiek van de Roma situeren zich immers op meerdere domeinen.

(Vlaamse Overheid, 2012) Dat wordt in de paragraaf over het lokaal niveau nog verder duidelijk gemaakt.

Daarbij lijkt het me ook interessant om even te bekijken welke actoren en instrumenten er werkzaam zijn 'op Vlaams niveau. Aan de hand van een verslag van de stuurgroep (Stuurgroep, 2012) voor het 'Vlaams Strategisch plan Woonwagenebewoners' kan ik deze actoren kort en krachtig verduidelijken. Ik bespreek achtereenvolgens 'de Vlaamse administratie', 'de commissie integratiebeleid', de 'Vlaamse Woonwagencommissie', het 'Kruispunt Migratie-Integratie', het 'Minderhedenforum' en de 'Integratiecentra'. De evaluatie en coördinatie van het woonwagenbeleid op Vlaams administratief niveau gebeurt door het agentschap voor Binnenlands bestuur (Agentschap voor Binnenlands Bestuur, 2013). Het team integratie coördineert in samenwerking met andere actoren en agentschappen zowel de beleidsvoorbereiding als -uitvoering van het woonwagenbeleid. De commissie Integratiebeleid daarentegen heeft als decretale opdracht toe te zien op de synergie, coördinatie en coherentie van het hele integratiebeleid. Het is deze commissie die het geïntegreerd actieplan integratiebeleid opstelt en het actualiseert en evalueert. Een volgende belangrijke actor is de Vlaamse Woonwagencommissie (VWWC) die in 1997 werd opgericht. Deze commissie verenigt de relevante administraties, kabinetten, integratiecentra, provinciale besturen en deskundigen rond het standplaatsenbeleid. De minister bevoegd voor inburgering en integratie is de voorzitter van deze VWWC. De opdracht van de VWWC bestaat eruit adviezen te formuleren, voorstellen te doen en te werken rond de nodige regelgeving die de uitvoering van het minderhedenbeleid moet mogelijk maken. Het Kruispunt Migratie-Integratie daarentegen ontsluit en ontwikkelt kennis en expertise over woonwagenebewoners. Het zorgt voor ondersteuning, coördinatie en afstemming binnen de integratiesector, en ontwikkelt technieken. Het Kruispunt Migratie-Integratie doet ook acties op rond sensibilisatie en beeldvorming, organiseert vormingen en formuleert beleidsaanbevelingen aan de Vlaamse overheid.

Als voorlaatste bespreek ik het alom bekende Minderhedenforum. Zij zijn binnen het integratiedecreet erkend als participatieorganisatie. Deze actor bevordert de participatie van de woonwagenebewoners. Dit kan op verschillende manieren: correcte beeldvorming van woonwagenebewoners in de samenleving, bevordering van de emancipatie van woonwagenebewoners, beleidsaanbevelingen.... Als het lokaal goed loopt, gaat het Minderhedenforum zich ook niet moeien. Maar wanneer het echt gaat over beleidsparticipatie van de woonwagenebewoners zelf, dan springen zij in en proberen ze de mensen van zelforganisaties bij elkaar te brengen om hun stem te laten horen. Het Minderhedenforum heeft nu dus eerder een ondersteunende en stimulerende rol, een soort van waakhondfunctie. Als ze merken dat dingen slecht lopen, zijn zij de organisatie die dit aankaart bij de overheid. Zij kunnen signalen doorgeven naar het beleid en hebben door hun positie een grotere kans gehoord te worden. (Janssens, 2017)

Tot slot bespreek ik de laatste belangrijke actor op Vlaams niveau, namelijk de integratiecentra. In Vlaanderen zijn er hiervan acht: één in Gent, Antwerpen en Brussel en één in elke Vlaamse provincie. De taak van deze centra is zowel lokale als provinciale besturen en andere relevante organisaties en beleidsinstanties te stimuleren en te ondersteunen bij het voeren van een inclusief en gecoördineerd integratiebeleid- in de verschillende beleidsdomeinen. Het woonwagenbeleid wordt in verschillende integratiecentra expliciet opgenomen in hun reguliere organisatie. De kerntaak van de centra bestaat eruit om het integratiebeleid te evalueren, te analyseren, te stimuleren en

te ondersteunen. Dit doen ze door te informeren en advies en vormingen aan verenigingen, organisaties, besturen... over participatie, toegankelijkheid en samenleven in diversiteit te geven.

Om deze paragraaf af te sluiten bekijk ik nog enkele knelpunten op nationaal en Vlaams niveau. Op Belgisch vlak is er nood is aan de creatie van arbeidskansen voor etnisch culturele minderheden. Het is belangrijk ook de Roms hierop in te zetten en een kans te geven. Het geeft immers een blijk van erkenning dat ze 'goed genoeg' bevonden worden om deze taken op te nemen. Door de arbeidskansen van Roms te verhogen, verhoog je ook meteen de relevantie van onderwijs. Dit is een belangrijke hefboom voor maatschappelijke kansen en emancipatie. Want wat is de meerwaarde van onderwijs als het niet daadwerkelijk kan leiden tot gelijke kansen op de arbeidsmarkt? (Hemelseoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016)

Zo komen we terecht bij onderwijs en een interessante knelpuntennota (Kinderrechtencommissariaat, 2014) van het Kinderrechtencommissariaat i.v.m. onderwijs en kinderen van rondtrekkende groepen. Het Kinderrechtencommissariaat is een Vlaamse instelling die zich bezighoudt met de belangenbehartiging van de kinderen in onze maatschappij. Het was het Minderhedenforum die hen inschakelde omdat zij opmerkten dat er geen toegang meer was tot basisrechten zoals onderwijs voor de kinderen van woonwagenbewoners. Als je wekelijks moet rondtrekken (door o.a. een tekort aan terreinen, zie volgend knelpunt), valt de toegang tot onderwijs immer compleet weg. Dit is iets dat aangekaart moet worden bij de Vlaamse politiek.

De essentie van deze nota is eigenlijk dat er meer vaste legale standplaatsen moeten zijn, wat ons dus bij 'huisvesting' op nationaal en Vlaams niveau brengt. Het Kinderrechtencommissariaat stelt zelfs: "*Woonzekerheid is dé oplossing, de basis voor de problemen die zich voordoen op woonwagenterreinen*". Het is een beleidsaanbeveling met extra aandacht voor de kinderen van woonwagenbewoners. (Kinderrechtencommissariaat, 2014) Het tekort aan officiële staanplaatsen voor deze groep is een groot pijnpunt op Vlaams niveau. Een centraal probleem van de woonwagenbewoners is deze grote woononzekerheid. In 2001 toen Mieke Vogels nog Vlaams Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen was, werd voor het Vlaams minderhedenbeleid een prioritaire doelstelling gesteld. Deze hield het subsidiëren van lokalen besturen met maar liefst 90% voor de inrichting en de verwerving van woonwagenterreinen in. Deze subsidies (voor woonwagenterreinen) zijn hierin het voornaamste instrument van de Vlaamse Overheid. (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2001) Nu, anno 2017, is die subsidie zelfs gestegen tot 100%. Desondanks deze (toch wel opvallende) financiële ondersteuning, blijkt er nog steeds een tekort te zijn aan duurzame woonwagenterreinen. (Vlaams Minderhedencentrum vzw, 2010). De woonwagen is in Vlaanderen erkend als volwaardige woonvorm. Echter is de problematiek van het tekort aan woonwagenterreinen nog steeds actueel, en dat blijkt op lokaal niveau niet anders.

2.2.3 Lokaal niveau: Leuven

In deze paragraaf bekijk ik voornamelijk het leven op het terrein, de actoren die er te werkzaam zijn, de infrastructuur, de indeling... Kortweg het lokale niveau dus. Opmerkelijk is dat er zich op dit niveau zowel minder als meer succesvolle initiatieven ontwikkelen, die een positieve bijdrage (b)lijken te leveren aan succesvolle loopbanen en dus de schoolse

participatie. Het is op dit niveau onmisbaar een creatief beleid voldoende ruimte te geven. Daarbij is het belangrijk regelmatig terug te koppelen naar bovenstaande niveaus.

Het is aan de beleidsmakers om deze 'good practices' (succesvolle projectmatige praktijken), verder om te zetten in structurele beleidsmaatregelen met de nodige continuïteit. (Hemelsoet, Roma in het Gentse onderwijs: een verhaal apart?, 2013)

Op lokaal niveau hebben de besturen een belangrijke rol als regisseur van het woonwagengebeleid. In de eerste plaats wordt het integratiebeleid naar woonwagengebwoners toe immers op dit niveau gerealiseerd. Naar hun burgers toe hebben lokale besturen op verschillende beleidsdomeinen een algemene verantwoordelijkheid. Inzake woonwagengebwoners gaat het hier voornamelijk over een specifieke verantwoordelijkheid op vlak van wonen en integratie. Het bestuur van een stad of gemeente kan – als de doelgroep van het integratiebeleid sterk aanwezig is - een integratiedienst (zie 'Afdeling Diversiteit en Gelijke Kansen Leuven') oprichten om de lokale besturen te ondersteunen. Momenteel worden er vanuit de Vlaamse Overheid 38 steden gesubsidieerd voor het voeren van een lokaal integratiebeleid. De concentratie en de omvang van de doelgroep en de aard van de problematiek spelen een rol bij de erkenning van integratiediensten. (Stuurgroep, 2012)

Momenteel is er te veel versnippering in beleidsmaatregelen ten aanzien van woonwagengebwoners en Roma. Er is gebrek aan een totaalperspectief. Enerzijds is er nood aan een samenwerking en verbinding tussen initiatieven in uiteenlopende beleidsdomeinen en op verschillende beleidsniveaus. Anderzijds is er ook vraag naar de ontwikkeling van een brede en coherente visie. Hemelsoet (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) geeft hier als exemplarische insteek de onbekendheid met de breed beschikbare Europese fondsen (ESF) voor lokale initiatieven en de moeilijke toegang tot deze fondsen. Uit het Vlaams Actieplan MOE-Roma migranten (Vlaamse Overheid, 2012) blijkt ook dat lokale besturen van steden en gemeenten die te maken hebben met woonwagengebwoners en Roma heel wat vraag hebben naar begeleiding, informatie, goede praktijken, advies... Ze geven aan dat zij vaak niet weten waar ze met al hun vragen terecht kunnen. Ondertussen is er een 'aanspreekpunt Midden- en Oost-Europese migratie' aangeduid voor alle beleidsdomeinen die een essentiële rol kunnen spelen bij de inburgering van deze groep. De kracht van deze aanspreekpunten is de beschikbare beleidsgerelateerde expertise waardoor zij ondersteuning kunnen bieden bij specifieke knelpunten met betrekking tot hun beleidsdomein.

Deze aanspreekpunten bevinden zich op Vlaams niveau, maar zijn wel bedoeld om de verbinding tussen de lokale besturen wederzijds op een gecoördineerde manier te laten verlopen. Hier kunnen lokale besturen terecht met al hun vragen, wat maakt dat ik dit op lokaal niveau plaats. Het MOE-beleid heeft zeker op lokaal niveau nauwe linken met het lokaal armoedebestuur, ingebed in het lokaal sociaal beleid. In de aanpak van een integraal en inclusief armoedebestuur vervullen lokale besturen immers een cruciale rol. Ik citeer uit het MOE-plan (Vlaamse Overheid, 2012): "*Ze kunnen ter zake de regierol opnemen van alle acties ter bestrijding van armoede op hun grondgebied op de verschillende beleidsdomeinen (tewerkstelling, scholing, huisvesting, gezondheid, gezinsbeleid, vrijetijdsaanbod...) en kunnen op dit terrein ook intergemeentelijke samenwerkingsverbanden aangaan. Gemeenten, OCMW's en de armoedeverenigingen zijn de belangrijkste partners in dit verhaal en moeten dus vanaf het begin betrokken worden*

bij de implementatie ervan, en dit samen met een breed spectrum aan lokale actoren. Het Vlaamse armoedebeleid ondersteunt het lokaal armoedebeleid door de nodige tools aan te reiken zoals lokale armoedecijfers, een methodiekboek en een verzameling van 'good practices'."

Vandaag de dag zijn die aanspreekpunten in Leuven voornamelijk het OCMW, Kind en Gezin en de woonwagenwerking van de Afdeling Diversiteit en Gelijke Kansen. Vanuit het OCMW zijn er twee sociaal werksters op het woonwagenterrein te Kessel-Lo actief, namelijk Kathleen en Katrijn. Zij werken met middelen van het ESF. Hun kerntaak bestaat eruit en 38-tal Roms te begeleiden naar een erkende opleiding of werk. Het ESF subsidieert dit per traject. Vanuit Kind & Gezin zijn het Amy en Katrien die voornamelijk focussen op de allerjongsten van het terrein. Het moeilijke aan hun taak is dat zij niet exclusief op het woonwagenterrein werken en dus beperkt zijn in tijd en middelen. Tot slot is er de woonwagenwerking van de vzw Afdeling Diversiteit en Gelijke Kansen Leuven, waarvoor Lissa en ikzelf als opbouwwerkers aan de slag zijn. Kort en krachtig gezegd doen we aan levenstrajectbegeleiding. Dat kan gaan van een oplossing zoeken voor ontstopte toiletten, tot het succesvol toeleiden van een jongere naar de schoolbanken. Op de vraag of een specifieke bemiddelaar of brugfiguur voor deze families niet stigmatiserend werkt, heeft Koen Geurts (Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussels vzw, 2014) een pasklaar antwoord. Volgens hem is er geen enkele Roma-familie die ooit klaagde over stigmatisering. Hij kaart zelfs het tegendeel aan en geeft aan dat de families hier net erkenning en motivatie in vinden. (Woonwagencommissie, 2001)

Het feit dat de drie subgroepen van woonwagenbewoners niet onderling vergeleken wensten te worden, speelt ook mee in de indeling van terreinen. Zo geeft Kim Janssens tijdens ons gesprek mee dat het belangrijk is om bij de aanleg van een nieuw woonwagenterrein door de gemeente, te pleiten voor onderscheid tussen groepen. (Janssens, 2017) Ideaal zou dan zijn om de groepen op aparte, gescheiden terreintjes te plaatsen. Want zelfs al hebben ze dezelfde problemen en achtergrond, louter op antropologisch en etnologisch vlak, dan nog blijven het aparte groepen en gaan ze zich ook zo opstellen tegenover elkaar. Opbouwwerkster Ann Donn e stelt dat familiale terreinen voor deze mensen de geschikte oplossing zijn, aangezien zij zeer veel belang hechten aan de familiestructuur. (Keyser, 2009) Dit onderscheid is ook belangrijk in de aanpak naar onderwijs toe. Zo moet er naar Roms toe vaak een andere aanpak gebeuren in vergelijking met Voyageurs en Manoesjen. Een aanpak per groep, op een apart terrein zou ook voordelig kunnen zijn voor de onderwijsdeelname. Zo is er ook meer samenhang en solidariteit. Dit blijkt makkelijker te zijn om over onderwijs te praten. Als er  en lid van die familie een positief voorbeeld kan zijn voor de rest, volgen zij immers ook dikwijls. (Janssens, 2017)

In bijlage 2 kan je bij wijze van exemplarische insteek een gecoördineerde tekst van het huishoudelijk reglement aangaande het residentieel woonwagenterrein 'Dijledreef' terugvinden. Het maakt een belangrijke voorwaarde duidelijk, namelijk een woonwagencommissie. Dit is een gemeentelijk adviesorgaan, samengesteld voor het beheer van het woonwagenterrein en de toewijzing van de standplaatsen. De commissie kan samengesteld worden door het College van Burgemeester en Schepenen. Meestal bestaat de commissie uit afgevaardigden van stedelijke diensten, bijv. het OCMW, de politie, de woonwagenwerking van de afdeling diversiteit en gelijke kansen... De commissie moet steeds door bewoners en andere betrokkenen gehoord worden.

3 Onderwijs en Roms

3.1 Wat zegt de wet?

De leerplicht houdt in dat ouders verplicht zijn hun kinderen te laten leren. Het is de federale overheid die de duur van de leerplicht bepaalt. In België geldt dit voor alle kinderen van 6 tot 18 jaar. Op deze manier wil de overheid ervoor zorgen dat iedereen onderwezen wordt. Op de site van het Vlaamse Ministerie voor Onderwijs en Vorming, 'Onderwijsvlaanderen.be', kan je terugvinden dat een kind leerplichtig is op 1 september van het kalenderjaar waarin het 6 jaar wordt. Kinderen die zes jaar zijn maar een jaartje langer in het kleuteronderwijs blijven, vallen ook onder de leerplicht. Ook kinderen die al met lager onderwijs starten op 1 september van het jaar dat ze 5 worden, vallen hieronder. Vanzelfsprekend heeft de plicht om te leren ook een einddatum. Deze is op de 18de verjaardag voor een leerling die 18 jaar wordt voor of op 30 juni, ofwel op 30 juni voor een leerling die 18 jaar wordt na 30 juni. Vanaf een jongere een diploma secundair onderwijs heeft behaald is hij niet langer leerplichtig. (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, S.D.)

Desondanks dat onderwijs vaak gezien wordt als een plicht, is het ook een onvervreemdbaar recht in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het is en blijft een grondrecht voor kinderen, onafhankelijk van het verblijfsstatuut of andere factoren die kunnen meespelen. Het 'recht op onderwijs' heeft in deze zin een verruimde betekenis die zich niet enkel beperkt tot de schoolse deelname in juridisch afdwingbare en formele zin. Vanuit een pedagogisch perspectief volstaat het immers niet zich louter en alleen te beperken tot het ingeschreven zijn in een school. Volgens Hemelsoet (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) gaat het verder dan dat, namelijk hoe we het onderwijsaanbod betekenisvol kunnen maken voor alle betrokkenen, inclusief de Roms. Deze nuancering impliceert een reflectie naar de manier, waarop we onderwijs vorm kunnen geven vanuit een inclusieve benadering waar ook 'zij' (lees: Romkinderen en hun ouders) als relevant worden beschouwd. Opvallend in deze benadering is dat het gaat om een gedeelde verantwoordelijkheid. Daarom opteer ik ervoor vanuit de verschillende perspectieven die Hemelsoet (Europese Commissie, 2017) tijdens het Roma-platform aanhaalde te vertrekken.

Aangezien mijn bachelorproef gaat over het nemen van preventieve maatregelen in verband met onderwijs en (potentieel) schoolverzuim, is het belangrijk een genuanceerd inzicht in deze problemen te verwerven. Dat dit een problematische aangelegenheid zou zijn, klinkt eenduidiger en evidentier dan het in de realiteit is. Bij deze multi-problematiek zijn verschillende betrokkenen die elk andere (perspectieven van) problemen onderscheiden. In volgende paragraaf licht ik deze problemen vanuit de verschillende perspectieven kort toe. Hemelsoet zelf vertrekt vanuit drie perspectieven, namelijk een beleid-, school- en doelgroepgericht perspectief. (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) Verder in mijn bachelorproef plaats ik enkele preventieve maatregelen vanuit de verschillende perspectieven op de preventiepiramide. Bij mijn aanbevelingen (deel 6: Conclusies en aanbevelingen) haal ik ook het perspectief van de hulpverlener aan, aangezien de relevantie in dit kader, en verdiep ik mij in de afzonderlijke perspectieven.

3.2 Probleemverheldering vanuit verschillende perspectieven

3.2.1 Vanuit beleidsperspectief

Op beleidsvlak wordt het realiseren van gelijke onderwijskansen en het recht op onderwijs hoog in het vaandel gedragen. Hierbij wordt benadrukt dat dit voor alle kinderen voorop gesteld moet worden (zie ook M-decreet). Vanuit dit perspectief zijn er pijnpunten met betrekking tot de schoolloopbaan van Roms verbonden aan deze achterliggende doelstellingen. Hierbij gaat het in hoofdzaak om vier grote problemen die ik nader omschrijf. Ten eerste heeft Hemelsoet (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) het in dit perspectief over het onregelmatige schoollopen. Dit betreft het hoge percentage van Roms (idem voor Roma en woonwagenbewoner, maar met specifieke nuances) betreffende schoolverzuim.

Het gaat zowel over ongeoorloofd relatief verzuim (lees: spijbelen) en absoluut verzuim (lees: niet ingeschreven zijn). Dit sluit nauw aan bij een tweede probleem, namelijk de schooluitval die voornamelijk in de overgang van lager naar secundair onderwijs erg groot is. Men zou zelfs kunnen stellen dat het bijna eerder regel dan uitzondering is dat deze kinderen en jongeren worden ingeschreven in het buitengewoon secundair onderwijs (BuSo) en concentratiescholen. Dat brengt ons zowel bij het derde en vierde door Hemelsoet omschreven knelpunt. Hij heeft het over een etnische stratificatie in 'expertise' scholen en anderzijds een overrepresentatie van Roms (en ook Roma en de andere groepen woonwagenbewoners) in het BuSo. In het zesde hoofdstuk van mijn bachelorproef beveel ik enkele maatregelen aan die op beleidsvlak mogelijk een verschil kunnen maken.

3.2.2 Vanuit schoolperspectief

In dit perspectief staat het evenwicht tussen twee zaken voorop. Namelijk enerzijds de eigen pedagogische doelstellingen van de school en anderzijds de externe verwachtingen. Met die externe verwachtingen worden zowel de verwachtingen van ouders als van de formele vereisten vanuit het beleid bedoeld. Zo hebben veel ouders hoge verwachtingen van de school en zullen ze snel laten blijken als ze het niet eens zijn. Ook het beleid stelt via bijv. leerplannen en de inspectie hoge formele vereisten.

Vanuit het perspectief van de school zijn er kortweg een viertal problemen waarop gebotst kan worden. Ten eerste bekijk ik het onregelmatig schoollopen eens vanuit het referentiekader van de school. Schoolverzuim wordt hier gezien als een symptoom voor onderliggende problemen: culturele verschillen, armoede, maatschappelijke marginalisering... Daarbij wordt de school enerzijds omschreven als een onderwijsinstelling en als een zorginstelling anderzijds. Dat brengt ons bij een tweede probleem of beter gezegd 'uitdaging'. Er is nood aan voldoende draagkracht bij multiproblematische situaties (armoede, hygiëne, financiële problemen, voeding...). Ten derde is er vaak sprake van een gebrek aan schoolse ervaring bij zowel de kinderen als de ouders, wat het erg moeilijk maakt om de kloof met de thuiscultuur te overbruggen. Tot slot beschouw ik de taal- en communicatie als laatste belemmerende factor. Er is, net zoals bij andere etnische minderheden, een onduidelijk onderscheid tussen taalproblematiek en cultuurverschillen.

3.2.3 Vanuit het perspectief van de doelgroep

Dat deze ouders geen belang zouden hechten aan schoolse participatie, is een veelgehoorde opvatting die ik meteen wil doorprikken. Hemelsoet (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) deed hierin een bevraging en legde zo een complexe realiteit bloot. Het zou gaan om een samenspel van een defensieve grondhouding, onwetendheid en vaak precaire levensomstandigheden. Er zijn immers tal van gezinnen die geteisterd worden door een multiproblematiek: huisvesting, armoede, gezondheid, geen verblijfsvergunning en dat verborgen willen houden voor de buitenwereld... Daarom is er nood aan gerichtere kennis en informatie- een breder kader waardoor onderwijs ook door deze doelgroep als betekenisvol kan worden beschouwd. Helaas is de realiteit anders en is er nog veel angst voor maatschappelijk instituties. De kans van mogelijke vermenging van culturen kan immers de angst opwekken de eigen cultuur te verliezen. Dit is het resultaat van het wederzijdse wij-zij denken waarvoor ik me in deze bachelorproef wil behoeden. Het is duidelijk dat het verkleinen van de kloof tussen de school- en thuiscultuur een kwestie van generatie - en langetermijn werk is. Onderwijs is en blijft een universeel recht dat we voor iedereen betekenisvol moeten maken. (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016)

Toch weet ik uit eigen ervaring dat dat helaas niet altijd het geval is aangezien de Roms 'de wereld in stappen' als voornaamste leerschool zien. Een kind moet de confrontatie met het leven aangaan. Deze gedachte maakt het nog moeilijker om hen te overtuigen van het belang van onderwijs. Het probleem is dat er op microniveau verschillende betrokkenen met verschillende perspectieven zijn. Zo kan het zijn dat de ouders wel hun best willen doen om hun kinderen naar school te sturen, maar dat de 'conservatieve' grootmoeder roet in het eten gooit. Daarbij is spijbelen slechts het topje van de ijsberg. Hemelsoet (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een verhaal apart, 2016) bevestigt dit in zijn onderzoek. Het is niet omdat onderwijs voor ouders geen prioriteit vormt, dat ze het niet belangrijk vinden. Wel is het geloof verdwenen in de betekenis van een diploma en zo de latere kansen in de arbeidsmarkt. De leerstof die de scholen aanbieden heeft ook weinig tot geen belang voor hun economische activiteiten. De mannen verhandelen verschillende zaken, tegenwoordig vooral auto's en van de meisjes wordt verwacht dat ze huisvrouw worden. Het Nederlands leren schrijven, lezen en spreken wordt wel nog relevant geacht. Jammer genoeg lijkt elk klein incident te volstaan om de school 'slecht te vinden' en het kind naar een andere school te sturen, of erger: thuis te houden. Het risico is dat er vaak sprake is van een cumulatie van kwetsende ervaringen. Een kwetsing met een bepaalde maatschappelijke instelling leidt maar al te vaak naar andere kwetsingen. Deze aanleidingen tot frustraties zijn een mogelijke oorzaak voor later moeilijk hanteerbaar gedrag. Uiteindelijk komt men terecht in een vicieuze cirkel die mogelijk gevolgen heeft voor volgende generaties. (Cobbaut & Demets, 2011)

Bij de Roms specifiek heeft het onderwijs dan ook weinig tot geen status. Ouders hebben zelf meestal geen of zeer weinig onderwijs gevolgd en weten toch hun plan te trekken. Waarom zou hun kind dan zaken leren die voor hun levensstijl onbelangrijk lijken? Ons onderwijssysteem sluit nauwelijks aan bij de levensstijl van de Roms. Dat leven is zeer onregelmatig en kinderen gaan vaak laat naar bed, waardoor ze 's morgens vaak niet uit bed geraken. (Van der Ree, van den Hurk, & Timmersmans, 2001) De thuiscultuur en de taal van de kinderen verschillen vaak hemelsbreed van die in het onderwijs. Met als gevolg dat kinderen het onderwijs moeilijk kunnen volgen en als gevolg daarvan gedrag gaan

vertonen waar het onderwijs dikwijls geen antwoord op te bieden heeft. De trend van omgaan met verschillen in het basisonderwijs lijkt voor deze groep kinderen nog weinig vruchten af te werpen. Blijkbaar zijn de verschillen te groot. Het gevolg is dat er in veel gevallen een strijd ontbrandt tussen basisschool en speciale scholen onderling over de 'plaatsbaarheid' van een kind. (van der Ree, Timmermans, & Astrid, 2001)

Een zeer kritische blik op het probleem wordt gevormd in het Nederlandse boek 'Als niet kan wat moet, moet wat kan' (van der Ree, Timmermans, & Astrid, 2001). Dit boek vormt een handleiding en kapstok ter bestrijding van het schoolverzuim van woonwagenkinderen. De opinies in dit boek kunnen volgens mij erg aanvallend worden ervaren door de scholen. Zij durven het zelfs zo te stellen dat het gebrek aan motivatie van woonwagenbewoners om deel te nemen aan het onderwijs niet langer de meest belangrijke verklarende factor is, maar dat verzuim kan gezien worden als signaal dat de woonwagenkinderen het niet naar hun zin hebben in het onderwijs. Het onderwijs lijkt dan ook niet altijd aan te sluiten bij de mogelijkheden en behoeften van de kinderen en hun ouders (al worden er wel voortdurend pogingen ondernomen - zie M-decreet). Veel factoren die de onderwijsdeelnamen ongunstig beïnvloeden lijken samen te hangen met de subcultuur van woonwagenbewoners. Denk bijv. terug aan het deel over 'opvoeding' waarin het belang van eigen normen en waarden binnen het gezin werd duidelijk gemaakt. Waarom zouden ze zich dan zorgen maken om de normen van de burgermaatschappij? (van der Ree, Timmermans, & Astrid, 2001)

Wat in vorige alinea omschreven wordt is zeer kritisch ten opzichte van het onderwijs, maar vormt voor mij wel een interessante en alternatieve blik op het geheel. Belangrijk daarbij is ook het versterken van de kennis en culturele competenties van leerkrachten en schooldirecties. Uit ervaringen van 10 projecten van de Koning Boudewijnstichting in het kader van "Romakinderen op weg naar school" (Cobbaut & Demets, 2011) wordt bevestigd dat leerkrachten en ander schoolpersoneel heel weinig weten over de Roms. Ik heb het dan over het dagelijkse leven en de cultuur, over hun levensomstandigheden in een bestaansonzekere context. Meer algemeen hebben weinig leerkrachten een voldoende breed referentiekader, wanneer het gaat over leerlingen en ouders uit kansarme of allochtone milieus. Reeds in de basisopleiding van leerkrachten zou binnen de studieprogramma's veel meer aandacht moeten gaan naar deze problematiek (zowel kennis als training in culturele competenties). Maar ook in nascholingen en vorming van leerkrachten en directies zou er minimaal plaats moeten zijn voor sensibiliseringsacties ter zake en verder rond het aanbrengen van de nodige kennis en het aanleren van interculturele competenties. (Cobbaut & Demets, 2011)

De hierboven geschetste perspectieven, met elk hun eigen visie op het probleem, zullen voor de meeste hulpverleners die werken met de doelgroep erg herkenbaar zijn. Zij duiden tevens op het belang om tot een gedeelde betekenisgeving te komen. Dit veronderstelt voor zowel praktijkwerkers als beleidsmakers een beweging in twee richtingen. Enerzijds moet het onderwijsaanbod kritisch in vraag gesteld worden met aandacht voor de verwachtingen - over de specifieke behoeften en noden- van deze ouders. Anderzijds moeten deze ouders ondersteund worden om het maatschappelijk belang van onderwijs in te zien. Toch zal dit slechts slaagkans hebben onder één voorwaarde: elke vorm van discriminatie moet expliciet aangepakt en aangevochten worden. Want het is net een problematiek zoals de sterke overrepresentatie van deze doelgroep in het BuSo, die ons onderwijssysteem een duidelijke spiegel voorhoudt. (Hemelsoet, Roma en Onderwijs: een

verhaal apart, 2016) Ook rond de integratie van kinderen van woonwagenbewoners in de school is het verhaal niet helemaal correct.

Nu haken ze vroegtijdig af, komen in een watervalstelsel terecht dat hen verbant naar onaangepaste studierichtingen, gettoscholen of het buitengewoon onderwijs. Bestaande voorzieningen zoals brugklassen bieden hier een oplossing maar beschikken soms over te weinig middelen. Binnen de school moet veel aandacht gaan naar de taalverwerving zodat hun integratie in de klas/school kan bevorderd worden. Men moet er bovendien vaak van uitgaan dat deze kinderen ook in hun eigen taal ongeletterd zijn. Naast brugklassen kunnen buitenschoolse structuren zoals huiswerkklassen zeer behulpzaam zijn.

4 Inhoudelijk onderzoek

4.1 De preventiepiramide vandaag de dag

Vooraleer naar voren te kunnen komen met een preventiepiramide met aanbevolen preventiemaatregelen, vond ik het van onmisbaar belang om de piramide de dag van vandaag te bekijken. Welke maatregelen zijn reeds aanwezig? Op welk niveau wordt meestal ingezet? Is er een niveau dat compleet over het hoofd wordt gezien? Om een antwoord op deze vragen te krijgen, organiseerde ik een focusgroep met de hulpverleners die werkzaam zijn op het woonwagenterrein te Kessel-Lo (zie bijlage 4). Wie deze hulpverleners zijn maakte ik al duidelijk bij het lokaal niveau van beleid, namelijk het OCMW, Kind en Gezin en de woonwagenwerking van de stad Leuven. Concreet waren Kathleen en Katrijn van OCMW, Amy van Kind en Gezin en tot slot Lissa van de woonwagenwerking aanwezig. Zij hielpen door er eens bij stil te staan welke preventiemaatregelen reeds genomen worden- en zouden kunnen genomen worden. In deze paragraaf geef ik een weerslag van deze focusgroep. In paragraaf '4.2 Preventiepiramide met potentiële maatregelen' bekijk ik welke maatregelen die uit de literatuurstudie en gesprekken met experts kwamen, geïntegreerd kunnen worden in een toekomstige preventiepiramide voor het woonwagenterrein. Tijdens al deze gesprekken kwamen er een hele reeks maatregelen naar boven. Al deze maatregelen zijn ook in bijlage 4 terug te vinden omdat ze interessant waren om eens te bekijken. Toch heb ik er bewust voor gekozen enkele deze relevant voor schoolgaan te selecteren.

In bijlage 4 zijn enkele foto's terug te vinden van de piramide die werd opgesteld tijdens de focusgroep. Wegens de onduidelijkheid van de foto's heb ik in deze bijlage ook een digitale versie van de piramide verwerkt zodat alles leesbaar is. De digitale piramide is hoe ze letterlijk gevormd werd tijdens de focusgroep. In volgende tekst beschrijf ik in woorden wat op de piramide te zien is en maak ik enkele kritische bedenkingen. Omdat ik mij tijdens het houden van de focusgroep nog niet volledig verdiept had in de preventiepiramide van Deklerck, staan er enkele maatregelen niet volledig op de juiste plek. In deze paragraaf weerleg ik deze maatregelen en zet ik ze meteen bij het bijhorende niveau. Dit is de reden waarom de maatregelen in bijlage soms op een andere plek staan als het niveau waar ik ze aanhaal in de tekst. Je zou deze tekst dus kunnen zien als een 'verbetering', een juiste versie van de inhoud van de focusgroep.

Eerst en vooral leidde ik de focusgroep in door een grote versie van de preventiepiramide op tafel te leggen. Met die versie wou ik duidelijk maken op welke niveaus er gewerkt kan worden en hoe deze in te vullen zijn. Doorheen de focusgroep heb ik deze versie als overzicht laten liggen. Nadat ik de preventiepiramide aan iedereen duidelijk maakte gingen we over naar de volgende stap: het plaatsen van maatregelen. Voor deze stap kreeg iedereen een blokje post-its en een duidelijke opdracht: welke (preventieve) maatregelen zijn er vandaag al op het terrein in verband met schoolverzuim. Wie een maatregel wist mocht deze al meteen plaatsen op de (volgens die persoon) juiste plaats. Het resultaat van de focusgroep was een piramide waar een 30-tal reeds bestaande maatregelen op geplaatst werden.

Na deze stap bespraken we samen nog eens de geplaatste maatregelen per niveau. De piramide in bijlage 4 is echter nog niet helemaal correct. Rekening houdende met het

gesprek met Johan Deklerck (dat na de focusgroep plaatsvond) bespreek ik de 'hedendaagse' piramide waar de hulpverleners van het woonwagenterrein te Kessel-Lo nu staan. Mijn teamleden gaven ook enkele maatregelen aan die vandaag de dag nog niet toegepast worden maar die ze wel rendabel zouden achten of wensen te veranderen. Deze maatregelen bespreek ik per niveau ook kort en heb ik op de piramide in bijlage cursief gezet.

Op '**niveau 0, de brede maatschappelijke context**', werden zeker enkele goede maatregelen geplaatst. Het OCMW doet bijv. verplichte activiteiten (i.v.m. subsidies ESF) met de vrouwen van het terrein. De bedoeling is hen meer in het straatbeeld te brengen en zo een wederzijds contact waar te maken. Toch werd er ook wel aangegeven dat er nog meer ingezet kan worden op beeldvorming van de Roms naar de buitenwereld en vice versa. Daarbij dachten de teamleden aan het jaarlijkse straatfeest. Op dit niveau kan een structurele maatregel zijn dat de woonwagenwerking, het OCMW en Kind en Gezin een integrale woonwagenwerking vormen onder één dak. Heel het team is ervan overtuigd dat één globale dienst voor het terrein zou leiden tot meer transparantie en duidelijkheid tussen de teamleden zelf. Ook voor de Roms zelf en voor externe actoren zou er zo duidelijkheid zijn waar de hulpverleners van het woonwagenterrein te bereiken zijn. Op dit niveau is ook transparantie van hogere niveaus van toepassing: vaak is er veel onduidelijkheid en weinig communicatie over beschikbare middelen van hoger af. Hier ga ik bij mijn aanbevelingen dieper op in.

Vervolgens is er '**niveau 1, de leefklimaatbevordering**'. Ter verduidelijking: op dit niveau gaat het erom het voor 'iedereen' leuk en aangenaam te maken en te houden. De Roms zijn op dit niveau dus nog niet specifiek als doelgroep in zicht. Een voorbeeld is om school zo een leuke en aantrekkelijke omgeving maken dat echt alle kinderen willen gaan en geen dag willen missen. Op dit niveau plaatsten mijn collega's het belang van voorbeeldfiguren. Zo is er al gebleken dat ouders die zelf naar school zijn geweest, hun kinderen bijna zelf spontaan inschrijven vanaf ze de schoolleeftijd bereikt hebben. Een andere maatregel is om met de kinderen en jongeren zoveel mogelijk activiteiten buiten het terrein te doen. Je bent wel specifiek met de doelgroep op stap, maar je hebt nog geen specifiek probleem voor ogen. Je wil hen gewoon betrekken in de samenleving waarvan ook zij deel uitmaken. Je wil hen een algemeen gevoel van waardering en erkenning geven: er is iemand die om hen geeft.

Bij het volgende niveau, namelijk '**niveau 2: algemene preventie**', gaat het nog steeds over het verbeteren van het algemene welzijn. Het gaat niet over een probleem, maar wel over een aangenaamere manier om iets zo te doen. Iedereen was het eens dat de Taalcaravan op dit niveau geplaatst moest worden. Dit boeiende project houdt in dat er vrijwilligers bij de gezinnen van het woonwagenterrein, in de woonwagen, spelletjes spelen met de kinderen. Dit hoeven niet noodzakelijk educatieve spelletjes te zijn. Het kan evengoed gaan om een tekening, een puzzel... Het belangrijkste is dat het samen met het kind en de omgeving gebeurt en dat ook mama en papa zien wat duurzame vrijetijdsbesteding kan zijn. Het project is niet gericht op het bijschaven van het Nederlands. Stel dat er taallessen zouden gegeven worden, zou het al gaan om specifieke preventie want er staat een probleem centraal. Het is natuurlijk wel mooi meegenomen dat je met de kinderen in het Nederlands communiceert en enkele woorden meegeeft, maar dit is zeker geen centrale doelstelling.

Een andere 'good practice' is het toe leiden naar school: de kinderen en hun ouders oppikken en samen naar een opendeurdag gaan. Het leuke is nog in zicht, er is nog geen probleem, of daar wordt op die moment alleszins geen focus op gelegd. Je geeft eerder een soort van kans om een mogelijk probleem te vermijden. In het verleden is er ook al geëxperimenteerd geweest met een beloningssysteem voor de kinderen die goed naar school gingen. Ook dit behoort tot niveau 2: er is nog geen sanctie in zicht, er wordt slecht geprobeerd om de school (en alles wat ermee te maken heeft) leuk te maken.

Een ander voorbeeld en maatregel op dit niveau is een jaarlijks buurtfeest dat ontstaat door een samenwerking van de bewoners van het woonwagenterrein enerzijds, en de andere straatbewoners anderzijds. Stel dat je als team beslist om het feest volledig boven de bewoners hun hoofd te beslissen werk je op niveau 1. Als dit geheel in overleg en volgens afspraken gebeurt, gaat het om iets 'leuk' en is er helemaal geen probleem in zicht (niveau 2). In tegendeel, beide werelden komen met elkaar in contact en dat kan leiden tot interessante interacties. Tot slot is een ander mooi voorbeeld op dit niveau het inschakelen van brugfiguren zoals Lissa en ikzelf. Wij zijn neutrale punten, vertrouwenspersonen voor de bewoners van het woonwagenterrein, maar verzorgen ook de communicatie naar externe actoren toe. Daarom hebben wij de geschikte rol om het aangenaam proberen te maken voor iedereen, het leven te 'vergemakkelijken' en drempels te verlagen. Belangrijk in onze houding is dat we ook wel kunnen schuiven naar hogere of lagere niveaus. Stel dat je een peperdure schuldaflossing van de deurwaarder in je handen krijgt, is het je taak om een geschikte middenweg te zoeken voor beide partijen en ben je dus op niveau 3 (specifieke preventie) aan het werken.

Dat brengt ons bij **niveau 3**, namelijk de '**specifieke preventie**'. Hier staat het probleem niet meer in de schaduw, maar wordt er net op gefocust. Een mooi voorbeeld op dit niveau is bijv. dat de meeste scholen er mee dreigen een C-attest te geven als de kinderen te veel afwezig zijn en dus – hoogstwaarschijnlijk - een te laag cijfer geven. Als het gaat over enkel het dreigen op zich, dan bevinden we ons dit niveau. Wordt er daadwerkelijk een C-attest gegeven, dan bevinden we ons op dit niveau 4. Een andere vorm van specifieke preventie die onrechtstreeks van zeer groot belang is voor de kinderen, is het koppelen van de lessen Nederlands van de ouders aan hun leefloon. Gaan de ouders niet genoeg naar de Nederlandse les of doen ze te weinig mee met activiteiten van het OCMW, dan zullen ze dit merken aan hun leefloon. Het gaat over een sanctie om een probleem dat er al is (namelijk analfabetische ouders) in de toekomst te vermijden. Dit is een mooi voorbeeld van niveau 3. Tijdens de focusgroep was het opvallend dat er op dit niveau nog niet zoveel maatregelen zijn genomen tot nu toe. In 4.2 zal ik dit niveau aanvullen met maatregelen die ik terugvond in de literatuur en uit gesprekken reproduceerde.

Tot slot volgt **niveau 4**, namelijk de '**probleemaanpak**'. Hier is het probleem zeer duidelijk in beeld, en wordt er gesanctioneerd of een oplossing gezocht. Een maatregel die op dit niveau geplaatst werd, is het koppelen van de schoolaanwezigheid aan het leefloon van de ouders. Dit houdt in dat het leefloon berekend wordt op basis van de aanwezigheid van de kinderen. Let op, voor alleenstaande personen zonder kinderen wordt het leefloon van de Roms 100% berekend op basis van deelname aan (integratie)activiteiten en het aanwezig zijn bij de lessen van bijv. de open school. Voor gezinnen met kinderen is de maatregel genomen dat 50% op basis van de activiteit van de ouders berekend wordt, en 50% op de schooldeelname van de kinderen. Stel dat een gezin twee kinderen heeft, kan op basis van elk kind 25% van het leefloon ingehouden of uitgewezen worden. In Nederland

geldt het zelfs zo dat ook de kinderbijslag op basis van het schoolgaan van de kinderen berekend wordt.

Een ander voorbeeld is een daadwerkelijke plaatsing in Mol. Dit is iets dat nog niet vaak gebeurd is, maar het is wel puur gericht op het sanctioneren van een probleem en het in de toekomst te vermijden. Een jongere die na de zoveelste waarschuwing (en wees gerust, dat aantal kan hoog oplopen) nog steeds nauwelijks naar school gaat, kan in het ergste geval geplaatst worden. Dat is een mooi voorbeeld van een maatregel op niveau 4. Uit de focusgroep werd ook een andere interessante maatregel aangehaald, namelijk het inschrijven van de 'hopeloze spijbelaars' (waarvoor ook deeltijds onderwijs niet werkt) in alternatieve leertrajecten. Dit houdt in dat deze jongeren worden ingeschreven in een reguliere school, maar dat het CLB van die school de jongeren inschrijft voor een P.O.T. (persoonlijk ontwikkelingstraject). Een voorbeeld van zo'n P.O.T. is het Leuvense Arktos, waar jongeren kunnen werken aan hun dagindeling, duurzame activiteiten doen, samen ontwikkelen... Deze maatregel is duurzaam bedoeld en gebeurt ook in veel overleg met de jongere: hij/zij krijgt de kans om zelf doelen op te stellen en leerkansen te benutten. Tot slot een laatste voorbeeld van probleemaanpak dat aangehaald werd, is het houden van een gesprek met verschillende ouders samen. Zo waren we het er tijdens de focusgroep over eens dat we dringend eens met de ouders moeten samenzitten om het mobiliteitsprobleem te bespreken. In Leuven start er volgend jaar immers een pilootproject waardoor verschillende schoolbussen minder haltes hebben- helaas weer een extra drempel voor onderwijs. Daarbij hadden we het idee om met de ouders een carpoolsysteem te bedenken en eerst en vooral de ouders uit te leggen dat het oké is om elkaars kinderen naar school te brengen. Dit is iets dat ook cultureel bepaald is, waardoor we nog op zoek zijn naar de juiste methode om dit over te brengen.

4.2 Preventiepiramide met potentiële maatregelen

In de vorige paragraaf beschreef ik reeds welke maatregelen de dag van vandaag al aan de orde zijn in verband met onderwijs en het woonwagenterrein. Om een antwoord te bieden op mijn onderzoeksvraag, namelijk 'Welke preventieve maatregelen kan je als hulpverlener nemen i.v.m. schoolverzuim van kinderen en jongeren wonende op het woonwagenterrein te Kessel-Lo?', is het natuurlijk onmisbaar onderzoek te doen naar 'maatregelen'. Voor deze maatregelen ging ik in allerlei boeken - van toeleiding tot onderwijs tot probleemaanpak - op zoek en maakte ik een selectie van de meest relevante informatie. De bronnen van deze boeken zijn verwerkt in mijn bibliografie en vermeld ik hier niet apart omdat ik ze voortdurend door elkaar heb gehaald en samenvoegde tot de essentie. Ik hoop dat deze mix een stevig fundament kan vormen om het schoolverzuim op het woonwagenterrein in de toekomst nog beter te bestrijden en nog beter: te voorkomen. De verzamelde maatregelen plaatste ik nadien individueel op een groot uitgewerkte piramide. Ter bevestiging en ter controle richtte ik mij tot de expert én bedenker van de preventiepiramide, namelijk Johan Deklerck (zie bijlage 5 voor het model 'geïnformeerde toestemming'). Dankzij zijn kritische blik en expertise wisten we samen elke maatregel op het betreffende niveau te plaatsen. In bijlage 5 is de piramide terug te vinden die ik op voorhand had gemaakt. Daaronder staat ook een tabel waarin is uitgetypt wat ik op voorhand waar had geplaatst en wat de feedback van Johan Deklerck hier op was.

Bij dit deel maak ik ook twee belangrijk opmerkingen. Een eerste noot is dat elke maatregel - afhankelijk van de omschrijving en nuance - op allerlei niveaus geplaatst kan worden. Om tijd te besparen en efficiënter te werken zorgden we voor een duidelijke omschrijving

per maatregel zodat deze maar op één niveau paste. Ik had op voorhand ook een heel deel maatregelen opgezocht vanuit een ander perspectief dan de hulpverlener, namelijk de school, de ouders, het beleid... Deze maatregelen kan je nog steeds terugvinden in de uitgetypte bijlage, maar heb ik in dit uitgeschreven deel weggelaten omdat ze minder relevant waren. Deze paragraaf is dus een weerslag van de relevante maatregelen in bijlage 5. Ten tweede acht Johan Deklerck het minder belangrijk een letterlijk onderscheid te maken tussen attitude- of structuurgerichtheid. Het is vooral van belang dat ze steeds beide aanwezig en - indien mogelijk - complementair zijn. Vooral het spanningsveld tussen probleemgerichtheid en welzijnsgerichtheid moet goed uit elkaar gehouden worden. Om even samen te vatten: onderaan is er geen sprake van een probleem. Bij niveau twee en drie kan er een probleem ontstaan, maar dat wordt in de schaduw geplaatst door 'aangename' maatregelen te nemen. Bovenaan luidt dat het probleem er helemaal is en dat het noodzakelijk is te sanctioneren of stappen te ondernemen. Net zoals in vorige paragraaf, overloop ik in deze paragraaf ook alle niveaus, maar met een heel aantal op literatuur gebaseerde potentiële maatregelen voor het woonwagenterrein i.v.m. schoolverzuim.

Niveau 0: Brede maatschappelijke context

Op dit niveau zou een mooie maatregel het investeren in positieve beeldvorming van de doelgroep zijn. Als hulpverlener kan dat door activiteiten met de kinderen, jongeren, ouders... buiten het terrein te doen en het contact met de 'buitenwereld' waar te maken. Een stap verder kan het organiseren van een tentoonstelling of evenement in samenwerking met de gemeente zijn, waarbij de doelgroep positief in beeld komt. Als je als hulpverlener vindt dat er te veel segregatie is tussen de Roms en de Leuvense gemeenschap en dat aankaart bij de gemeente, dan ben je aan het werken op dit niveau. Johan Deklerck vulde dit exemplarisch aan met bijv. een tentoonstelling in Tweebronnen, een verbroederingsfeest van de stad... Zolang het in samenwerking is met de stad bevind je je op niveau 0. Deze maatregel kan evenzeer op niveau 2 genomen worden maar dan heeft hij wel een andere invulling (zie 4.2.3).

Het is een niet te onderschatten verantwoordelijkheid om als hulpverlener de beleidsmensen in te lichten over de aanwezigheid van woonwagengewoners. Op zich is het een maatregel die makkelijk over het hoofd gezien kan worden, maar zeker niet onbelangrijk is. Het is belangrijk dat specifieke informatie over de eigenheid van de doelgroep tot de bestuursorganen doordringt. Dit kan hen immers wijzen op de nood van extra structurele omkadering: extra lestijden, schooltoeleiding, vervoer, soepele leerplicht... Anderzijds is het ook belangrijk dat de beleidsmensen meer duidelijkheid verschaffen over de beschikbare middelen. Open communicatie met verschillende externe diensten (CAW, OCMW, school, de gemeente...) staat hier centraal. Tijdens de focusgroep werd het al voorgesteld en hier haal ik het ook aan: een integrale woonwagenwerking, een samenwerking op lokaal niveau, zou bevorderlijk kunnen zijn voor de transparantie en de communicatie. Het zou de langdurige inbedding van projecten verhogen, zodat de projectmatige aanpak overstegen kan worden en een vast aandachtspunt wordt.

Het OCMW koppelt het leefloon reeds voor 50% aan de schoolaanwezigheid van de kinderen (zoals voordien besproken). Een andere maatregel op dit niveau zou het koppelen van kinderbijslag aan het schoolgaan (cfr. Nederland) kunnen zijn. Deze beslissing ligt niet bij het woonwagewerk zelf, maar het is wel iets dat je als hulpverlener kan suggereren bij beleidsmakers.

Niveau 1: Leefklimaatbevordering

Als hulpverlener kan je hier voornamelijk aanbevelingen naar de school toe doen. Het zijn interessante zaken om aan te halen bij een overlegplatform met scholen. De manier waarop is wel belangrijk omdat het namelijk snel over kan komen als kritiek op de school. Let ook op: op dit niveau neem je geen maatregelen die specifiek op de doelgroep gericht zijn. Zo moet een school best zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt worden voor alle kinderen. Als de school dit gewoon doet omdat ze multiverse aandacht belangrijk vindt omdat er verschillende culturen aanwezig zijn, bevind je je op dit niveau. Het moet een doel zijn van elke school het geheel zo aantrekkelijk te maken dat geen enkel kind een dag wil missen. Door kinderen van nu positieve schoolervaringen mee te geven, neemt de kans dat zij later hun kinderen naar school laten gaan, aanzienlijk toe. Daarom is het belangrijk om de drempel naar school te verlagen: speel in op naschoolse activiteiten, een kennismakingsavond, een rondleiding op school... Sta open voor een cultuurverandering waarbinnen echt ruimte is voor verschillen en aanpak op maat. Daarbij is het ook belangrijk dat alle leerlingen op de school de kans krijgen om te leren dat er verschillen en gelijkenissen tussen mensen zijn. De basisschool moet zorgen voor geborgenheid en respect. Stel dat dit gebeurt met specifieke aandacht voor de Roms spreek je over een maatregel voor niveau 2.

Voorbeeldfiguren op het terrein horen ook bij dit niveau. Een persoon die opgroeit in een maatschappelijk kwetsbaar milieu heeft immers minder kans om daar gedurende zijn verdere leven uit te geraken. Het doorbreken van deze vicieuze cirkel is dan ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Bezaam de ouders in hun kunnen. Als hulpverlener kan dat bijv. een activiteit voor de kinderen en jongeren organiseren zijn, waarbij de moeders worden ingeschakeld als begeleiders. Je bekrachtigt de moeders dan in hun opvoedende rol en zet bovenal in op de verschillende relaties. Belangrijk is dat je daarbij een open en eerlijke communicatie hanteert. Er moet vrijheid van spreken zijn: datgene wat gezegd wordt mag niet bestraft - maar kan wel besproken worden. Op die manier kan je inzetten op mentaliteitsveranderingen, en wie weet organiseren ze vroeg of laat zelf wel eens een uitstap.

Een andere moeilijke factor in verband met het schoolgaan op dit niveau, is de levenswijze waarvan rondtrekken een essentieel deel uitmaakt(e). Dit brengt als logisch gevolg een ongebondenheid in tijd en ruimte met zich mee. Voor de kinderen die relatief goed naar school gaan is dit een drempel: door het rondtrekken vinden ze bij terugkomst geen of zeer moeilijk de aansluiting bij de klas terug. Volgens mij zal elke hulpverlener die dit leest het volgende herkennen: je maakt een afspraak op school om de kinderen in een andere klas, een andere school... in te schrijven. De ouders stemmen toe, ze komen soms zelf enthousiast over... Tot de dag zelf: dan zijn ze plots weg met heel hun huishouden. Afspraken maken is een delicate kwestie bij de Roms van het woonwagenterrein (hier spreek ik ook uit eigen ervaring), waardoor het echt als een succeservaring aanvoelt als je ouders na drie uitgestelde afspraken eindelijk op school krijgt. Om als hulpverlener minder vaak met de handen in het haar te zitten zou op dit niveau volgende maatregel genomen kunnen worden. Communiceer op voorhand met kandidaat bewoners van een terrein en maak op voorhand afspraken over onderwijs. Maak duidelijk dat je gerust met hen meegaat naar de school en stel bijv. voor dat je hen de eerste keer komt ophalen. Vergeet natuurlijk niet dat het belangrijk is een evenwicht te houden tussen de verantwoordelijkheid van de ouders zelf en jouw mate van ondersteuning anderzijds. De eerste keer zal je hen bij de

hand moeten meenemen naar de school, maar door dit stapsgewijs af te bouwen blijkt uit praktijk dat sommige ouders er op lange termijn in slagen zelf afspraken na te komen. Het lijkt mij geen probleem ouders dit op voorhand duidelijk te maken: de eerste keer pik ik je op en ga ik mee, de tweede keer spreken we af op school (of aan de bushalte) en ga ik nog mee binnen, de laatste keer bel ik je een uur voor de afspraak en zorg je zelf dat je op tijd bent... Zorg in elk geval voor transparantie en duidelijkheid - anders zal je er als hulpverlener niet in slagen om de derde keer daadwerkelijk buiten te blijven staan. Blijf daarbij op lange termijn denken. Staar je niet blind op een volledige afname van verzuim op korte termijn, maar wees pragmatisch.

Niveau 2: Algemene preventie

Voordien haalde ik reeds het voorbeeld van een straatfeest door de gemeente aan. Stel dat je hetzelfde concept behoudt, maar je organiseert alles in samenwerking met de buurtbewoners en de woonwagenbewoners van het terrein zelf, dan bevind je je op dit niveau. Je geeft de doelgroep eigenaarschap over het buurtfeest en betreft op een positieve manier heel de buurt. Zelf ga ik ervan uit dat dit de meest duurzame manier van werken is. Door de mate van eigenaarschap verhoog je immers de betrokkenheid van de doelgroep, wordt er niets boven hun hoofd beslist, en zal er (meer) wederzijds respect zijn. Het idee waaruit je vertrekt is: jullie zijn Roms van het woonwagenterrein, ik ben hulpverlener en samen gaan we er gewoon het beste van maken door een goed buurtfeest te organiseren. Je doet dit om het algemene welzijn te verhogen. Niet omdat er een probleem is, maar gewoon omdat het nu eenmaal aangenamer is het zo te doen.

Stel dat een school specifiek inzet op de Roms als doelgroep, dan ben je ook op dit niveau aan het werken. Je houdt immers rekening met het specifieke en het mogelijke 'risico'. Als je als school accepteert dat je te maken hebt met een 'speciale groep' die 'speciale aandacht' nodig heeft, dan bevindt deze zich op dit niveau. Een maatregel die je op dit niveau zou kunnen nemen, als het specifiek op de Roms gericht is, is het lokaal inkleden met elementen uit hun cultuur. De leerkracht kan materialen aanschaffen die aansluiten bij de belevingswereld en ontwikkelingsniveau van deze leerlingen. Ik wil hierbij graag benadrukken dat ik me zeer bewust ben van de hoeveelheid tijd en moeite dit kost voor de leerkracht. Toch denk ik graag op lange termijn en ben ik ervan overtuigd dat het zijn vruchten zal afwerpen. Is de essentie van goed onderwijs immers niet de optimalisatie van de leersituatie? Ook dit concept kan op verschillende niveaus. Stel dat het gewoon gaat over de organisatie van de plek volgens tradities en gewoontes - zoals een kleuterklas wordt aangepast aan kleuters- en zonder in te zoomen op risico's, dan is dat positief en niveau 1. Als je je klas inricht om specifiek het schoolverzuim van woonwagenbewoners te voorkomen, dan spreek je over een maatregel op niveau 2. Je gaat namelijk uit van een risico, je vertrekt vanuit de probleemachtergrond en probleemzijde van de doelgroep.

Als hulpverlener speel je hier een niet te onderschatten rol: je ben contactpersoon van de school maar ook vertrouwenspersoon van een heel woonwagenterrein. Het is belangrijk je bewust te zijn van deze dubbele rol. Leg leerkrachten het belang uit van de contacten met ouders, waarbij op bezoek gaan essentieel is. Ouders moeten vertrouwen krijgen dat de school het beste voor heeft met hun kinderen en als ze daar een gezicht op kunnen plakken is de drempel weer een tikkeltje lager. Uit de praktijk blijkt ook dat woonwagenkinderen zich relatief snel hechten aan een 'burgerleerkracht'. Anderzijds is het ook voor de leerkracht zeker niet slecht om op bezoek te gaan en zo het eigenreferentiekader te

verbreden. Huisbezoeken van de leerkracht geven en indruk van respect en erkenning bij de ouders. Daarbij is het essentieel dat de leerkrachten ondersteund worden door de hulpverleners. Bekijk ook de principiële gevoeligheid voor behoeften van het kind. Op het eerste zicht lijkt het vaak dat de opvoeding niet overeenstemt met de normen en discipline van de 'burgermaatschappij'. Maak dit bijv. bespreekbaar aan de hand van een spelletjes waarbij de moeilijke relatie tussen leerkracht en leerling overbrugd kan worden. Zo wennen ze aan een volwassene die -als het erop neer komt- met hen begaan is. Samenwerking tussen alle betrokkenen van het gezin is belangrijk om het draagvlak te verbreden.

Hier bevinden zich ook projecten zoals de taalcaravan. Taalstimulering is hier geen doel op zich, maar het wordt wel op een leuke manier mooi meegenomen. Een maatregel kan wel zijn: we gaan elke woensdagnamiddag educatieve spelletjes spelen met een externe deskundige. Schakel indien mogelijk iemand uit de eigen gemeenschap in, of iemand die de taal spreekt en de cultuur kent. Probeer leerachterstanden te voorkomen i.p.v. ze te 'genezen'. Goed kleuteronderwijs is hier een belangrijke vereiste voor zinvolle preventie. De recente ideeën om aan kleuterparticipatie op het terrein te doen bekrachtig ik bij deze dus zeker en vast. In het verlengde van taalstimulering moet er ook meer ingezet worden op het analfabetisme van ouders. De meerderheid is analfabeet en kan kinderen dus nauwelijks helpen met huiswerk. Dit is een zeer moeilijk te doorgronden uitdaging die veel tijd en moeite kost. De verplichte lessen Nederlands die deel uitmaken van de berekening van het leefloon zijn al een goede stap in de juiste richting. Toch zou het ook goed zijn om hier een aangename ervaring van te maken - in plaats van te 'straffen' op financiële wijze.

Niveau 3: Specifieke preventie

Vanaf je op dit niveau werkt is er sprake van een risico, een probleem waarop je moet inzetten. Een voorbeeld op schoolniveau is het 'verbod' om de eigen taal te spreken op school. Vanaf dat hier sancties op komen spreek je van niveau 3. Dit is dan ook meestal de realiteit. Als hulpverlener wil ik toch de kracht en het belang van eigen taal benadrukken. Een verbod op het spreken van de eigen taal lijkt mij dan ook negatief voor de leerprestaties omdat er zo weinig plaats voor welbevinden is. Het kan immers leiden tot een negatieve houding t.o.v. het Nederlands. Let op: ik wil in geen geval stellen dat er op de speelplaats in verschillende talen gesproken moet worden. Maar de manier waarop er mee omgegaan kan worden en de gevolgen ervan zijn zeer verschillend. Straf een kind voor zijn taal en het zal zich erg gestigmatiseerd voelen. Werk empowerend en probeer terug naar niveau 2 te gaan. Laat een kind dat goed Nederlands kan het andere kind een woord bijleren in het Nederlands en vice versa in het Romanes. Het is niet het nieuwe bijgeleerde woord dat dan belangrijk is, maar wel de wederzijdse succeservaring. Beide kinderen hebben iets (bij)geleerd en hebben op positieve manier contact gemaakt.

Zoals eerder gezegd: goede afspraken maken goede vrienden. Wees streng en consequent bij gemaakte afspraken, dat is zeker niet noodzakelijke negatief. Een lik-op-stukbeleid brengt duidelijkheid voor alle partners. Schoolverzuim dat de normen overschrijdt moet aangepakt worden, en er moet onmiddellijk actie ondernomen worden. Het is de taak van zowel de school als van de hulpverlener problematisch schoolverzuim te melden bij de juiste dienst.

Niveau 4: Probleemaanpak

Dit en het vorige niveau dienen ondergeschikt te zijn aan alle andere niveaus. Indien er niet genoeg op de onderste niveaus wordt ingezet, zullen de bovenste niveaus overheersen en is het eigenlijk te laat. Een voorbeeld op dit hoogste en laatste niveau op de piramide, is een concrete plaatsing in Mol. Het beleid plaatst aandacht voor onderwijsbedreigde kinderen steeds hoger op de agenda. Toch duurt het nog steeds te lang vooraleer er maatregelen genomen worden (cfr. consequentie). Waarom zou je bang zijn om geplaatst te worden in Mol als er toch geen gevolg aan gegeven wordt? Helaas wordt er ook vaak veel te laat opgetreden. Als een jongere pas op zijn 16de een (negatief) gevolg van zijn problematisch schoolgaan ondervindt, dan is het volgens mij al veel te laat. Ondertussen is er een leerachterstand bereikt die enkel door middel van enorm veel wilskracht en intrinsieke motivatie ingehaald kan worden.

Een andere maatregel die vaak voorkomt op dit niveau is het geven van C-attesten bij slechte resultaten of veel B-codes (dit zijn het aantal halve dagen afwezigheid per maand). Deze factoren gaan natuurlijk hand in hand. Enerzijds is dit een duidelijke boodschap voor het kind, anderzijds is het niet goed voor het zelfvertrouwen. Over C-attesten kan een ellenlange discussie gestart worden maar daar kan ik hier helaas niet dieper op ingaan. Wel kan een duidelijke maatregel zijn om afwezigheden op te nemen en meteen de ouders te contacteren en meer te pushen.

5 Methodologisch kader

In dit deel van mijn bachelorproef bespreek ik het gehanteerde methodologisch kader. Ik verklaar de gebruikte werkwijze en licht toe waarom ik ervoor gekozen heb. In eerste instantie was het mijn bedoeling om een product uit te werken, namelijk een uitgewerkte preventiepiramide. Al snel bleek duidelijk dat ik hier noch tijd noch de middelen voor had. Vandaar dat ik uiteindelijk deze kennisgerichte en theoretisch onderbouwde bachelorproef schreef. De preventiepiramide is immers een werkdocument dat moet rijpen en dat flexibel moet zijn- niet iets dat je kant en klaar voorschotelt. Daarom doe ik vooral enkele aanbevelingen en tips in deel 6, die een goede basis vormen.

5.1 Literatuurstudie

Voor de aanvang mijn stage bij de woonwagenwerking en het schrijven van deze bachelorproef was mijn enige contact met woonwagenbewoners de media. Ik was nog nooit rechtstreeks met hen in contact gekomen en wist niet eens dat 'zigeuner' een denigrerende term is. Nu, ongeveer 8 maanden ervaring en een bachelorproef later begin ik stilaan wat meer inzicht en 'feeling' met de doelgroep te krijgen. Als opstart van deze bachelorproef was het dus onmisbaar mij eerst zelf onder te dompelen in de beschikbare literatuur en te vertrekken vanuit secundaire bronnen. De literatuurstudie is empirisch en dus theoretisch onderbouwd. Ik heb hiervoor gekozen omdat ik het belangrijk vind dat iemand die nog nooit contact heeft gehad met de Roms, ook gebruik moet kunnen maken van dit schrijven. Deze literatuurstudie vormde een goede basis en achtergrond, maar een gesprek met een expert kon natuurlijk niet ontbreken. De ervaring die ik op het woonwagenterrein en tijdens mijn stage heb opgedaan is natuurlijk ook van onschatbare waarde en heeft bijgedragen tot een bepaalde maat van realisme en kritische ingesteldheid.

5.2 Expertinterview met Kim Janssens, Minderhedenforum

Mijn eerste primaire bron in mijn methodologie was een interview met Kim Janssens. Zij werkt voor het Minderhedenforum en is er stafmedewerker Roma en woonwagenbewoners. Omdat ik het moeilijk vond om op beleidsvlak een rode draad te vinden en de bomen door het bos te zien, was een gesprek met haar cruciaal. Ondertussen werkt zij al geruime tijd met de doelgroep wat haar uitermate geschikt als expert maakte. Ons gesprek is in bijlage 3 uitgeschreven terug te vinden.

5.3 Focusgroep met teamleden ROL

Met de teamleden van het ROL hield ik een focusgroep om te bekijken hoe de preventiepiramide er de dag van vandaag uitziet. Aangezien zij de belangrijkste hulpverleners op het woonwagenterrein van Kessel-Lo zijn, kon hun inbreng niet ontbreken. Om een 'hedendaagse' preventiepiramide op te stellen kreeg iedereen enkele post-its om maatregelen op te schrijven. Wie een gebruikte maatregelen opschreef, mocht deze meteen op het juiste niveau van de piramide plaatsen. Nadien bespraken we ook steeds kort waarom deze op dit niveau moest. Het is immers belangrijk dat de doelgroep begrijpt hoe ze met dit werkinstrument moeten omgaan. Als aanbeveling geef ik immers geen 'kant en klare' piramide maar geef ik enkele tips en mogelijke invullingen voor het werkinstrument.

5.4 Overleg met Johan Deklerck omtrent preventiepiramide

Tot slot maakte ik een afspraak met de bedenker van de preventiepiramide, Johan Delerck. Ik maakte op voorhand een grote piramide met de verschillende niveaus. Daarop plaatste ik een hele reeks van preventiemaatregelen waar ik tijdens mijn onderzoek al op gebotst was. We bekeken samen de piramide en Johan Dekdelerck deed nog enkele belangrijke nuanceringen en aanpassingen. Dit overleg maakte dat de preventiepiramide die ik vooraf maakte nu ook kritisch onderbouwd is. In bijlage 5 kan de lezer deze piramide terugvinden. Bij mijn aanbevelingen en conclusie bespreek ik voornamelijk de maatregelen uit het standpunt van de hulpverlener. Dit is immers de essentie van mijn onderzoeksvraag. Ik sluit wel af met enkele aanbevelingen die een hulpverlener naar de school en het beleid zou kunnen doen.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

In het kader van mijn onderzoeksvraag is het niet makkelijk om een eenduidige conclusie te trekken. Ik acht het zelfs onmogelijk om op deze korte tijd en met beperkte middelen een pasklaar antwoord te bieden. Dat is dan ook net wat deze bachelorproef volgens mij zo interessant maakt. Net zoals een mens levenslang leert, is de preventiepiramide die ik aanreik een integraal werkinstrument dat moet rijpen. De piramide zal slechts enige slaagkans hebben wanneer deze verankerd is in hart en nieren van diegenen die ermee werken. Mijn onderzoeksvraag ontstond dan ook vanuit mijn functie als opbouwwerker: 'Welke preventieve maatregelen kan je als hulpverlener nemen i.v.m. schoolverzuim van kinderen en jongeren van het woonwagenterrein te Kessel-Lo?'. Om een kort en bondig antwoord te geven: het zijn er heel wat! Na dit onderzoek kan ik dan ook besluiten dat ik beter een antwoord kan bieden op een deelvraag: 'Op welke manier kunnen hulpverleners preventieve maatregelen nemen in verband met schoolverzuim op het woonwagenterrein te Kessel-Lo?'. Het basisidee van de preventiepiramide kan hierin duidelijkheid brengen. Ik reik mijn voormalige stageplaats en de andere actoren die actief zijn op het terrein dan ook graag dit draagvlak aan. Een werkinstrument waarmee ook andere uitdagingen dan onderwijs geconcretiseerd kunnen worden. Waarmee er kritisch gekeken kan worden naar de werking om zo (reeds genomen) maatregelen te toetsen. Zo wordt duidelijk op welke niveaus gewerkt wordt, maar vooral op welke niveaus er nog ingezet kan worden.

Bij mijn aanbevelingen reik ik één kernwoord per niveau aan. Je kan het zien als een fundament, een soort van houding die je moet aannemen om vanuit dat niveau een maatregel te nemen. De fundamenten die ik per niveau aanhaal kunnen gezien worden als een maatregel vanuit het perspectief van de hulpverlener i.v.m. schoolverzuim. Daarbij veronderstel ik dat mijn schrijven de lezer duidelijkheid heeft gebracht om zo zelf een maatregel met een andere bril te bekijken. Gebrek aan inspiratie hiervoor? Dan kan bijlage 5 misschien helpen om vanuit verschillende referentiekaders enkele maatregelen op een rijtje te zetten.

De grootste beperking van dit onderzoek, maar tegelijkertijd de kracht van de preventiepiramide is dat er vanuit verschillende perspectieven gewerkt kan en moet worden. Als de aanbevolen preventieve maatregelen niet integraal geïmplementeerd worden in de hele context, dan zal er maar weinig zichtbare verandering optreden. Maar wanneer de verschillende actoren die werkzaam zijn op het terrein zich zouden verbinden via deze piramide, kan volgens mij het verschil gemaakt worden. Op zich is de piramide zelfs een manier om inspirerende praktijken in kaart te brengen. Ze kan gebruikt worden als hefboom om kritische succesfactoren te identificeren en eventueel te vertalen naar beleidsaanbevelingen. De piramide is dan ook geen doel op zich, maar eerder een middel om een doel te bereiken. Het kan helpen om maatregelen te plaatsen en een structuur aan out-of-the-box denken te geven. Toch ben ik ervan overtuigd dat de preventiepiramide inspirerend kan zijn voor alle actoren van het woonwagenterrein. Om niet te breed uit te wijken trek ik de belangrijkste conclusies op micro-, meso- en macroniveau vanuit het perspectief van hulpverlener. Toch wil ik de lezer erop blijven wijzen om per niveau te blijven stilstaan bij andere mogelijke referentiekaders. Ik laat het referentiekader en

mogelijke conclusies voor de school bewust buiten spel om door het bos de bomen te kunnen blijven zien.

Op microniveau ligt de basis als hulpverlener bij je pedagogische grondhouding. Je engagement en je eigen motivatie zijn van onwaarschijnlijk belang. De persoonlijke betrokkenheid, het wederzijds vertrouwen tussen jezelf en de families, is net datgene wat het grote verschil maakt. Werk best van al outreachend, met een engagement dat de grenzen van de eigen professionaliteit overschrijdt. Hierbij wil ik wel nuanceren dat ik de privé- en werkscheiding belangrijk blijf vinden. Toch is het vertrouwen dat ik aanhaal doorslaggevend in de grondhouding. Daarbij vertrek je best vanuit een benadering van de gehele leefwereld. Aandacht voor de multiproblematiek-context is net het uitgangspunt van de hele hulpverlening. Vermijd om de focus te leggen op causale factoren of specifieke problemen, maar bekijk het geheel. Denk 'out of the box' en bekijk daarbij de integrale samenhang van het leven van mensen. Ik plaats het 'ook maar mens-zijn' als hulpverlener erg centraal omdat ik dit persoonlijk het beginpunt vind vooraleer verder perspectieven te stellen. Huiswerk maken op de plek waar je slaapt, kookt, tv kijkt... is voor elk kind een hele uitdaging. Erken dit ook als brugfiguur: 'het is niet makkelijk voor jou om de juiste weg te vinden, maar we zullen hem samen zoeken'. Vermijd daarbij dat je met een inclusieve benadering de doelgroep uit het oog verliest.

Vervolgens bekijk ik het mesoniveau, waar ik voornamelijk enkele conclusies over de Roms trek zonder te willen veralgemenen. Op dit niveau ga ik ook even dieper in op de hulpverlenersdynamiek die gaande is op het terrein. Het is van cruciaal belang om brugfiguren te hebben tussen school en individu. Een voorbeeld van zo'n sociale verbinding is een kind dat zich aanvaardt voelt door een brugfiguur of leerkracht. Het kind ontvangt een vorm van affectie en zal deze relatie in stand willen houden door zijn schoolse taken op te nemen, naar school te gaan... Enkel op die manier kan toeleiding naar de school toe succesvol zijn. Wat de Roms betreft kan taal duidelijk een barrière zijn. Daarom lijkt het mij belangrijk om je als hulpverlener ook in het Frans uit te kunnen drukken. Een boek zoals 'Empathisch Frans' (van Pelt, Magnus, & Rits, 2016) kan daar voor hulpverleners zeker een hulpmiddel bij zijn. Van de 31 kinderen en jongeren van het terrein die zijn ingeschreven op school zijn er slecht een zestal die daadwerkelijk gaan. Ik kan dus oprecht concluderen dat het bestaande schoolverzuim aanpakken een hele uitdaging is.

Tot slot bekijk ik het macroniveau: wat zich boven het terrein en de hulpverleners afspeelt. De woonwagen is een erkende woonvorm maar de woonwagenbewoners lijken nog steeds niet volledig erkend te zijn. Hiervoor trek ik enkele conclusies uit het huidige beleid, voornamelijk op lokaal vlak. Op macroniveau is vanuit de Vlaamse Overheid de nodige steun vereist om in te gaan op de noden van de woonwagenbewoners. Spontaan denk ik dan aan (nog meer) vormingen en cursussen voor leerkrachten rond diversiteit, kansarme groepen en zelfs specifiek rond woonwagenbewoners. Dat lijkt op het eerste zich misschien erg stigmatiserend maar het gaat wel degelijk om een algemeen gekende en erkende uitdaging. Door initiatieven zoals het MOE-plan en het Roma-platform staan toegang tot onderwijs, tewerkstelling, huisvesting en gezondheid hoger op agenda. Dat is een goede zaak en hopelijk kiemt dit zaadje tot de langverwachte verandering. Op Vlaams niveau zijn er bijv. heel wat 'good practices', een assortiment aan methodische kaders, om woonwagenbewoners en Roma toe te leiden naar de schoolbanken en ouders meer te betrekken. Geef bij Google de zoekterm 'onderwijs woonwagenbewoners' in en je zal al op een hoop interessante maatregelen stoten.

Ik zou makkelijk 10 eindwerken, onderzoeken, thesissen... in bijlage kunnen verwerken maar daar kies ik bewust niet voor omdat ik het warm water niet opnieuw wens uit te vinden. Jammer genoeg heb ik ondervonden dat er momenteel te veel versnippering in beleidsmaatregelen t.a.v. deze doelgroep blijkt te zijn. Dat komt omdat er nood is aan een totaalperspectief. Er is vraag naar de ontwikkeling van een coherente en brede visie. Een samenwerking tussen initiatieven op verschillende beleidsniveaus en uiteenlopende beleidsdomeinen zou ruimte voor deze ontwikkeling kunnen bieden. Vanuit lokale besturen van steden en gemeenten blijkt ook heel wat vraag te zijn naar informatie, begeleiding, goede praktijken... Vaak weten zij niet waar naartoe met al hun vragen. Er is dan ook een verscheidenheid aan actoren die diverse benaderingen en interpretaties inbrengen. Dat maakt het erg moeilijk om de problematiek in zijn geheel aan te pakken. Het is dan ook aan de 'gebruiker' van de piramide om op elk niveau vanuit zijn eigen perspectief mogelijke maatregelen te bedenken en te plaatsen. Hopelijk kan de aangereikte preventiepiramide hierbij een stap in de goede richting zijn en ondersteuning bieden voor de actieve actoren op het woonwagenterrein Dijledreef. In volgend deel, '6.2 Fundamenten voor een evenwichtige piramide' geef ik enkele belangrijke accenten mee die duidelijkheid per niveau bieden. Omwille van mijn onderzoeksvraag vertrekken deze maatregelen vanuit het perspectief van de hulpverlener.

6.2 Fundamenten voor een evenwichtige piramide

In deze afsluitende paragraaf bied ik een houvast voor alle hulpverleners die actief zijn op het woonwagenterrein te Kessel-Lo. Om duidelijkheid te scheppen in het geheel geef ik per niveau een fundament dat ik belangrijk vind op dat niveau. Per niveau geef ik ook een maatregel (uit '4.2 Preventiepiramide met potentiële maatregelen') op dat niveau i.v.m. schoolverzuim. Het is zoals in de conclusie duidelijk gemaakt werd dus niet mijn bedoeling een kant en klare, ingevulde preventiepiramide aan te reiken. Alle hulpverleners zouden dan immers achter de door mij aangereikte maatregelen moeten staan om de piramide enige slaagkans te geven. Tot slot formuleer ik enkele concrete aanbevelingen voor verder gebruik van deze preventiepiramide. Deze concrete aanbevelingen zijn een voorwaarde vooraleer een organisatie aan de slag kan gaan met deze preventiepiramide.

Niveau 0: Brede maatschappelijke context

Fundament: Wees transparant in dat wat je doet.

Maatregel: Breng door middel van activiteiten wederzijdse reacties met de 'buitenwereld' op gang.

Om transparantie van de Roms in de samenleving te vergroten kan de hulpverlener het initiatief nemen om te investeren in positieve beeldvorming. Door activiteiten met de kinderen en jongeren, of zelfs de ouders, buiten het terrein te doen, ontstaat een wederzijdse interactie. Zo kan je bijv. een tentoonstelling organiseren in samenwerking met de stad om de doelgroep positief in beeld te brengen. Zo is het jaarlijkse buurtfeest van de Dijledreef een goede maatregel om te behouden op dit niveau.

Niveau 1: Leefklimaatbevordering

Fundament: Wees je bewust van je eigen referentiekader en draagkracht.

Maatregel: Creëer voorbeeldfiguren door mee naar de school te gaan en ouders te bevestigen in hun kunnen.

Behoud daarbij een evenwicht tussen jouw mate van ondersteuning en de verantwoordelijkheid van de gezinnen zelf. Voor veel gezinnen is het nodig om hen de eerste keer bijna letterlijk bij de hand te nemen en de drempel over te trekken. Dit kan door de hulpverlener zelf als erg vermoeiend ervaren worden waardoor het belangrijk is vooraf duidelijke grenzen te stellen. Wees je daarbij bewust van je eigen referentiekader: het is niet omdat jij iets snel veranderd wil zien, dat het daadwerkelijk zo gaat zijn. Staar je niet blind op een volledige afname van verzuim op korte termijn, maar wees pragmatisch.

Niveau 2: Algemene preventie

Fundament: Vertrek vanuit de krachten van de context, wees empowerend.

Maatregel: Zorg voor continuïteit in projecten zoals de Taalcaravan. Taalstimulering is hier geen doel op zich maar wordt hier wel op een aangename manier mooi meegenomen.

De Taalcaravan is een manier waarop je kinderen en zelfs de ouders kan bekrachtigen in kleine dingen. Zonder dat de kinderen het zelf helemaal beseffen zal de drempel met taal weer een fracties verlaagd worden. Samenwerking tussen alle betrokkenen van het gezin is belangrijk om het draagvlak te verbreden en krachtgericht te werken.

Niveau 3: Specifieke preventie

Fundament: Beter voorkomen dan genezen. Wanneer op onderstaande niveaus alle pistes bewandeld zijn zal het noodzakelijk zijn het probleem nader te bekijken.

Maatregel: Koppel leefloon aan de mate van schoolgaan van de kinderen.

Deze maatregel maakt het verschil met onderstaande niveaus meteen duidelijk: er wordt een sanctie toegepast, namelijk het inhouden van een deel van het leefloon. Persoonlijk ben ik hier geen voorstander voor omdat het gaat om extrinsieke motivatie van de ouders (het geld) om hun kinderen achter de schoolbanken te krijgen. Blijkbaar is het voor sommige gezinnen net het duwtje in de rug dat ze nodig hebben om de stap naar onderwijs succesvol te zetten. Zelf stel ik voor om dan samen met de ouders verder in te zetten op intrinsieke motivatie: trots zijn op hun kinderen dat ze naar school gaan en iets bijleren.

Niveau 4: Probleemaanpak

Fundament: Consequentie is noodzakelijk voor efficiëntie.

Maatregel: Een effectieve plaatsing in Mol na het niet nakomen van officieel vastgelegde afspraken i.v.m. schoolverzuim.

Maatregelen op dit niveau hebben relatief snel effect. Althans, wanneer er consequentie is in de manier waarop ze genomen worden. Zoals goede afspraken goede vrienden maken, zorgt consequentie voor de nodige efficiëntie. Streng en systematisch zijn bij een gemaakte afspraak is zeker niet noodzakelijk negatief. Meld problematisch schoolverzuim onmiddellijk aan bij de betreffende dienst. Als er geen gevolg wordt gegeven aan het niet nakomen aan een afspraak, is er immers geen reden om dat wel te doen. Bij schoolverzuim dat de normen overschrijdt moet dan ook meteen tot actie overgegaan worden. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid voor de hulpverlener maar evenzeer voor de school, de ouders, een consulent(e) van de jeugdrechtbank.

Concrete aanbevelingen i.v.m. het gebruik van de preventiepiramide

Elk niveau dat hierboven omschreven werd heeft een eigen visie op een (mogelijk) probleem. Dat geldt ook zo voor hulpverleners, iedereen heeft een ander referentiekader. Daar wil ik dan ook op wijzen bij het gebruik van de piramide. Probeer met de verschillende hulpverleners tot een overeenkomstige maatregel te komen die in ieders referentiekader kan geplaatst worden. Ik ben er mij zeer bewust van dat dit niet altijd even makkelijk is. Maar anderzijds heeft 'naast elkaar' werken om uiteindelijk hetzelfde doel te willen bereiken weinig efficiëntie.

Indien je ervoor kiest de preventiepiramide als team of als collega's op hetzelfde woonwagenterrein te gebruiken, doe je best een poging om dit gegeven bij andere actoren te introduceren. De school gebruikt meestal al een methodologisch kader om met een bepaald vraagstuk om te gaan. Wie weet zien ze het wel zitten om dit kader erbij te nemen om het zo samen in te vullen en kritisch te bekijken.

Idealiter gezien (in de realiteit zal het echter niet zo makkelijk zijn) lijkt het mij zeer interessant om per 'vraagstuk' een aparte piramide als werkinstrument op te stellen. Zo denk ik naast schoolverzuim ook aan financiële problemen, middelenmisbruik, vandalisme... De piramide kan dan wederom gebruikt worden om een overzicht te maken van maatregelen die al dan niet werken.

Bibliografie

- Agentschap voor Binnenlands Bestuur. (2013, mei). *Handleiding lokaal integratiebeleid tweededrukdefinitief*. Opgehaald van Integratiebeleid: http://www.integratiebeleid.be/sites/default/files/bestanden/handleiding_lokaal_integratiebeleid_tweedrukdefinitief.pdf
- Bakkers, E. (2009). *Werken aan een positieve sfeer in klas en school*. Leuven: CEGO Publishers. Opgehaald van onderwijsdatabank.nl.
- Bouwen, D. (2007, oktober). Over Roms, Roma, Manoeshen en voyageurs. *De Journalist*, p. 3.
- Centrum voor Mondiaal Onderwijs. (z.d.). Informatiepakket Zigeuners. *Scriptieservice Mondiaal Onderwijs*, 24.
- Cobbaut, N., & Demets, J. (2011). *Romakinderen op weg naar school*. Brussel: Koning Boudewijnstichting .
- Council of the European Union. (2009, juni 8). *Council Conclusions on Inclusion of the Roma*. Opgehaald van Consilium Europa: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/108377.pdf
- Deklerck, J. (2011). *De Preventiepiramide*. Leuven: Acco.
- Deklerck, J. (2016, november 16). De preventiepiramide. *Integraal en positief aan de slag met probleemgedrag*. Leuven, Vlaams-Brabant, België.
- Deklerck, J. (2016, november 16). *Inspiratiemiddag Linto: De preventiepiramide*. Jeugdherberg Blauwput, Kessel-Lo, Vlaams Brabant, België.
- Dewulf, A. (2009). *De aanpak van criminaliteit gepleegd*. Gent: Universiteit Gent.
- Dienst Regie Samenleven en Welzijn. (2015). *Tips & tricks: toegankelijke zorg voor Roma*. Opgehaald van Gezonde stad Gent: <https://gezonde.stad.gent/sites/default/files/bijlages/Brochure%20gezondheidszorg%20voor%20Roma-tips%20%26%20tricks.pdf>
- European Roma Information Office. (2013). *Missie van de Raad*. Opgehaald van Empoweren van Roma en Woonwagenbewoners gemeenschappen in België: <http://erionet.eu/missie-van-de-raad>
- Europese Commissie. (2015, april 23). *Nationale strategie voor de integratie van Roma*. Opgehaald van Justitie: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/belgium/national-strategy/national_nl.htm
- Europese Commissie. (2017). *Nationaal Roma Platform*. Brussel.
- Eycken, M. (2006). *Roma Zigeuners. Overleven in een industriële samenleving*. Leuven: Acco.

- Hemelhoet, E. (2013). *Roma in het Gentse onderwijs: een verhaal apart?* Opgehaald van Mi-is.be: https://www.mi-is.be/sites/default/files/documents/discussienota_roma_en_onderwijs_-_elias_hemelhoet.pdf
- Hemelhoet, E. (2016, oktober 28). *Roma en Onderwijs: een verhaal apart*. Roma-platform: onderwijs, Brussel, België.
- ICOBA. (2013). *Tijd voor agressiebeleid. Werkboek voor medewerkers en beleidsmakers*. Politeia.
- Janssens, K. (2017, maart 29). Interview i.v.m. preventiepiramide op het woonwagenterrein. (T. Huyghe, Interviewer)
- Kenrick, D. (2014). Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies). In K. Geurts, *Roma in beweging* (p. 412). Brussel: Loredana Marchi, Foyer.
- Keyser, G. D. (2009). Een nieuwe rol voor SHM? Woonwagenbewoners hebben terreinen nodig! *Woonwoord*, pp. 6-8.
- Kinderrechtencommissariaat. (2014, oktober 31). *Kinderen van woonwagenbewoners-kinderrechten op de tocht*. Opgeroepen op 4 17, 2017, van Kinderrechtencommissariaat.be: https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2014_2015_1_knelpuntennota_kinderen_van_woonwagenbewoners.pdf
- Kinderrechtencommissariaat. (2014, oktober 31). *Kinderen van woonwagenbewoners: kinderrechten op de tocht. Knelpuntennota*. Brussel: Vlaams Parlement.
- Koning Boudewijn Stichting. (2001). *Uitdagen en motiveren. Pijlers voor bruggen naar een betere doorstroming in het onderwijs*. Brussel: Drukkerij De Plano.
- Kruispunt Migratie-Integratie. (s.d.). *Op welk soort terreinen kunnen woonwagenbewoners terecht?* Opgehaald van Kruispuntmi.be.
- Kruispunt Migratie-Integratie vzw. (z.d.). *Infofiche: Roma, woonwagenbewoners, rondtrekkende: wanneer gebruik je welke term?* Opgehaald van Kruispuntmi.be: http://www.kruispuntmi.be/sites/default/files/bestanden/documenten/document_infofiche_roma.pdf
- Mechelen, L. V. (2012-2014). *Een vergelijkende discoursanalyse van initiatieven ten aanzien van Roma op verschillende beleidsniveaus*. Gent: Universiteit Gent.
- Minderhedenforum. (z.d.). *Wie zijn de woonwagenbewoners?* Opgehaald van Woonwagenbewoners en Roma: <http://www.minderhedenforum.be/wat-doen-wij/woonwagenbewoners-en-roma/wie-zijn-de-woonwagenbewoners?preview=26032A841A6A5E765B80020B522CF4E2ECA51603>
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. (2001). Woord vooraf. In V. Woonwagencommissie, *Wonen op Wielen. De nood aan woonwagenterreinen in Vlaanderen* (p. 112). Brussel: Marc Morris, directeur-generaal.

- Odice. (2012, april 19). *ODiCe- Beleidsadvies*. Opgehaald van Europees, Federaal en Vlaams beleid - Forum Roma Waasland: http://odice.be/userfiles/file/ODiCe/Beleidsadvies/Presentatie_Europees_Federaal_Vlaams_beleid.pdf
- Onderwijs Vlaanderen. (2009, februari 14). *De preventiepiramide als oriënterend toestingsinstrument*. Opgeroepen op maart 2, 2017, van [ond.vlaanderen.be](http://www.ond.vlaanderen.be): <http://www.ond.vlaanderen.be/antisociaalgedrag/pgs/MIN-Pesten-KL-hefboom3-2-2.3.pdf>
- Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussel vzw. (2006). *De Roma van Brussel*. Brussel: Loredana Marchi, Foyer vzw.
- Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussels vzw. (2014). *Roma in Beweging* (Vol. De situatie van Roma in Europa). (K. Geurts, Red.) Brussel, België: Loredana Marchi, Foyer. Opgeroepen op december 26, 2016
- Stuurgroep. (2012). *Vlaams Strategisch plan Woonwagengewoners*. S.I.: Vlaamse Regering.
- van der Ree, Y., Timmermans, R., & Astrid, v. (2001). *Als niet kan wat moet, moet wat kan: handreiking ter bestrijding van het schoolverzuim onder woonwagen- en zigeunerkinderen*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- van Pelt, S., Magnus, I., & Rits, G. (2016). *Empathisch Frans voor hulp-en dienstverleners*. Leuven: Acco.
- Vandenbogaerde, E., & Pauw, E. D. (2008). *Actualiteit en veiligheid*. Opgeroepen op maart 2, 2017, van Slideshare: <https://www.slideshare.net/nielskatho/1-ba-mv0809-av-les-5-toledo-presentation>
- Vermeersch, P. (2011). Europeanisering en de Roma: op zoek naar maatschappelijke inclusie in een nieuwe politieke en institutionele context. *Tijdschrift voor Sociologie*.
- Verschraegen, M. (2017). *Nationaal Roma Platform*. Brussel.
- Vlaams Centrum Woonwagenwerk. (1997). *Tussen school en wagen*. Wilsele: Drukkerij Rubbens.
- Vlaams Minderhedencentrum vzw. (2010). *Wonen op wielen*. (A. Fierens, & E. Roger, Red.) Merelbeke: Stevens Print.
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (S.D.). *Leerplicht van 6 tot 18 jaar*. Opgehaald van [Onderwijs Vlaanderen: http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/leerplicht-van-6-tot-18-jaar](http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/leerplicht-van-6-tot-18-jaar)
- Vlaamse Overheid. (2012, december). *Vlaams Actieplan MOE-Roma migranten*. Opgehaald van [Vlaanderen.be: http://www.stedenbeleid.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Actieplan-MOE-migranten.pdf](http://www.stedenbeleid.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Actieplan-MOE-migranten.pdf)

Woonwagencentraal, V. (2001). *Wonen op Wielen. De nood aan woonwagenterreinen in Vlaanderen*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Bijlage 1: Overzicht primaire bronnen

Datum	Bron	Onderwerp
29/03/2017	Kim Janssens	Verdiepend interview
20/04/2017	Focusgroep met teamleden - Amy en Katrien - Kind en Gezin - Katrijn en Kathleen - OCWM - Lissa - woonwagenwerking	Plaatsen van huidige maatregelen op de piramide
02/05/2017	Johan Deklerck	Implementatie van mogelijke maatregelen op de preventiepiramide

Bijlage 2: Huishoudelijk reglement

Volgende afbeeldingen vormen het huishoudelijk reglement van het woonwagenterrein 'Dijledreef' gelegen in Kessel-Lo, deelgemeente van de stad Leuven.

1.13.1	Huishoudelijk reglement residentieel woonwagenterrein Dijledreef, deelgemeente Kessel-Lo, stad Leuven
I. DEFINITIES	
1. Woonwagenbewoner	Persoon die legaal in België verblijft en die volgens traditie in een woonwagen woont of woont, of van wie de ouders dat deden, met uitzondering van bewoners van campings of gebieden met weekendverblijven.
2. Residentieel woonwagenterrein	Terrein dat bestemd en ingericht is voor sedentair wonen in woonwagens.
3. Woonwagen	Woongegeheid, gekenmerkt door flexibiliteit en verplaatsbaarheid, bestemd voor permanente en niet-recreatieve bewoning.
4. Verkeerswaardige woonwagen	Woonwagen die in het verkeer gebracht kan worden.
5. Bijgebouw	Constructie die niet aangehecht is aan de woonwagen, dienst doet als bergruimte of dierenverblijf en niet bestemd is voor bewoning.
6. Standplaats	Afgebakende ruimte op het woonwagenterrein, bedoeld om er een woonwagen te plaatsen. Enkel een dergelijke plaats komt in aanmerking voor bewoning.
7. Sanitaire unit	Sanitair gebouw of deel ervan met sanitaire voorzieningen en nutsvoorzieningen voor de standplaatshouder.
8. Cluster	Afgebakend geheel van standplaatsen op het woonwagenterrein.
9. Gebruiksvergunning	Het eenzijdig verlenen van een voorwaardelijke toestemming om een standplaats op het residentieel woonwagenterrein te gebruiken.
10. Aanvrager	Persoon die voor zichzelf en zijn gezin een vergunning aanvraagt.
11. Gezin	Het gezin bestaat uit hetzij een persoon die gewoonlijk alleen leeft, hetzij uit 2 personen of meer die, al dan niet door verwantschap aan elkaar verbonden, gewoonlijk in dezelfde woning verblijven en er samenleven. Samenleven is het beslissende criterium om te bepalen of de personen lid zijn van een gezin. Dat criterium wordt afgebakend door feitelijke elementen. Niet samenleven heeft tot gevolg dat de persoon een apart gezin is.
12. Standplaatshouder	Persoon aan wie een vergunning tot inname van een standplaats is afgeleverd.
13. Terreinverantwoordelijke	Persoon die aangesteld is door het college van burgemeester en schepenen als contactpersoon en coördinator van het beheer van het woonwagenterrein.
14. Projectwerker	Persoon die aangesteld is door het college van burgemeester en schepenen als contactpersoon en coördinator van de inhoudelijke begeleiding van de woonwagenbewoners.
15. Woonwagencommissie	Commissie die advies geeft aan het college van burgemeester en schepenen over het beheer van het woonwagenterrein.
II. TOEPASSINGSGEBIED	
1. Locatie	Deze rubriek is van toepassing op het residentieel woonwagenterrein in de Dijledreef (huisnummer 44 t/m 52) in de deelgemeente Kessel-Lo. Het

<p>Het college van burgemeester en schepenen stelt de woonwagencommissie samen uit betrokken organisaties en stadsdiensten.</p> <p>Op basis van de wachtlijst en de criteria geeft de commissie over het toekennen van een standplaats een advies aan het college van burgemeester en schepenen. Het college beslist uiteindelijk over het al dan niet toekomen van de standplaats.</p> <p>Bij het toekennen van een standplaats wordt rekening gehouden met verschillende criteria, naast ontvankelijkheid en datum van de aanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prioriteit wordt gegeven aan jonge gezinnen waarvan één persoon op dit woonwagenterrein is opgegroeid. - de familiale en sociale relaties met andere bewoners van die cluster op het woonwagenterrein. - er wordt nagegaan of de aanvrager over een privéterrein beschikt waarop de woonwagen reglementair kan staan, of over ander onroerend goed. Het bezit van een privéterrein of ander onroerend goed kan aanleiding geven tot het annuleren van de aanvraag. <p>De samenwonende partner en kinderen die op hetzelfde adres als de rechthebbende gedomileerd zijn, behouden na overlijden het recht op de standplaats.</p> <p>Bij bewijsting wordt advies gevraagd aan de stedelijke woonwagencommissie. Het college van burgemeester en schepenen heeft het uiteindelijke beslissingsrecht.</p>	<p>Het college van burgemeester en schepenen stelt de woonwagencommissie samen uit betrokken organisaties en stadsdiensten.</p> <p>Op basis van de wachtlijst en de criteria geeft de commissie over het toekennen van een standplaats een advies aan het college van burgemeester en schepenen. Het college beslist uiteindelijk over het al dan niet toekomen van de standplaats.</p> <p>Bij het toekennen van een standplaats wordt rekening gehouden met verschillende criteria, naast ontvankelijkheid en datum van de aanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prioriteit wordt gegeven aan jonge gezinnen waarvan één persoon op dit woonwagenterrein is opgegroeid. - de familiale en sociale relaties met andere bewoners van die cluster op het woonwagenterrein. - er wordt nagegaan of de aanvrager over een privéterrein beschikt waarop de woonwagen reglementair kan staan, of over ander onroerend goed. Het bezit van een privéterrein of ander onroerend goed kan aanleiding geven tot het annuleren van de aanvraag. <p>De samenwonende partner en kinderen die op hetzelfde adres als de rechthebbende gedomileerd zijn, behouden na overlijden het recht op de standplaats.</p> <p>Bij bewijsting wordt advies gevraagd aan de stedelijke woonwagencommissie. Het college van burgemeester en schepenen heeft het uiteindelijke beslissingsrecht.</p>
<p>4. Criteria toewijzing</p>	<p>5. Weigering gebruiksvergunning</p> <p>De stad weigert een gebruiksvergunning aan een aanvrager in de volgende gevallen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de aanvrager heeft nog een schuld te vereffenen aan het stadsbestuur voor achterstallige standplaatskosten, boetes en intresten. - de gebruiksvergunning vormt een ernstige bedreiging voor de fysieke of psychische integriteit van de bewoners. - de periode van schorsing of van intrekking van de gebruiksvergunning voor de aanvrager of één van de gezinsleden is nog niet afgelopen. - de kandidaat-aanvrager heeft een woonbaar huis of een privéterrein in eigendom. <p>6. Toekening gebruiksvergunning</p> <p>Het college van burgemeester en schepenen beslist, na advies van de woonwagencommissie, een gebruiksvergunning te verlenen. De standplaatshouder mag er met zijn of haar gezin wonen. De gebruiksvergunning wordt schriftelijk en tegen ontvangstbewijs aan de aanvrager bezorgd.</p> <p>De standplaats mag pas in gebruik genomen worden nadat voldaan is aan de voorwaarden voor ingebruikname van de standplaats, vastgesteld in deze rubriek.</p> <p>7. Aanvaarden van de gebruiksvergunning</p> <p>Binnen de 14 dagen na de betekening van de gebruiksvergunning moet aan de volgende formaliteiten voldaan zijn, tenzij de woonwagencommissie hier anders over beslist:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de standplaatshouder ondertekent een verklaring dat hij kennis genomen heeft van de reglementering. - de standplaatshouder betaalt de waarborg en de gebruiksvergoeding van de eerste maand. <p>Wordt er aan de formaliteiten niet voldaan, dan vervalt de gebruiksvergunning en wordt de aanvrager uit de wachtlijst geschrapt. In dit geval of indien de standplaats geweigerd wordt, moet er een nieuwe aanvraag ingediend worden om op de wachtlijst te komen.</p>

<p>2. Gebruiksvoorwaarden</p> <p>terrein telt 26 standplaatsen.</p> <p>Het residentieel woonwagenterrein behoort in zijn geheel tot het openbare domein. De overige bepalingen van het gecoördineerd pollierreglement zijn er eveneens van toepassing.</p> <p>Wie gebruikmaakt van een standplaats op het residentieel woonwagenterrein, onderschrijft stilzittend het gecoördineerd pollierreglement en het retributiereglement over het woonwagenterrein.</p> <p>Het college van burgemeester en schepenen is gemachtigd de formulieren waarvan in deze rubriek sprake is op te stellen en aan te passen.</p> <p>Het residentieel woonwagenterrein beschikt over een ontmoetingsgebouw. Dit ontmoetingsgebouw wordt door het personeel van de stad Leuven gebruikt en kan door de bewoners zelf gebruikt worden mits concrete afspraken, die in de gebruiksovereenkomst van het ontmoetingsgebouw zijn opgenomen (zie bijlage).</p>	<p>III. TOEWIJZING EN INGEBRUIKNAME</p> <p>1. Aanvraag</p> <p>Iedere persoon die of ieder gezin dat een standplaats op het woonwagenterrein wenst in te nemen, met de bedoeling er zijn hoofdverblijf te vestigen, moet een aanvraag voor een gebruiksvergunning indienen bij het college van burgemeester en schepenen. Kandidaten kunnen een modelaanvraag invullen op het stadskantoor.</p> <p>De aanvrager moet meerderjarig zijn en aan de definitie van een woonwagengebruiker beantwoorden.</p> <p>De aanvraag vermeldt de gezinssamenstelling van de aanvrager. De aanvraag moet bij elke gezinswijziging vernieuwd worden, zonder verlies van rechten. Dat moet binnen de zes maanden na de gezinswijziging gebeuren. In gebreke hiervan kan de aanvraag als ongeldig verklaard worden.</p> <p>De aanvraag kan op schriftelijke vraag van de aanvrager geschrapt worden.</p>
<p>3. Formulieren</p> <p>Het college van burgemeester en schepenen is gemachtigd de formulieren waarvan in deze rubriek sprake is op te stellen en aan te passen.</p>	<p>2. Wachtlijst</p> <p>Elke geldige aanvraag wordt ingeschreven op een 'wachtlijst kandidaten-standplaatshouders', die chronologisch wordt bijgehouden. De wachtlijst kan door iedere belanghebbende geraadpleegd worden in het stadskantoor.</p> <p>De inschrijving op deze wachtlijst heeft niet automatisch het verlenen van een vergunning tot gevolg. De inschrijving houdt, in afwachting van een beslissing van het college van burgemeester en schepenen, geen enkele toestemming in om een standplaats of een deel van het woonwagenterrein in gebruik te nemen.</p> <p>De stad kan de wachtlijst actualiseren. De stad kan de aanvragers ook verzoeken hun aanvraag voor een standplaats te vernieuwen. Ze schrijft hen aan op hun adres van inschrijving, zoals vermeld in het rijksregister. Komt er binnen de twee maanden na dat verzoek geen bevestiging van de aanvraag, dan kan de stad de aanvrager van de wachtlijst schrappen.</p> <p>Op het moment dat de aanvrager een (sociale) woning betreft, vervalt zijn plaats op de wachtlijst en die persoon kan zich dus niet meer kandidaat stellen.</p> <p>Wanneer een standplaats vrij komt, wordt de wachtlijst aan de stedelijke woonwagencommissie voorgelegd.</p>
<p>3. Advies</p>	

<p>De standplaatshouder laat de standplaats en schepenen kan na advies van de woonwagencentrale de vergunning van de standplaatshouder in volgende gevallen intrekken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de standplaatshouder heeft de standplaats niet binnen de maand na overhandiging van de sleutels in gebruik genomen, tenzij anders overeengekomen. - de standplaatshouder heeft na 14 dagen de 'formaliteiten voor ingebruikname van de standplaats' niet vervuld, tenzij anders is afgesproken. - de standplaatshouder is meer dan 120 dagen per jaar afwezig. - er is een vermoeden van een fictief verblijf, of de standplaatshouder wijzigd zijn hoofdverblijfsplaats naar een ander adres. - de standplaatshouder krijgt een standplaats toegewezen op een ander terrein. <p>De vaststelling van wijziging van hoofdverblijfsplaats, langdurige afwezigheid of fictieve bewoning gebeurt door de politie, de dienst bevolking of een projectwerker 'woonwagenterrein'.</p>	<p>15. Ambtshalve verbreking</p>
<p>IV. GEBRUIKSVORWAARDEN</p> <p>1. Verantwoordelijkheid</p> <p>De standplaatshouder is verantwoordelijk voor het gebruik van het hele terrein en van de toegewezen standplaats in het bijzonder. Hij onderhoudt zijn toegewezen standplaats en sanitaire unit. Die moeten steeds ordelijk en hygiënisch zijn.</p> <p>2. Rust en openbare orde</p> <p>De standplaatshouder zorgt ervoor dat de rust, de veiligheid en de gezondheid van de andere bewoners en de buurt op geen enkel ogenblik wordt gestoord. Vooral het gebruik van motoren, auto's, radio's en televisie mag niet storend zijn.</p> <p>3. Wogen</p> <p>De wegen van het woonwagenterrein behoren tot de openbare weg. Bijgevolg zijn alle verkeersreglementen en politieverordeningen van toepassing. Doorgangen blijven te allen tijde vrij voor evacuatie en toegang voor de hulpdiensten.</p> <p>Op de wegen van het terrein mogen voertuigen niet sneller dan 20 km/u rijden. Deze wegen zijn alleen toegankelijk voor autovoertuigen van de gebruikers en voor personen die er noodzakelijk toegang toe moeten hebben. Het plaatsen van allerlei voorwerpen, caravans, schroot en autostrakken op het terrein is verboden.</p> <p>4. Inrichting standplaats</p> <p>Uit veiligheidsoverwegingen moeten de woonwageningen en andere constructies minstens 2 meter van de zijdelingse perceelsgrenzen en ten minste 1 meter van de sanitaire unit ingeplant worden. In uitzonderlijke gevallen kan het college van burgemeester en schepenen een afwijking hiervan toestaan.</p> <p>Bijgebouwen mogen geen woonfunctie hebben. Geen enkele constructie mag bestaan uit meer dan 1 woonlaag.</p> <p>De standplaatshouder mag naast de woonwageningen één niet-bewoonde verkeerswaardige caravan ('kookcaravan') plaatsen, mits hiervoor op de standplaats voldoende ruimte is.</p>	<p>15. Ambtshalve verbreking</p>

<p>De standplaats wordt voor onbepaalde termijn vergund en heeft een privaas karakter.</p> <p>De standplaatshouder kan zijn rechten niet overdragen. Dat betekent ook dat de standplaatsen niet geruild kunnen worden zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van het college van burgemeester en schepenen.</p> <p>Bij overlijden of vertrek van de standplaatshouder beslist het college van burgemeester en schepenen over de overdraagbaarheid van de gebruikvergunning aan één meerderjarig lid of meer meerderjarige leden van het gezin, na advies van de woonwagencentrale.</p> <p>Bezoekers zijn op het residentieel woonwagenterrein in de Dijksteef NIET toegelaten.</p> <p>Voor het gebruik van de standplaats betaalt de standplaatshouder een waarborg en een gebruikersvergoeding. Dat bedrag kan jaarlijks herzien of geïndexeerd worden door het retributiereglement van de stad.</p> <p>Bij een achterstand van betaling van 4 maanden kan de toewijzing ambtshalve eenzijdig ingetrokken worden.</p> <p>De standplaatshouder betaalt zijn gebruiksvergoeding maandelijks via domiciliebetaling.</p> <p>De standplaatshouder moet voor hij de standplaats in gebruik neemt, de plaatsbeschrijving van de standplaats en haar sanitaire voorzieningen ondertekenen. Ter titel van inlichting worden de meterstanden van elektriciteit, gas en water opgenomen in de plaatsbeschrijving. De plaatsbeschrijving wordt gezamenlijk opgesteld, in zoveel exemplaren als er partijen zijn, en door alle partijen voor akkoord ondertekend. Elke partij ontvangt een origineel van de plaatsbeschrijving.</p> <p>Daarna ontvangt de standplaatshouder, in afspraak met de terreinverantwoordelijke, de sleutels tegen ontvangstbewijs.</p> <p>De standplaats moet binnen de maand na het overhandigen van de sleutel worden ingeromen, tenzij anders overeengekomen.</p>	<p>8. Duur en overdraagbaarheid</p> <p>9. Bezoekers</p> <p>10. Betalingen</p> <p>11. Voorwaarden voor ingebruikname standplaats</p>
<p>De standplaatshouder en zijn gezin, aan wie het college van burgemeester en schepenen een vergunning heeft verleend, moeten zich binnen de 8 dagen na de inname van de standplaats op de bevolkingsdienst van de stad in het bevolkingsregister laten inschrijven.</p> <p>De stad betaalt de onroerende voorheffing van het woonwagenterrein, standplaatsen en sanitaire units inbegrepen. De standplaatshouder betaalt de onroerende voorheffing van zijn verplaatsbare, maar onroerende woning.</p> <p>De gebruiksvergoeding is definitief opgezegd nadat de stad het document 'einde gebruik standplaats' heeft overhandigd.</p> <p>Dit document wordt afgeleverd nadat voldaan is aan volgende voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - er is een plaatsbeschrijving opgemaakt. - de achterstallen, kosten en schade zijn vergoed. - het terrein is volledig ontruimd en schoongemaakt. - alle ingeschreven personen zijn uit de registers van de bevolking uitgeschreven. - de aansluitingen van elektriciteit, gas en water zijn opgezegd of overgedragen aan een nieuwe standplaatshouder. - de sleutels van de sanitaire unit zijn aan de terreinverantwoordelijke bezorgd. <p>Zolang dat niet gebeurd is, wordt een maandelijks vergoeding aangerekend.</p>	<p>12. Inschrijving bevolkingsregister</p> <p>13. Onroerende voorheffing</p> <p>14. Opzeg vergunning</p>

<p>5. Sanitaire unit</p>	<p>De standplaatshouder beschermt de aanwezige uitrusting tegen vorst, reinigt de aflopen en zorgt ervoor dat de toegangsdeur niet door wind of storm beschadigd kan worden. De standplaatshouder kijkt de goten regelmatig na en reinigt ze. De standplaatshouder draagt zorg voor de verwarmingsinstallaties en verzekert er het onderhoud van. Hij onderhoudt de gevel in goede staat. De gevel moet steeds vrij blijven. Het is verboden zonder toestemming wijzigingen aan de ter beschikking gestelde uitrusting uit te voeren.</p>
<p>6. Plaatsing brandstoffen</p>	<p>De installatie en opslag van brandstoffen voor huishoudelijk gebruik (verwarming en koken) moeten aan de milieuwetgeving voldoen. Gasflessen mogen een maximale totale inhoud van 500 liter hebben. De plaatsing gebeurt in overleg met de terreinverantwoordelijke en moet vooraf, overeenkomstig de procedure 'vergunning inrichting standplaats', aangevraagd worden. Het college van burgemeester en schepenen kan nadere en beperkende richtlijnen uitvaardigen. Bij inbreuk op dit artikel kan het college van burgemeester en schepenen de installatie onmiddellijk op kosten van de eigenaar ontmantelen. De opslag van andere brandstoffen, zoals benzine, diesel en lpg, is verboden.</p>
<p>7. Beplanting en omheining</p>	<p>De beplanting en omheining, door de stad aangebracht, mogen niet beschadigd of verwijderd worden. Als de beplanting door het toedoen van de standplaatshouder beschadigd wordt, zijn de kosten voor herbepanting voor de standplaatshouder. Op de standplaats mag eigen beplanting, die geen hinder voor de buren veroorzaakt, aangebracht worden.</p>
<p>8. Wijzigingen aan infrastructuur</p>	<p>De standplaatshouder mag alleen veranderingen aan de standplaats en aanhoorigheden aanbrengen na voorafgaande en schriftelijke toestemming van het college van burgemeester en schepenen. Wijzigingen waarvoor een schriftelijke vergunning wordt gegeven en die bij het verlaten van de standplaats niet verwijderd hoeven te worden of in hun oorspronkelijke toestand hersteld hoeven te worden, worden uitdrukkelijk op het document van de plaatsbeschrijving gendeerd, maar geven geen recht op vergoeding, tenzij anders overeengekomen. Als de standplaatshouder zonder toestemming veranderingen aan de standplaats of aanhoorigheden aanbrengt, heeft de stad het recht te eisen dat alles onmiddellijk in de oorspronkelijke staat wordt hersteld.</p>
<p>9. Huisdieren</p>	<p>Huisdieren zijn onder de volgende voorwaarden toegestaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ze verstoren de rust op het terrein niet; - de reinheid van het terrein blijft gegarandeerd; - ze vormen geen gevaar voor de volksgezondheid; - de veiligheid van de bewoners komt niet in gevaar; - hun verblijf is in overeenstemming met de wetgeving en reglementering.
<p>10. Huisvuil</p>	<p>Huisvuil wordt overeenkomstig de stedelijke reglementering opgehaald. De opslag van ander afval op de standplaats is verboden. Het is toegestaan op de standplaats een compostbak te plaatsen.</p>
<p>11. Septische putten</p>	<p>Om de werking van de septische putten te garanderen, moeten de gepaste reinigingsmiddelen voor het toilet gebruikt worden. De septische put wordt door de standplaatshouder geruimd.</p>
<p>12. Schroot en opslag</p>	<p>Opslag van allerlei goederen, schroot, autofrakken, brandbare of</p>

<p>13. Renovatiewerken</p>	<p>explosieve stoffen is verboden. Schroot mag slechts voor korte duur, in beperkte mate en op geordende wijze op de eigen standplaats opgeslagen worden en dit in overeenstemming met de wetgeving. Het college van burgemeester en schepenen kan nadere richtlijnen uitvaardigen.</p>
<p>14. Schade en herstellingen</p>	<p>Bij renovatiewerken informeert de stad de standplaatshouder op gepaste wijze over de aard van de werken, de timing, de te verwachten hinder, de invloed op de gebruikersprijs en de eventuele noodzaak van tijdelijke verhuizing. De standplaatshouder brengt de stad of de terreinverantwoordelijke onmiddellijk op de hoogte van elke schade aan de infrastructuur van de standplaats, veroorzaakt door een bekende of onbekende oorzaak. Herstellingen worden uitgevoerd door de stad, op kosten van diegene die ze ten laste heeft, of ze worden onder toezicht van de stad uitgevoerd. De standplaatshouder moet de herstellingen en kleine onderhoudswerken die volgens de huurwetgeving ten laste van de huurders vallen, uitvoeren. Onderhoudswerken en herstellingen aan de stedelijke infrastructuur vallen ten laste van de stad wanneer ze het gevolg zijn van gewone slijtage, gebrek of overmacht. De stad onderhoudt de gemeenschappelijke delen van het woonwagenterrein. De standplaatshouder stelt de stad in de gelegenheid elk schadegeval te onderzoeken en de nodige werken te laten uitvoeren. Behalve bij dringende herstellingen brengt de stad de betrokken bewoners ten minste 3 dagen voor het begin van de werken op de hoogte. De standplaatshouder sluit een verzekering af tegen brand, bliksem, ontploffingen en aanverwante risico's, evenals het verhaal der buren.</p>
<p>15. Verbruik</p>	<p>De standplaatshouder draagt de kosten van verbruik van water, gas en elektriciteit en van het huren van de meters. Het is niet toegestaan via waterleidingen, leidingen, kabels en dergelijke gebruik te maken van de nutsvoorzieningen van een andere standplaats.</p>
<p>V. TOEZICHT EN SANCTIES</p> <p>1. Vaststellingen</p> <p>2. Inspectie standplaats</p> <p>3. Sancties</p>	<p>Vaststellingen op het terrein kunnen te allen tijde gebeuren door een door de stad aangestelde persoon, door de terreinverantwoordelijke en door de politiediensten. Milieuvrtoedingen op het ter beschikking gestelde terrein of in de omgeving kunnen door een bevoegd ambtenaar, door een door het stadsbestuur afgevaardigd persoon of door de ambtenaren van de politie vastgesteld worden. De standplaats is een openbaar domein met privé karakter. De door de stad aangestelde personen en de terreinverantwoordelijke hebben het recht de standplaats te betreden om de staat van bevinding van het terrein en de sanitaire unit op te nemen als ze dat vooraf aangekondigd hebben of als ze de toestemming van de standplaatshouder hebben. De toepassing van de gemeentelijke administratieve sancties doet geen afbreuk aan de bevoegdheid van de burgemeester om een politiemaatregel te nemen. Zo kan de burgemeester op grond van de Nieuwe Gemeentewet en het Gemeentedecreet maatregelen nemen waarmee de openbare orde in het gedrang komt of waarmee er openbare overlast is. Onverminderd de strafbepalingen kan het stadsbestuur van ambtswege</p>

<p>optreden wanneer voorwaarden uit deze rubriek overtreden worden. Het stadsbestuur kan de noodzakelijke maatregelen op kosten en op risico van de overtreder, die heeft verzuid op te treden, laten uitvoeren. Overtreders van deze rubriek kunnen door de burgemeester of zijn afgevaardigde bevoelen worden het terrein binnen de opgegeven termijn te verlaten. Zo nodig worden de woonwagens, voertuigen en constructies op kosten en op risico van de overtreder verwijderd. Ernstige inbreuken kunnen tot een periode of definitief toegangsverbod tot het woonwagenterrein leiden. De burgemeester kan de politie, personeelsleden van de stad of derden inzetten om de materiele uitvoering te verzekeren.</p>
--

Bijlage 3 : Interview met Kim Janssens

Onderwerp: Verdiepend interview met expert rond woonwagenbewoners

Interviewer: Tim Huyghe

Geïnterviewde: Kim Janssens- Stafmedewerker Roma en woonwagenbewoners

Minderhedenforum

Datum: woensdag 29 maart

Tijd: 1u 30 minuten

Locatie: Minderhedenforum, Vooruitgangstraat 323, 1030 Brussel

Model geïnformeerde toestemming achteraan interview

Ik heb gezien dat je ook een interview met Elias Hemelsoet gaat doen. Gewoon een aandachtspuntje. Elias heeft vooral ervaring met Roma, dus dat is wel belangrijk om te weten. **Ja dat is waar, want het ding is dat mijn bachelorproef voornamelijk gaat over aanbevelingen naar Roms toe. Dit is dan ook de subgroep waar ik mee werk.**

Daar is het wel belangrijk dat je een onderscheid gaat maken in wat hij vertelt. Er zullen zeker wel herkenbare punten zijn, maar toch, het aspect van het woonwagenterrein, de locatie waar de mensen wonen, is toch al een serieus verschil. Dus hou dat in je achterhoofd dat je dat niet zomaar kunt vergelijken. Zij wonen immers in huizen wat al een belangrijk aspect is. Zij hebben een andere relatie met onze maatschappij, ook de leefsituatie. **Ze zijn ook niet zo letterlijke geïsoleerd dan (over de Roma).** Inderdaad, dat is anders en zij worden toch ook wel feller ge-ondersteund. Er is een heel netwerk rond

hen gebouwd van sociale voorzieningen. In het begin als ze hier toekomen zijn ze natuurlijk ook compleet onwetend en een beetje geïsoleerd. Maar bij deze groep stort zich hier veel sneller een groep van vrijwilligers op sociale diensten op en dat heb je dus veel minder wat de Roms betreft. **Is het dan zo dat er een breder aanbod is dan louter OCMW en Kind en Gezin?** Ja, er is bijna per gezin effectieve ondersteuning en opvolging (tenzij de Roma natuurlijk kiezen om zich volledig terug te trekken in de illegaliteit). Maar het is een heel andere doelgroep en andere problematiek. Zij komen ook met een andere ingesteldheid naar hier. De Roms zijn van hier, hebben hier hun netwerken uitgebouwd en zijn niet van plan om te vertrekken. Dit zijn een aandachtspunten die anders liggen en waar een duidelijk onderscheid moet gemaakt worden. **Kan u mij ook wat meer informatie geven over de verschillend subgroepen? Want ook hierin wordt niet steeds dezelfde term gebruikt heb ik het gevoel.** Wij spreken over 3 subgroepen over de Belgische groep van woonwagenbewoners. Europa zelf gooit zelf onder term Roma. Vlaanderen heeft bewust gekozen om de groepen op te splitsen omdat ze zichzelf ook als aparte groep identificeren en specificeren. Als we het hebben over Roma hebben we het heel specifiek over de recent ingeweken migranten uit Oost-Europa die rond 1990 ongeveer stilaan in het westen zijn toegekomen en die dus heel andere vragen/noden/behoefte hebben. Zij kiezen ook niet meer om mobiel te wonen, waardoor er ook geen sprake is van een woonwagen. De woonwagenbewoners zijn echt de 'traditionele Belgische woonwagenbewoners' omdat zij hier al generaties lang aanwezig zijn in ons land. Zij hebben ook de Belgische nationaliteit en zij voelen zich hier ook Belgen. Met dat verschil dat ze een andere levensstijl hebben dan de 'gewone' burger. Wij houden daar heel duidelijk een onderscheid in, terwijl Europa ze allemaal onder eenzelfde noemer plaatst. Dat maakt het wel verwarrend. **Ok, die opdeling gebruik ik zelf ook in mijn bachelorproef maar ik begreep nog niet goed waar Roma zich bevonden in dit verhaal.** Apart, je kan ze echt omschrijven als zijnde een nieuwe groep van inwijkelingen uit Oost-Europa eind vorige eeuw. Het zijn eigenlijk economische vluchtelingen die een beter bestaan zoeken. In se hebben zij niets te maken met onze woonwagenbewoners die hier reeds generaties zijn. Er zijn, je gaat dat waarschijnlijk nog wel zien, om economische redenen hebben Roms en Roma soms wel contacten met elkaar. Dat gaat dan over autohandel, oud ijzer... Er zijn ook Roms die jonge bruiden zoeken in Roemenië of Hongarije. Maar dat is dan ook de enige vorm van relatie die ze hebben met de Roma. Ze identificeren zich dus niet met elkaar. **Dat had ik ondertussen inderdaad ook al gelezen, dat je ze nooit met elkaar mag vergelijken.** Ze spreken allemaal hun eigen taal, tradities en gewoonten en die moet je ook zo erkennen. Je moet dus niet tegen een Rom zeggen dat hij een Voyageur is. De term woonwagenbewoner dan weer wel want dat omhelst die 3 groepen. Dus ik spreek altijd over woonwagenbewoners en als ik het specifiek heb over een groep dan noem ik ze bij naam. **Ok, ik heb dat ook al gemerkt op het terrein. Dat ze absoluut geen voyageur willen genoemd worden en dat er zelfs wat vijandigheid is. Ik merk wel dat het gevoelig ligt.** Er zijn ook wel gemengde huwelijken, Manoesjen met Roms enzo, maar vanaf er een conflict is zal dat wel heel duidelijk aan het feit geweten worden dat ze niet hetzelfde zijn. Dat speelt nog enorm mee en daar moet je dan ook rekening mee houden. Het is ook daarom dat we pleiten dat wanneer gemeentes woonwagenterrein organiseren, ze rekening houden met het onderscheid in de groepen en dat je ze liefst van al niet mixt. Het kan, maar dan moet je ze gescheiden van elkaar zetten en moet je ze eigenlijk als twee aparte terreintjes gaan beschouwen want je kan ze niet onder één noemer plaatsen. Zelfs al hebben ze dezelfde problemen en achtergrond als je het antropologisch en etnologisch bekijkt, het blijven

aparte groepen en ze gaan zich ook zo opstellen tegenover elkaar. Dat is een onderscheid dat belangrijk is, ook in de aanpak naar onderwijs toe bijv. zie ik toch dat er vaak een andere aanpak naar Roms toe moet gebeuren in vergelijking met Voyageurs en Manoeshen. Zeker omdat de onderwijsdeelname bij de Voygouers en Manoeshen veel vlotter loopt als bij de Roms. **Dus als ze echt per groep op een apart terrein kunnen zitten, zou dat ook voordelig kunnen zijn voor de onderwijsdeelname?** Ik denk qua beheer van zo'n terrein en qua toegang tot, denk ik dat het belangrijker is eerder kleine familiale terreinen te plaatsen die niet te groot zijn. Ik spreek dan over maximum 15 standplaatsen. En effectief ook mensen die verwant zijn met elkaar omdat we uit ervaring zien dat dat de meest beheersbare terreinen zijn. Zo zal er ook wat meer solidariteit en samenhang zijn. Zo kan je ook makkelijke rond onderwijs praten. Want als één lid van die familie een positief voorbeeld kan zijn voor de rest, dan volgen zij ook meestal wel. Het moeilijk is als het iemand van een andere clan is, dat die eerder scheef bekeken wordt. Daar kan wel over nagedacht worden bij de realisatie van nieuwe woonwagenterreinen. Nu jammer genoeg, worden er geen nieuwe woonwagenterrein aangelegd. **Komt dat dan door politieke keuzes op beleidsvlak?** Het zijn keuzes die niet gemaakt worden. **Ik merk dat nu ook heel hard wanneer ik met een consulent van de de JRB naar het terrein ga, dat de gezinnen niet begrijpen waarom zij zo geviseerd worden en andere gezinnen op het terrein gerust gelaten worden.** Ja, ik denk dat bij Roms schooldeelname sowieso het moeilijkst ligt. Dat heeft ook te maken met het ingebakken wantrouwen dat zij hebben naar de maatschappij toe. Dat is zoiets dat diensten en zeker zo de JRB moeilijk begrijpen. Dus het is een generatiewerk, niet iets dat je vandaag op morgen gaat kunnen regelen. Ik denk dat de enige manier waarop het werkt is door die positieve voorbeelden in de kijker te zetten voor de families zelf. Vooral op dat positieve gaan blijven focussen en trachten zo weinig mogelijk negatieve ervaringen te ontwikkelen rond onderwijs. Het kan, maar dan moet je als overheid een keuze maken dat je serieus gaat investeren op het vlak van toegankelijkheid voor onderwijs van die doelgroepen. Het is dan ook belangrijk ze bijna effectief met het handje mee te nemen naar school, bussen te voorzien... Die basisdrempels moeten eerst weggenomen worden. Zelfs beginnen met aparte klasjes om ze zo stilaan te laten integreren kan meer inclusiever werken. In het begin moet je echt wel kiezen voor exclusieve maatregelen. **Dus als ik het goed begrijp staat u tegenover eigen verantwoordelijkheid wel dat ze in het begin echt bij de hand genomen worden? Bijv. in het begin zelf kinderen op het terrein gaan wekken.** Ik ben ervan overtuigd dat dat de enige manier is die werkt in het begin. Ik zie wel dat in bijv. Wilrijk de stad heeft ingezet in het toeleiden naar onderwijs. Ook busjes ingelegd, heel hard op ingezet. Nu merk je dat er stilaan een gewoonte begint te komen dat de ouders de kinderen zelf naar school brengen. Zij hebben meestal wel een auto. Blijkbaar is het daar nu wel veel beter ingeburgerd daar. Ouders gaan ook effectief brengen en halen. Dus het kan. Maar ik denk dat je eerst een aantal zeer exclusieve maatregelen zal moeten organiseren. **Nu zijn er bijv. plannen op het terrein om een vorm van kleuterparticipatie te organiseren. Lijkt dat jou iets dat zou kunnen werken?** (zucht) Ja, bij Roms denk ik dat het probleem een beetje is dat je voor die mensen altijd de win-winsituatie moet kunnen duidelijk maken. Waarom het belangrijk is je kleuter al naar school te sturen, is een element dat in ons westers denken belangrijk is omdat we het ook belangrijk vinden dat onze kinderen ontwikkelen. Dat ze klaar zijn om naar de lagere school te gaan, allemaal in het kader dat ze later slim genoeg zijn, een hogere opleiding kunnen volgen en een goede toekomst hebben. Maar zo denken de Roms niet. Je zou wel in de verf kunnen zetten dat de moeders af en toe ontlast zijn van hun kleintjes,

dat ze daar niet telkens op moeten passen. Zo kunnen ze die zorg overdragen. Maar zijn gaan er nog altijd vanuit dat de beste zorg die hun kinderen kunnen krijgen op het woonwagenterrein, bij hen thuis is. Dus je zal hierin ook wel moeten investeren om hen visueel te overtuigen dat de kinderen een goede zorg krijgen op school. Dus het meenemen naar de school, het laten zien van de klas, laten zien wat er dagdagelijks gebeurd. Zet hen op de kleine stoeltjes, laat hen is een dag meedraaien. Laat hen zien dat de kinderen niet aan hun lot overgelaten worden. Maar ook afspraken ivm bijv. middageten op de school. **Dat was inderdaad ook al een voorstel voor de kleuterparticipatie. Om de moeders bijv. 's middags samen te laten koken zodat ze ook de win zien. Nadeel is dan ook dat de kinderen misschien na een tijd daar gaan willen blijven.** Ja, ik denk dat het inderdaad belangrijk is om de twee te doen. Ik denk dat je ook de stap naar de school zelf, naar het gebouw zelf moet zetten. Want dat is vooral voor die moeders zeer angstig. Ze hebben er echt schrik van, van het gebouw en om hun kind daar te moeten achterlaten en niet te weten wat daar gebeurd. Hoe ben je zelf als moeder als je je kinderen naar school moet sturen? Wij zijn zelf toch al wat angstig? Ik denk dat het ook heel belangrijk is om te werken met de ervaringen die de moeders zelf al gehad hebben. Zijn ze ooit zelf naar de kleuterschool geweest, hoe zijn hun ervaringen geweest. Het is belangrijk hen hierover te laten vertellen. Hen echt vragen of het nu zo erg was, of ze er zo door veranderd zijn. Denk je dat je kind gaat veranderen, gaat verburgeren of een gadgé gaat worden? Ik denk dat je dat gesprek ook eens moet aangaan. Als het negatief was, wat was er dan zo negatief. Je moet zo proberen die angsten wat weg te nemen op deze manier. Vooral het visuele is belangrijk, ze moeten het wat zien zodat ze daarvan overtuigd geraken. **Ja, ik ben nu ook met een leerkracht van de school aan het plannen om alle ouders van het lager en secundair onderwijs eens daar te krijgen.** Wat ook werkt (zie 'Tussen school en wagen'): vroeger hadden wij echt twee medewerkers die specifiek rond onderwijs werkten. Zij hadden ook tips naar scholen toe. Als ik mij goed herinner, is er op een moment een project geweest waarbij het Romanes ook aandacht kreeg in de klas. De woordjes werden gebruikt en vertaald naar het Nederlands. Op die manier haal je ook een beetje de leefwereld van de kinderen binnen in de klas. Door ook aandacht te schenken aan hun eigen taal. **Ik heb het wel al met een kindje van het terrein geteld. Ik had beloofd dat ik tot 10 zou leren tellen in het Romanes als zij dat in het Nederlands leerde en dat is goed gelukt.** Het is belangrijk dat je ook hun taal erkend en een plaats probeert te geven in hun schoolcarrière. Bij Roms is het ook niet altijd makkelijk om hun cultuur voor te stellen want ze zijn er ook niet altijd trots op. Maar stel nu dat er een doopsfeest of een huwelijksfeest is, of iets positiefs kan dat een aangrijpingsmoment zijn om eens over te vertellen in de klas. Het is ook iets waar de kinderen erg trots over zijn: ze mogen hun opkleden, mooie schoenen aan... Dansen... Het zijn aanknopingspunten die je moet zoeken.

Over het Minderhedenforum: op welke manier zijn de woonwagebewoners een doelgroep van het Minderhedenforum? Het is zo dat ik al 17 jaar geleden gestart ben als woonwagenwerker. Ik weet niet of je de geschiedenis wat kent? **Nee, eigenlijk ben ik hier niet helemaal van op de hoogte.** Eigenlijk is alles ontstaan vanuit een religieuze invalshoek. De vroegere aalmoezeniers kregen de opdracht vanuit de kerk om zich te bekommeren over de mensen van de wagens. Zij zijn eigenlijk toen begonnen met de contacten te leggen, om op de woonwagenterreinen te komen. Stilletjesaan is het vroegere Kind en Gezin in die wagens gekomen met verpleegsters. Toen is er groep van vrijwilligers, geïnteresseerden, geëngageerden, die het belangrijk vonden die het belangrijk vonden dat

er meer professionele ondersteuning kwam naar die groepen toe. Zij hebben toen een vzw opgericht, 'het Vlaams Overleg Woonwagengerwerk'. Zij waren voornamelijk religieuzen en andere hulpverleners. Ze hebben de vzw verder uitgebouwd, o.a. o.l.v. Dirk Beersmans. Zo is het Vlaams Centrum Woonwagengerwerk uitgebouwd tot een vrij grote organisatie. Ik ben er toen zelf ook in dienst gekomen. Ik moest specifiek de Brusselse werking uitbouwen, de contacten leggen met de Brusselse woonwagengerbewoners. Wij deden voornamelijk aan sociale ondersteuning en gingen dus vaak bij de mensen langs. We moesten zorgen dat alle sociale problemen die ze hadden aangepakt werden. Ondertussen werd er na die vzw die aan sociale ondersteuning deed, in de gemeentes een aantal woonwagengerterreinen en begonnen de gemeentebesturen zich ook iets meer te engageren op sociaal vlak. De lokale ondersteuning werd ook steeds professioneler. Je merkt wel een evolutie. De Vlaamse Overheid heeft in 2001 de woonwagen ook erkend als officiële woonvorm. Toen kwam er ook een heel specifiek integratiebeleid en heeft men beslist dat woonwagengerbewoners een erkende doelgroep werden van het integratiebeleid. Ze werden erkend als etnisch culturele minderheid in Vlaanderen, die dus ook specifieke ondersteuning nodig hadden. Je kreeg dus een integratiebeleid waar woonwagengerbewoners moesten onder vallen. Het Vlaams Centrum Woonwagengerwerk werd dus ook compleet opgeslorpt door het integratiebeleid. Wij zijn als medewerkers van die vzw in de integratiesector gevallen. Veel van die mensen die vroeger uitsluitend rond woonwagengerbewoners werkten, kregen er ook nog andere taken bij waardoor die mensen verdwenen in het grote geheel van de integratiesector. Er waren nog zeer weinig professionele mensen met eerstelijns hulp bezig. Het echte contact met de mensen. **Dus het echte integratiebeleid was meer louter op beleidsvlak waardoor er minder plaats was voor de brugfiguren?** Ja, de mensen uit de gemeentes zelfs en die vanuit de gemeentes werken hebben specifieke opdracht van de gemeente naar hun eigen terrein toe. Maar het algemene integratiebeleid deed dat eigenlijk op de duur niet meer. Ik ben dan opgeslorpt geweest door dat groter geheel. Ik ben er toen een aantal jaar uitgestapt, maar dan ben ik er terug bijgekomen omdat mijn oude coördinator terug een vzw had opgericht. Hij was ook bekommerd en zag het foutlopen omdat er te weinig veldwerk was. **Was dit dan de bedoeling om nu meer veldwerk te voeren dat werd terug gekoppeld naar het beleid?** Hij vond het belangrijk dat de woonwagengerbewoners zelf een stem kregen in het hele beleidsverhaal. Hij heeft mij toen aangeworven in die vzw, waar ik de enige 'professionele' was om eigenlijk groepen van woonwagengerbewoners te gaan vormen. Hen te gaan verenigen en organiseren en hun stem te laten horen op beleidsniveau. Ik ben toen vooral in Limburg de vzw 'Ons Leven' gaan ondersteunen. Maar die groepen hadden/hebben enorme ondersteuning nodig. Je kan hen niet loslaten (beetje zoals 'netwerk tegen armoede'). Zij moeten serieus ondersteund worden, zij kunnen zichzelf niet echt organiseren. Hebben ook zeer weinig kennis over de Belgische politieke structuren. Het was een beetje mijn opdracht om die groepen ten eerste samen te stellen, ten tweede te ondersteunen en ten derde effectief een aantal standpunten te laten innemen rond belangrijk beleidskwesties. Met grootste vraag en knelpunt het tekort aan standplaatsen. Dat was voor hen enorm belangrijk. **Op welke basis werden de groepen samengesteld? Was dat bijv. één iemand van elk terrein?** Het was eigenlijk op basis van de contacten die ik had. De mensen die lieten blijken dat ze geïnteresseerd waren om in de groep te zitten. Wij waren concreet bezig maar plots werden de subsidies ingetrokken (na 2.5 jaar). We waren toen wel concreet bezig, zowel in Limburg, Antwerpen als Oost-Vlaanderen. Toen zaten we wel een beetje met onze handen in het haar. De integratiesector nam het niet meer op, maar toch was het belangrijk wat we deden. Toen hebben we contact opgenomen met het minderhedenforum. Zij zijn uiteindelijk de

belangenbehartiger van alle etnisch culturele minderheden, waaronder ook de woonwagenbewoners. Maar zij hadden geen werking rond woonwagenbewoners, dus dachten we: eigenlijk moeten ze dit opnemen. We zijn gaan lobbyen en hebben een overname van de reeds bestaande werking gevraagd. Toen heeft het Minderhedenforum beslist om mij in 2009 gewoon over te nemen (samen met het project dat liep). Na het jaar zijn we gaan lobbyen bij de Vlaamse Overheid om subsidies te kunnen krijgen, voor een structurele regulieren werking. De Vlaamse Overheid wou dit doen, op voorwaarde dat ze de belangenbehartiging van de Roma er ook bijnemen. Toen is er splitsing gekomen in de werking: woonwagenbewoners en Roma. Dat betekende dat ik voor woonwagenbewoners minder tijd kreeg om die groepen verder te gaan ondersteunen. Die is verminderd omdat ik me ook moest richten op Roma. Om eerlijk te zijn steek ik nu nog altijd het meeste tijd in woonwagenbewoners. Roma zijn toch al heel wat andere instanties bezig. Dat is meer beleidsmatig en ook op overheidsniveau. Loopt niet goed want de Roma onder elkaar zijn een diverse groep van nationaliteit. Er bestaat niet zoiets als de Roma. De woonwagenbewoners zijn daarentegen uiteindelijk een groep met gemeenschappelijk kenmerken. In se hebben zij hetzelfde probleem: wij willen in een woonwagen wonen, maar wij hebben niet genoeg voldoende plek om dat te kunnen doen. Rond dat thema kan je die gemeenschappen bij elkaar brengen. Het is zeer moeilijk om met Roma te werken dus binnen Minderhedenforum is er eerder een houding. We krijgen daar ook geen extra middelen voor. **Is het Minderhedenforum dan de enige werking op dit niveau?** Ja, je hebt ook agentschap integratie en inburgering, maar zij verzamelen meer gegevens; Het is niet echt veldwerk. Uiteraard zijn er in de steden gelukkig nog bijv. de dienst diversiteit en gelijke kansen. Zij hebben zelf ook enorm veel projecten lopen. Als het lokaal goed loopt ga ik mij niet moeien. Als het echt gaat over beleidsparticipatie van de Roma zelf, dan moeten wij wel inspringen en proberen mensen van zelforganisaties bij elkaar te brengen en hun stem te laten horen. Zelfs die figuren komen al niet overeen met elkaar. **Is het dan zo dat het Minderhedenforum een niveau boven de gemeentes staat?** Ja, wij doen niet aan lokale projecten. Wij hebben geen tijd en middelen/personeel, maar er zijn lokale mensen die dit goed doen en de situatie door en door kennen. Maar ik wil wel samenwerken met de organisatoren van die projecten en vanuit de lokale kennis en mijn beleidskennis tot ideeën en strategieën komen. Maar wij als Minderhedenforum gaan geen lokale projecten organiseren. Als we dat wel zouden doen, doen we dat met lokale partners. Bijv. in Herentals werken we samen met de terreincoördinatoren doen we wel een samenwerking. **Heeft het Minderhedenforum dan een coördinerende rol?** Eerder ondersteunend, dragend, stimulerend... We zijn ook een soort waakhond. Als we dingen merken die slecht lopen, zijn wij de organisatie die kan aanklaarten bij de overheid. **Dus ook een soort van beleidsinstrument?** Wij kunnen signalen geven naar het beleid toe. Of er iets mee gedaan wordt dat is iets anders. **Maar dat zal dan wel bijv. meer doorwegen dan bijv. een lokale partner die iets aanklaart op politiek vlak?** Zij kunnen signaleren met welke problemen ze zitten en zeggen waar dat mee te maken heeft. Zo kan het probleem ook eens op Vlaams niveau bekeken worden. Het lokaal probleem is zo sterk beïnvloed door Vlaams probleem: zij zorgen er niet voor dat er nieuwe standplaatsen komen. Leuven zal daar zeker ook een invloed van ondervinden. Dat zorgt ervoor dat terrein overbevolkt geraakt door mensen die geen plek hebben. Door samen te werken krijgen we de Vlaamse Overheid zo ver om ooit iets te doen. Nu, momenteel geloof ik daar zelf niet. In. denk dat we momenteel ook niet met de juiste beleidsmakers zitten om eraan te werken. Dus ik vrees dat we moeten wachten tot er een nieuwe bevoegd minister komt, waar we terug de discussie mee kunnen ingaan. Maar op dit moment

krijgen wij geen toegang tot de minister. Alle adviezen en beleidsaanbevelingen die we geven wordt ook zeer weinig mee gedaan. De Vlaamse overheid zit al drie jaar te kauwen op een plan van aanpak rond het woonwagenerwerk. Er is nog steeds niets van gekomen. Heel de integratiesector is ook overgeplaatst naar agentschap integratie en inburgering. Dat is eigenlijk een overheidsinstelling geworden waardoor zij nog zeer weinig kritiek mogen geven. Het is zeer moeilijk om effectief mee de belangen van de woonwagenerbewoners erin te krijgen. Wij zijn een van de 'laatste' organisaties die nog onafhankelijk van de Vlaamse overheid kritiek kan blijven uiten, adviezen kan blijven geven... Maar als er niets mee gedaan wordt werkt dat natuurlijk zeer frustrerend.

Wat zijn dan voorbeelden van adviezen en beleidsaanbevelingen? Dat gaat vooral over het tekort van standplaatsen. Onze beleidsaanbeveling op lokaal niveau is absoluut weinig politieke wil om extra standplaatsen te organiseren. De Vlaamse Overheid dacht dat ze met een subsidiepot (die van 100%) dacht dat ze met geld de lokale overheden gingen kunnen overhalen om lokale besturen over te halen om terreinen aan te leggen. Het helpt niet om lokale besturen te overtuigen. Dat heeft allemaal met politiek te maken. Burgemeesters kiezen er niet voor om een woonwagenterrein in hun gemeente te installeren. Dat ligt politiek zeer gevoelig. Zij vrezen dat ze daardoor kiezers gaan verliezen. Hun schepen van ruimtelijke ordening werken ook vaak tegen omdat ze iets hebben omdat een woonwagenterrein enkel in woonzone gesubsidieerd wordt. Vaak is dat dure woongrond, die ze niet willen opgeven voor een woonwagenterrein van 15 standplaatsen waar je woningen kan opzetten voor 50 woningen. Zelfs al krijgen ze de subsidies: ze willen de grond er niet aan opgeven. Ze weten ook heel goed dat ze protest gaan krijgen uit de buurt. **Komt het daardoor dat het woonwagenterrein van Kessel-Lo mogelijk een achtergestelde positie heeft (ligging tussen sporen, Dijle, stank van Stella).** Dat heeft ook wel uit het verleden te maken. Toen was ruimtelijke ordening nog niet zo strikt. Zo'n woonterrein kon toen nog in restgebied, KMO-zone geïnstalleerd worden, dus vandaar dat al die woonwagenterreinen die vroeger ontstaan zijn, vaak op zo van die verschrikkelijk slechte locaties liggen. Nu is dat anders. Als nu een gemeente wel beslist om een woonwagenterrein in te richten, zijn de regels van de subsidiegever wel veel strenger. Het moet ook effectief in de stadskern/kern die aansluit bij de stad liggen, woongebied. Er zijn wel een aantal regels, die jammer genoeg voor een deel de beslissing van zo'n gemeentebestuur belemmeren. Het is dus een beetje dubbel. Wij vinden het goed dat er subsidies zijn, maar blijkbaar zijn ze niet overtuigend genoeg. **Hoe komt het dan juist dat er zo'n strenge regels aan verbonden zijn?** Ook omdat er rond alles zoveel nieuwe regels komen: inrichting, isolatie, welke woonwagens mogen er nog staan... Het wordt dus strenger en strenger. Eigenlijk zijn wij vragende partij om gemeentebesturen vanuit de overheid te verplichten om een woonwagenterrein aan te leggen. Net zoals ze verplicht worden om een asielcentrum te openen, vinden wij dat Vlaanderen het recht zou moeten krijgen om lokale besturen te verplichten als zij bijv. een groep van woonwagenerbewoners in hun gemeente hebben die niet legaal woont, dat ze daar een legaal terreintje voor voorzien met verplichtingen qua uitbreiding. Nu, de Vlaamse Overheid wil hier niet van weten. Zij zeggen dat de gemeenten autonoom zijn en zij beslissen dus autonoom over een aantal belangrijk dingen in hun gemeente. De keuze van al dan niet een woonwagenterrein is iets wat ze zelf moeten beslissen waar de minister niets in kan dwingen. **Dus een mooi voorbeeld van Belgische politiek?** Ja, en ze zitten daar dus met een mooi subsidiepotje, dat deze moment bijna uitsluitend gebruikt wordt voor de renovatie van oude terreinen. Voor eventueel een uitbreiding van een reeds bestaand terrein. Maar op dit moment wordt het niet gebruikt voor de realisatie van hele nieuwe

woonwagenterreinen. Dat is dus heel jammer. Je ziet ook dat gemeentebesturen zoals Leuven of Hasselt... houden zich aan hun woonwagenterrein, ze gaan er goed voor zorgen. Maar de keuze maken om een tweede nieuw woonwagenterrein te maken komt er heel moeilijk door. Terwijl dat eigenlijk de optie zou moeten zijn. De families breiden uit, de kinderen worden groot en ze hebben dus plaats nodig. Vaak krijg je dan het argument: 'Wij hebben al een woonwagenterrein, nu is het aan de andere gemeentes, de buurgemeentes. Vergeet dit maar: je kan niet naar een buurgemeente stappen en eisen dat zij hun verantwoordelijkheid stellen. – **wordt gebeld en neemt op-, telefoontje van bewoner uit terrein van Asse.** Dat is ook meer en meer, vroeger hadden de bewoners nog veel brugfiguren. Die contacteerden hen. Nu contacteren ze mij, omdat ik nog één van de weinige ben die nog rechtstreekse contacten heeft. Maar ik ben geen brugfiguur, dus ik kan niet ter plaatse naar Asse. Ik kan mij daar niet mee bezig houden. Dus zij bellen mij dan voor problemen en dan denk ik: ja, wat moet ik daar nu mee doen. Ik ben op dit moment ook geen maatschappelijk assistent meer, ik ben een stafmedewerker, een beleidsmedewerker, dus dat is een heel andere functie. Maar probeer dat maar eens duidelijk maken. Dat is ook een beetje mijn frustratie. Op dit moment zijn er zeer weinig brugfiguren die deze groepen nog echt verder kunnen helpen. **Is er in Asse dan bijv. geen brugfiguur meer?** Daar is een toezichter, maar voor de rest. **Zien ze deze dan ook niet als brugfiguur?** Nee, die zal hen ook wel adviseren. Maar als ze daar dan problemen mee hebben, met die toezichter, waar moeten ze dan naartoe? Er is geen organisatie meer, geen agentschap... **Zo'n woonwagenwerking op lokaal niveau, wordt dat dan niet door overheid gesubsidieerd?** Nee, dat is puur het stad of de gemeente die beslist om daar iets rond te doen. Dat verschilt dus ook enorm van gemeente tot gemeente/stad tot stad. Het feit dat in Leuven al zolang die dienst diversiteit dat opneemt is ook dankzij politieke keuzes die gemaakt geweest zijn. Ik zie dat dat niet overall hetzelfde is. Ik ken heel wat gemeentebesturen waar er een woonwagenterrein is waar compleet niets van ondersteuning is. Bij Roms wordt er wel vaak ingezet op ondersteuning. Bij Voyageurs is er zelden iets van sociale ondersteuning, laat staan onderwijsprojecten. Die worden vaak aan hun lot overgelaten. **Is er ook een beleidsaanbeveling die jullie al gedaan hebben naar onderwijs?** Ja, ik weet niet of je de nota hebt gezien van het Kinderrechtencommissariaat? Dat is een Vlaamse instelling die zich bezighoudt met de belangenbehartiging van de kinderen in onze maatschappij. Wij hebben ze ingeschakeld omdat wij vonden dat de kinderen van rondtrekkenden geen toegang meer hadden tot basisrechten zoals onderwijs. Toegang tot onderwijs valt compleet weg als je wekelijks moet rondtrekken. Wij vonden dat dat moest aangekaart worden bij de Vlaamse politiek. Zij hebben daarrond een nota geschreven. Die nota kan je terugvinden op hun website. Onderwijs is daarin een belangrijk boot. De oproep is dat er meer aandacht moet zijn voor die kinderen. Wat is nu de beleidsaanbeveling: zorg ervoor dat ze een vaste legale standplaats hebben. **Dus dat is de essentie?** Alles los je op met woonzekerheid. Als je dat niet hebt kan je ook niet werken aan onderwijs, gezondheidszorg en alle andere levensdomeinen. **Ik heb dat inderdaad ook wel al ervaren dat er bezoekers op het terrein zijn en de kinderen me komen vragen om ze in te schrijven in een school. In de realiteit is het jammer genoeg zo dat ik ze na enkele weken nooit meer terugzie.** Dat is heel jammer ja. Er zijn veel van deze gezinnen die 2-3 jaar vrij intensief naar school gaan, en waarbij dat plots helemaal wegvalt. En dat vind ik dan zo jammer, want die kinderen vinden dat zelfs zeer frustrerend, die voelen dat ook. Dat is zo erg en ik vind dat dat in onze maatschappij in onze tijd niet meer zou mogen. Maar het gebeurt. Daarom heeft het Kinderrechtencommissariaat dit ook aangekaart. Hun grootste

aanbeveling is ook naar de overheid toe: zorg dat er voldoende legale standplaatsen zijn voor die woonwagenbewoners. Daarom hoeven dit nog geen gemeentelijke woonwagenterreinen te zijn. Maar zorg dat de privémarkt, een privébouwgrond op een andere manier kunt verwerven, ook gemakkelijker vergunningen kunt krijgen. Want ook daar ligt het vaak aan. Een gemeentebestuur geeft niet makkelijk vergunningen als ze weten dat het gaat over caravans of woonwagens. Maar ik ben ervan overtuigd dat er een aantal Romgezinnen zijn die het financieel zouden aankunnen om ergens een privégrond te kopen als ze de zekerheid hebben dat ze ook een vergunning krijgen om daar op te mogen wonen met hun woonwagen. **Bestaat zo'n vergunning nu dan niet?** Jawel, in theorie wel. Maar wat doet de gemeente wanneer zij weten dat het gaat over woonwagenbewoners? Ze gaan zoeken naar alle achterpoortjes in de wetgeving om die vergunning niet toe te staan. Dan zit je met woonwagenbewoners die het niet zien zitten om een advocaat te nemen of dit juridisch aan te vechten. Ze haken snel af en dat is begrijpelijk. Europa is hiervoor ook op de vingers getikt geweest. De Liga voor de mensenrechten heeft een klacht neergelegd tegen België voor de opvang van woonwagenbewoners en dat gaat dan zowel over een tekort aan standplaatsen op officiële terreinen, maar ook over heel het verhaal rond de ruimtelijk ordening en vergunningen afleveren voor woonwagenbewoners op legale gronden/woongebieden. België en Vlaanderen maakt het die mensen zo moeilijk. **Het lijkt inderdaad zo vanzelfsprekend dat ze een stukje grond zouden kopen en daar hun chalet op zouden kunnen zetten, maar dat gebeurt dan nagenoeg niet?** Nee, dat steekt mij ook wat tegen. Dat ze nu zo het kleinschalig wonen ook voor gewone burgers aan het promoten zijn. Mobiel wonen en in woonwagens gaan wonen lijken een trend als nieuwe vorm van wonen. Maar ze zeggen er niet bij dat dat zeer moeilijk is om daar een vergunning voor te krijgen en dat wij met de woonwagenbewoners al generaties lang aan het strijden zijn om woonwagenbewoners, dat is hun traditionele vorm van wonen, dat krijgen we er niet eens door. En dan wordt er nu zo gepromoot... Daar word ik zo kwaad op dat ik denk, jongens... Als dat de nieuwe manier van wonen is, allemaal goed en wel, maar zorg er dan ook voor dat die traditionele woonwagenbewoners die al jaren op die manier wonen, dat ze die het dan ook gemakkelijker kunnen maken. Dat is belachelijk gewoon. Dat zijn twee uitersten. Het gaat eigenlijk alleen maar om politieke wil, daar draait het om. Zolang de politieke verantwoordelijke die manier van leven en die cultuur en die leefwijze niet erkennen als zijnde volwaardig, dan gaan we er nooit komen vrees ik. En dan blijven de mensen in de kou staan. Een tweede punt is ook dat woonwagenbewoners ook niet voor hun rechten opkomen. Dat is ook weer een heel verhaal, waar ik mee bezig ben. Het organiseren, het stimuleren, het aanzetten van die groep om met hun vuist op tafel te gaan kloppen. Maar zij doen dat dus niet. Ze hebben angst, ze hebben schrik, wantrouwen... Dat blijft zeer zeer moeilijk om hen als groep naar buiten uit te manifesteren en te protesteren. **Ik merk dat ook in Leuven, er zijn enkele kleine problemen en ze dreigen dan wel om de pers te contacteren, maar er komt ook gewoon niets van.** Wij zijn er dan wel als Minderhedenforum om zoiets in gang te zetten. Wij kunnen dan als er zich echt een situatie voordoet en de familie is akkoord (wij doen dat ook nooit zonder toestemming). Kunnen wij de pers contacteren en kunnen wij daar ruchtbaarheid aan geven. Wij hebben dat al met een paar dossiers gedaan, maar dan is nooit maar dan ook nooit een positief resultaat uit gekomen. Wij hebben nooit bekomen dat de overheid of dat de politiek zegt: awelja, nu kijken wij is recht in eigen boezem, wij hebben hier een fout gemaakt, wij moeten die rechtzetten, wij gaan die mensen op een betere manier onthalen... Dat komt er dus niet van. En dat maakt het werk zo frustrerend. Je moet constant opboksen en dat ervaren de

woonwagengewoners ook, waardoor zij denken: ja nee, wij beginnen daar niet aan. En dat begrijp ik ook. Vandaar dat ik dit jaar mijn focus van dat lobbywerk, dat actiewerk even van me heb afgeduwd. Wij focussen ons nu eerder op beeldvorming en samen met woonwagengewoners dingen doen rond hun cultuur en erfgoed en daarmee naar buiten komen. Eigenlijk gewoon begrip vragen voor hun leefwereld, voor hun cultuur, voor hun problematiek. Maar op een positieve manier en hopelijk doet dat een aantal geesten openen en krijgen we daardoor ook wat meer medestand ook bij lokale mandatarissen, politiciers, burgemeesters...die zeggen van: eigenlijk hebben wij hier toch een mooie cultuur in onze gemeente, ik zou dat toch meer moeten ondersteunen. Wij hopen op die manier wel toegang te vinden. Het is een positieve manier en de woonwagengewoners ervaren dat zelf ook zo. Zo moet er niet nog een keer naar de burgemeester gegaan worden om te zagen en te klagen over het tekort aan standplaatsen. Dus we proberen het nu te verschuiven, maar of het daadwerkelijk iets gaat uithalen blijft natuurlijk de vraag. **De afdeling Diversiteit en Gelijke Kansen gaat bijv. ook focussen op Koerdische en Marokkaanse gemeenschap. Het zou dan ook veel kunnen betekenen moesten zij meer focussen op de woonwagengewonersgemeenschap?** Ja, stel het open, laat mensen het terrein bezoeken. Ga ook niet alleen op het terrein, maar probeer ook buiten het terrein lezingen, voordrachten, tentoonstellingen in bibliotheken, scholen... Probeer ook Roms waarvan je weet dat ze het aankunnen desnoods mee te nemen. Als ze al heel even kunnen uitleggen wie ze zijn en waarom ze nog steeds kiezen voor de woonwagen als woonvorm... Probeer de beide werelden wat dichterbij elkaar te brengen, en op een positieve manier. Uiteraard zal er altijd kritiek komen, altijd dezelfde opmerkingen. Maar ik denk dat dat een betere manier van werken is dan steeds op de politieke verantwoordelijkheidshamer te kloppen. Dat brengt uiteindelijk niet veel op en dat brengt veel frustratie langs beide kanten. Maar ik wil wel benadrukken dat er ondertussen wel mensen zijn die effectief in woonproblemen zitten. Het is dus niet omdat wij nu als Minderhedenforum kiezen om rond cultuur en erfgoed te werken, dat wij daar niet meer mee bezig zijn. Is er een probleem dan ga ik nog steeds zien of het nodig is om contact op te nemen, door te verwijzen... Maar zelf ga ik op dit moment de politieke strijd niet aangaan. **Op het terrein is ook een terrein geweest (Troje), dit is ook wel een voorbeeld van een good practice.** Ja, en eigenlijk zou je daar dan de pers op moeten uitnodigen om dat naar buiten uit te brengen. Zo komt dit ook eens op een positieve manier in de media. Het is goed om zo het beeld eens te breken. **De rol van het Minderhedenforum is -als ik het goed begrijp- wel voornamelijk inzetten op de basisniveaus van de piramide?** Ja, absoluut. **Wat zijn volgens jouw ervaringen factoren die het schoolverzuim het meeste belemmeren?** Het wantrouwen zit heel diep. De angst dat hun kinderen gadgé worden als ze naar school gaan. Ook het nut, de aansluiting bij de leefwereld van de Roms gebeurt nog steeds weinig. Het is ook moeilijk, de traditionele beroepen van de Roms daar komen ze nu ook niet ver meer mee. Ook daar is een belangrijke opdracht weggelegd om die gemeenschap te gaan empoweren op vlak van hun economische activiteiten. **Bedoel je dan bijv. zeggen van: "Als je beter kan rekenen, kan je ook beter auto's verkopen?"** Nee, het gaat verder. Ik denk dat de autoverkoop in vraag moet gesteld worden. Is dat nog wel de juiste economische handel op dit moment. Je verdient er weinig mee, alles wordt gedigitaliseerd, enorm veel attesten nodig om auto's op legale manier te verkopen. Ook oud ijzer wordt zeer moeilijk. Daar moet met Roms eens over nagedacht worden. Is het eigenlijk wel goed voor de toekomst van die families. Nu, ik weet ook dat je dat niet zelf kan initiëren. Ik zie ook dat er een evolutie is bij de Roms, dat er een aantal families afstappen van die autohandel en zich

gaan focussen op andere beroepen en die toch ook hun weg op één of andere manier vinden. Maar als ik kijk naar bijv. de Roms van Leuven denk ik dat ze dat zelf nog zeer weinig kunnen. **Dat is inderdaad nog de grootste bedrijvigheid die ik zie.** Daar denk ik wel dat er voor jullie dienst een belangrijke uitdaging ligt qua opleiding, qua vorming...

Daar proberen dan wat onderwijs aan te koppelen? Ja, dat is duidelijk maakt: je kind gaat hier naar school om zelfs voor u, maar ook voor henzelf een betere toekomst uit te werken. Hij hoeft niet perse een autohandelaar te worden. Kunnen we eens nadenken over al de zelfstandige arbeid die wel interessant zou kunnen zijn, die aansluit bij jullie manier van leven en flexibiliteit. **Zit hier dan ook de angst om burger te worden in? Als ze bijv. meer gaan verdienen ze een huis gaan kopen en de cultuur zo stilaan wegvalt?** Ja, of dat ze gewoon ook een heel ander beroep zouden gaan kiezen. Waardoor dat ze ook kiezen om geen Rom meer te zijn. We zien meer en meer Roms die geen vaste standplaats meer vinden en genoodzaakt zijn om in een huis te gaan wonen, maar toch blijven vasthouden aan die manier van leven. Die flexibiliteit, die economische handel. Dus je zou hen eigenlijk ook moeten kunnen duidelijk maken dat die woonvorm hen niet belemmert om hun identiteit te kunnen blijven behouden. Maar ik vind persoonlijk -de woonwagen is erkend als officiële woonvorm- dat elke Belg eigenlijk de keuze zou moeten hebben te kiezen voor zijn soort woonvorm. Ik blijf pleiten- dat vind ik altijd zo moeilijk want er is zo'n project ook bij het OCMW van Mortsel waarbij aantal Roms moeten vertrekken omdat er fraude was. Kregen keuze om in huis te gaan wonen met sociale ondersteuning. Andere gezinnen hebben bewust gekozen om niet in huis te gaan wonen en deze zijn nog steeds aan het rondtrekken. Het feit dat daar een overheidskeuze gemaakt is om de mensen op straat te zetten met als enige alternatief een vaste woning (een stenen huis), daar heb ik het moeilijk mee. **Ja, dat is inderdaad dwingen bijna.** Ja, en nu, Mortsel, je kan het niet verplichten om een tweede woonwagenterrein aan te leggen. Maar volgens mij zou dat de beste oplossing geweest zijn om ook die gezinnen verder te kunnen begeleiden en ondersteunen en met een schone lei te beginnen. Want ergens ligt het ook aan Mortsel zelf: het impliceren van een reglement, consequent zijn in beslissingen en verwittigingen. Ook daar zit een probleem, maar als je een nieuw woonwagenterrein hebt kan je ook vanaf 0 terug met een nieuwe reglement staan en kiezen voor duidelijke afspraken en regels. Nu, daar hebben ze niet voor gekozen, nee ze kiezen: dan moeten de mensen maar naar een huis gaan. Ik vind dat zo een redenering, ik heb het daar moeilijk mee. Er is maar een gezin waar het een beetje werkt. De rest is ondertussen vertrokken uit dat huis, of ze hebben problemen met de burens, ze vinden geen aansluiting bij de maatschappij... Dus eigenlijk creëren ze daardoor andere problemen. Ik heb het daar moeilijk mee. **Zijn er volgens jou nog andere factoren die het schoolverzuim belemmeren?** Ook hier weer om aan te geven dat die woonzekerheid enorm belangrijk is: zorg dat de mensen een vaste standplaats hebben, zorg dat de omgeving werkt, dat er ondersteuning is, dat er duidelijke regels en afspraken zijn (van mij mag er gerust een stok achter de deur zijn, mag er financieel gestraft worden als mensen hun kinderen niet naar school sturen...). Ik denk dat al die maatregelen helpen, ertoe bijdragen dat mensen effectief hun verantwoordelijkheid opnemen. Maar langs de andere kant moet je ook het stimulerende en ondersteunende hebben. Dan kijk ik vooral naar die specifieke projecten, meer het onderwijsopbouwwerk, de brugfiguren die worden ingezet, de school die wat bekender wordt door activiteiten te organiseren rond kleuterparticipatie enzovoort. Het is een verhaal langs twee kanten, maar alles vertrekt vanuit die woonzekerheid. **Is dat dan puur op beleidsvlak?** Ja, dat is puur beleid. En ik weet het, ik blijf dat verhaal oneindig herhalen en mensen zijn het beu om dat te horen en vragen dan: we weten dat, dat kan

niet opgelost worden, maar hoe gaan we dan verder? Hoe kan je mensen stimuleren om naar school te gaan als ze binnen een maand effectief moeten vertrekken? Dat gaat toch niet? **Voila, dat is echt hoe de piramide werkt. Het onderste niveau blijkt niet voldoende uitgebouwd en heeft effect op heel de piramide.** Ook al de onderzoeken die errond al gebeurd zijn, projectjes zijn allemaal goed en wel. Maar er moet meer duidelijk gemaakt worden dat een zeer belangrijke voorwaarde voor dat alles het recht op wonen is. Daar moet aan voldaan worden en pas dan kan je starten met je toeleiding naar onderwijs. **Ja, ik wist op voorhand ook al dat er reeds veel onderzoek naar schoolverzuim is gedaan. Ik ben ook niet van plan om het warm water uit te vinden. Daarom wou ik eens vanuit een totaal andere invalshoek vertrekken. Daarin wordt het ook duidelijk dat het belangrijk is alle niveaus te vervullen.** Dat is ook het frustrerende, al die onderzoeken die gebeuren zijn zeer goede voorbeelden hoe het zou kunnen zijn, maar in de praktijk kan je er niets mee, zonder de woonzekerheid. Dat is zeer frustrerend. Nu, je kan uiteraard lokaal activiteiten en acties ondernemen, maar al die andere mensen die moeten passeren kan je zeer weinig aan doen. **Ja, daar merk ik ook dat ze door de mazen glippen.** Dus ja, die piramide allemaal mooi en wel, maar zolang niveau 0, 1 en ook 2 niet wordt ingezet. **Dat is ook exact waarom ik dit gesprek met u wou hebben, om eens op die onderste niveaus te focussen. Persoonlijk vind ik het ook heel jammer dat de bewoners onderwijs steeds als plicht en niet als recht zien.** Ja, en ik ben ervan overtuigd dat meer en meer Roms het nut van onderwijs voor hun kinderen wel inzien. Omdat ze zien dat de kinderen daardoor zelf gelukkiger worden. Die Romkinderen gaan graag naar school. Niet alleen omdat ze het gevoel hebben dat ze beziggehouden worden, maar omdat ze ook voelen dat ze daardoor iets leren, vooruit geraken, de wereld gaat voor hen open. Dus ik ben daar echt van overtuigd dat dat gevoel van belang leeft. Maar omdat ze zoveel teleurstellingen tegenkomen- vaak te maken met het recht op wonen en vaste standplaats en zekerheid- dat ze denken: dan ga ik ook niet mijn kind naar school sturen. **In de realiteit liggen de prioriteiten inderdaad veel anders, ze lijken ook steeds bezig te zijn met overleven. Als je vuile stinkende kleren hebt is het logisch dat je niet naar school wil.** Nee, of als je geen boterhammen hebt, of centjes om te zwemmen... Uitstap, drankje... Zorg eerst dat er aan de randvoorwaarden voldaan wordt. Let op, wonen is voor mij geen randvoorwaarde, nogmaals, dat is prioriteit nummer één. **Zijn er op niveau van de brede maatschappelijke context nog maatregelen waar u aan denkt?** Op cultureel niveau gewoon de erkenning. Wij willen de woonwagencultuur erkend krijgen als cultureel immaterieel erfgoed. Dus eigenlijk als officiële cultuur in Vlaanderen en daarmee willen wij ook een statement maken van: lieve Vlaamse burger, erken deze groepen als zijnde erkende Vlaamse gemeenschap binnen de overheersende Vlaamse gemeenschap. Moest daar al meer erkenning en begrip voor zijn, dan denk ik dat sommige andere dingen ook stilaan volgen. Dan is er meer openheid om te discuten over onderwijs, woonzekerheid... Op dat vlak is er ook nog heel wat werk. **Dat de bewoners trots zijn en ervoor durven uitkomen dat ze Rom zijn?** Daarvoor durven uitkomen zonder dat ze scheef bekeken worden. Veel hangt natuurlijk ook af van hun houding he. Maar het feit dat ze het doen is ook omdat ze nog steeds te veel negatieve ervaringen hebben met onze omringende maatschappij. Dat zou wel een beetje moeten gaan omkeren. Dat er een positief verhaal komt langs beide kanten. Ook de burgers moeten ook eens een positieve ervaring opdoen. Misschien dat er zo eens iets georganiseerd moet worden, dat er duidelijk eens een bordje wordt gezet: vandaag is het opendeurdag, welkom voor een tas koffie (- en de honden worden even opgeborgen). Ik denk dat de mensen zo een heel ander beeld krijgen, en

toch iets meer begrip en respect. **Er is al eens een straatfeest gedaan en dat was blijkbaar uit de hand gelopen. Het is dan heel jammer dat die mensen hun eigen beeld dan zo bevestigen naar de buitenwereld toe.** Ja, ik denk dat een voorbereiding met de Roms zelf enorm belangrijk is. Niet dat er een tent en drank wordt voorzien, maar echt even met de Roms samenzitten, al is het individueel het belang van het straatfeest uit te leggen. Dat ze zich op dat moment even gaan moeten gedragen omdat dat ook het beeld zal zijn dat ze naar de buitenwereld uitstralen. **Dat zou inderdaad wel goed werken, dat ze hun trots mogen maken, mogen stoeven met hun lekker eten...** En hun betrekken ook, dat ze zelf voor het eten zorgen en aankleden in hun stijl. Bijv. een naaister in huren om met wat stof gordijntjes te maken... Hen op een andere manier bij betrekken dan gewoon vanuit de dienst zeggen: 'nu gaan wij dat eens organiseren'. Nee, je moet zien dat dat iets van hen wordt. Als ze er dan trots en fier op zijn gaan ze zich naar buiten uit ook meer 'gedragen'. Dat vraagt natuurlijk enorm veel energie en tijd. Ik ben mij daar 100% bewust van, maar ik denk dat dat de enige manier is om met die groepen vooruit te gaan. Een mooi voorbeeld is een Slowaakse Roma, een muzikant, die vooral de laatste jaren gefocust heeft op muziek maken met Roma. Hij heeft er ook Belgen bij betrokken om vooral de Romacultuur en -gemeenschap wat bekender te maken. Nu begint hij zich ook meer bewust te maken van het feit dat er ook woonwagengewoners zijn. Die link met Roma en woonwagengewoners wordt duidelijk. Hij vindt dat het zijn plicht is ook met hun linken te leggen. Hij gaat nu op het doortrekkersterrein van Gent rond 8 april een muziekoptreden doen. Hij heeft in zijn muziekgroep niet alleen Romamuzikanten maar ook een Manoesj, Fapy Lafertin bijgehaald. Dat is goed, want het is een Manoesj en die heeft al meer connectie met die woonwagengewoners. Hij gaat dat op het terrein doen met een eigen kinderkoor van een aantal Slowaakse kindjes. Hij gaat die kindjes meenemen en de dag zelf proberen met de Romkindjes die dat moment op het woonwagenterrein zijn die één nummer aanleren in het Romanes dat een beetje met dat van hun overkomt. Hij wilt Roms op die manier betrekken bij een activiteit. 's Avonds gaan ze dan samen dat nummer proberen te zingen. Ik vind dat knap, als je dan die ouders laat kijken naar de kinderen die daar staat op dat podium- die mee opgezogen worden in heel dat evenement, dat die applaus krijgen, trots mogen zijn op wat ze gedaan hebben... Dan denk ik dat je al een stapje verder bent. Daar zou je dan eigenlijk nog een vervolg aan moeten kunnen breien en verder mee gaan. Verder blijven gaan op het positieve: kijk wij vinden dat mooi, jullie kunnen ook veel... Laat ons daar verder iets mee doen: met muziek, zang, klederdracht... En toon dat. Dat zijn eigenlijk de projecten waar ik meer en meer in begin te geloven. Nu, of het gaat lukken is een andere vraag, maar het idee is alvast zeer goed. Met zijn muziek alleen al, het is iets dat werkt bij heel wat gemeenschap, kan je veel connecties maken. Dat kan wel iets zijn waar meer en meer moet op ingezet worden. Eigenlijk zouden we dat meer en meer moeten kunnen opentrekken naar de woonwagengewoners zelf. De muzikant wil dat volgende jaren op meerdere terreinen doen, dus misschien is dat ook wel een tof idee voor Leuven om hen te vragen. Of het concept een beetje overnemen, met hem in zee gaan...**Voila, ik denk dat we rond zijn. Het was ook echt de bedoeling dat we vooral op de onderste niveaus gingen focussen dus in die opzet zijn we zeker geslaagd. Bedankt, je krijgt zeker een exemplaar van mijn bachelorproef.**

Model 'Geïnformeerde toestemming'

Wordt ingevuld door de persoon die deelneemt aan het onderzoek (in het geval van minderjarigheid: door een ouder of voogd) en/of wordt samen met de onderzoeker doorgenomen.

Ik begrijp dat het doel van dit interview is om informatie vanuit een ander standpunt te verkrijgen in verband met preventieve maatregelen bij woonwagenebewoners.

Ikzelf of anderen vinden eventueel baat bij dit onderzoek op volgende wijze: mijn bachelorproef zal uiteindelijk een aanbeveling voor relevante preventieve maatregelen in de praktijk vormen.

Ik neem uit vrije wil deel aan dit onderzoek.

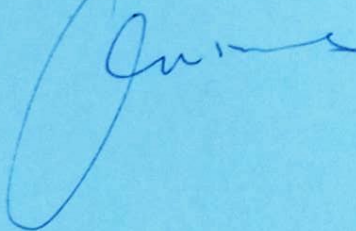
De resultaten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden voor wetenschappelijke doeleinden en mogen gepubliceerd worden. Mijn naam wordt daarbij niet gepubliceerd en de vertrouwelijkheid van de gegevens is in elk stadium van het onderzoek gewaarborgd.

Ik behoud het recht om op elk moment mijn deelname aan het onderzoek stop te zetten.

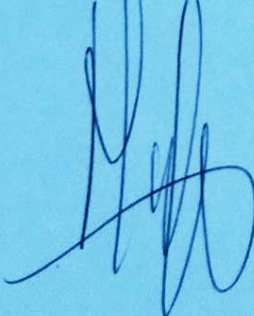
Voor eventuele vragen, klachten, verdere opvolging, weet ik dat ik na mijn deelname terecht kan bij: Tim Huyghe

Datum: 29/03/17

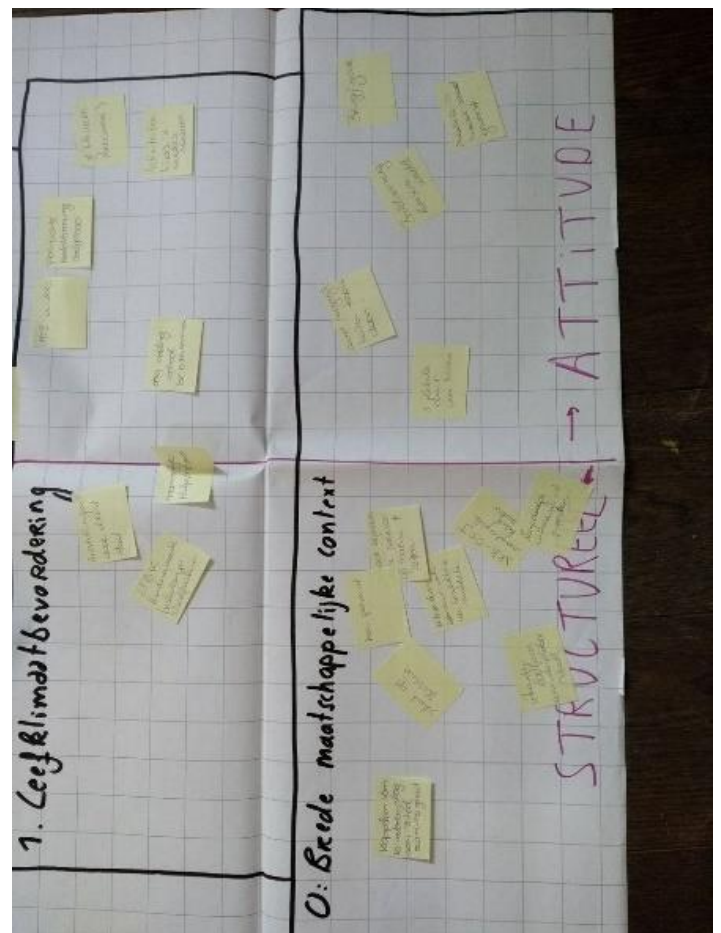
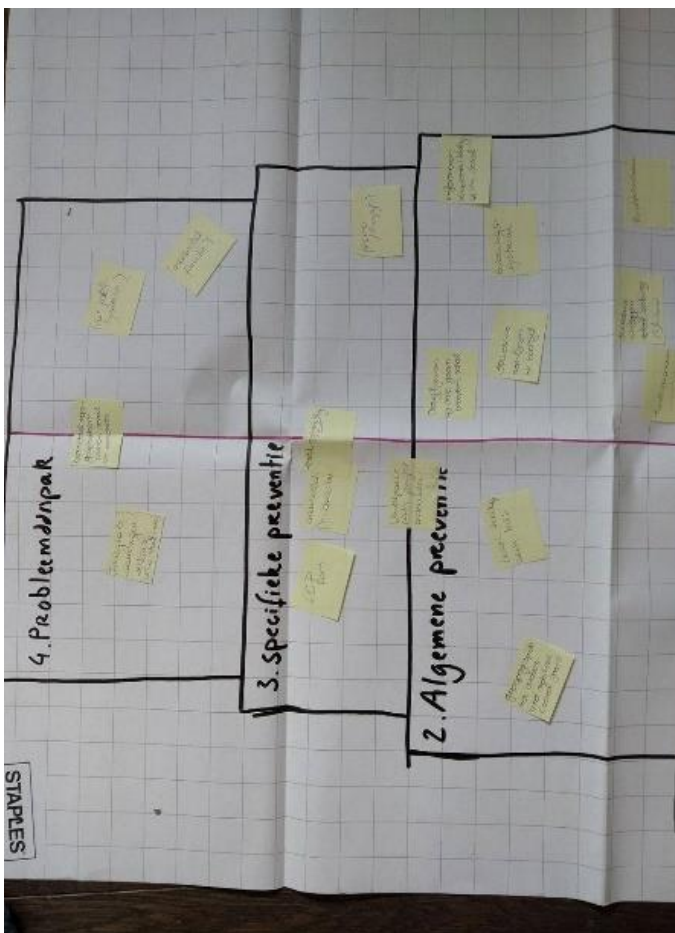
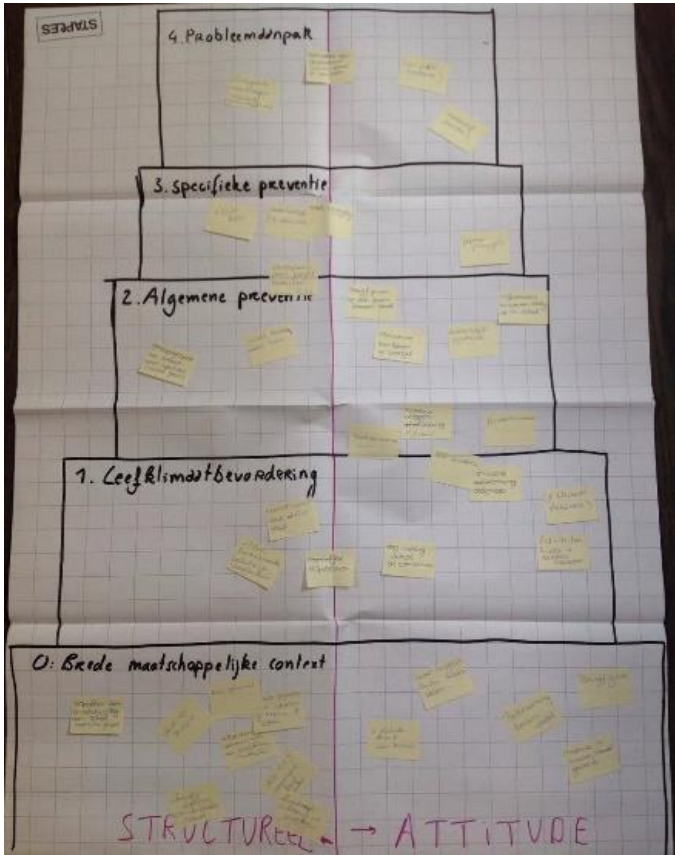
Naam en handtekening van de geïnterviewde

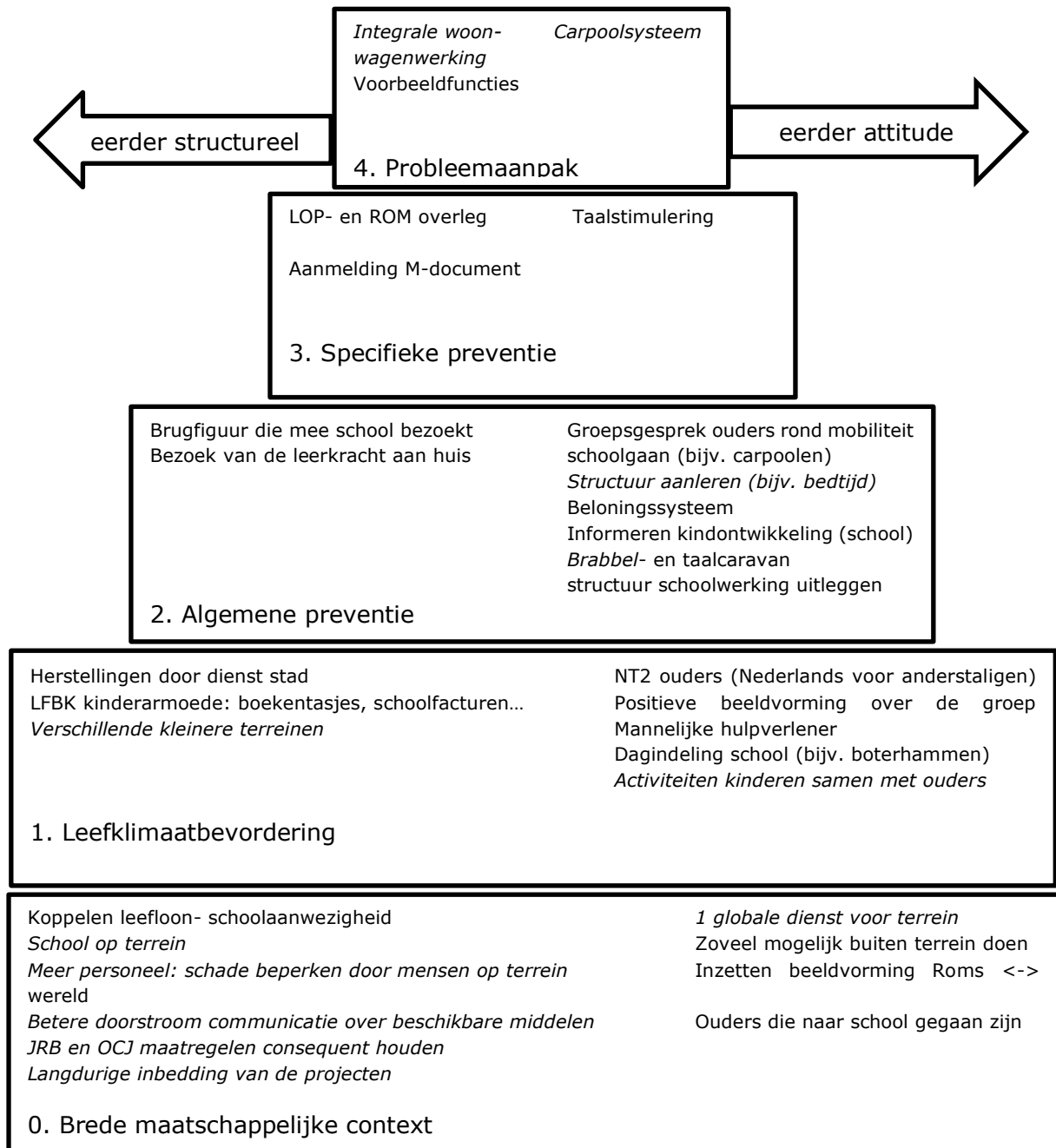
Kim Janssens

Naam en handtekening van de onderzoeker

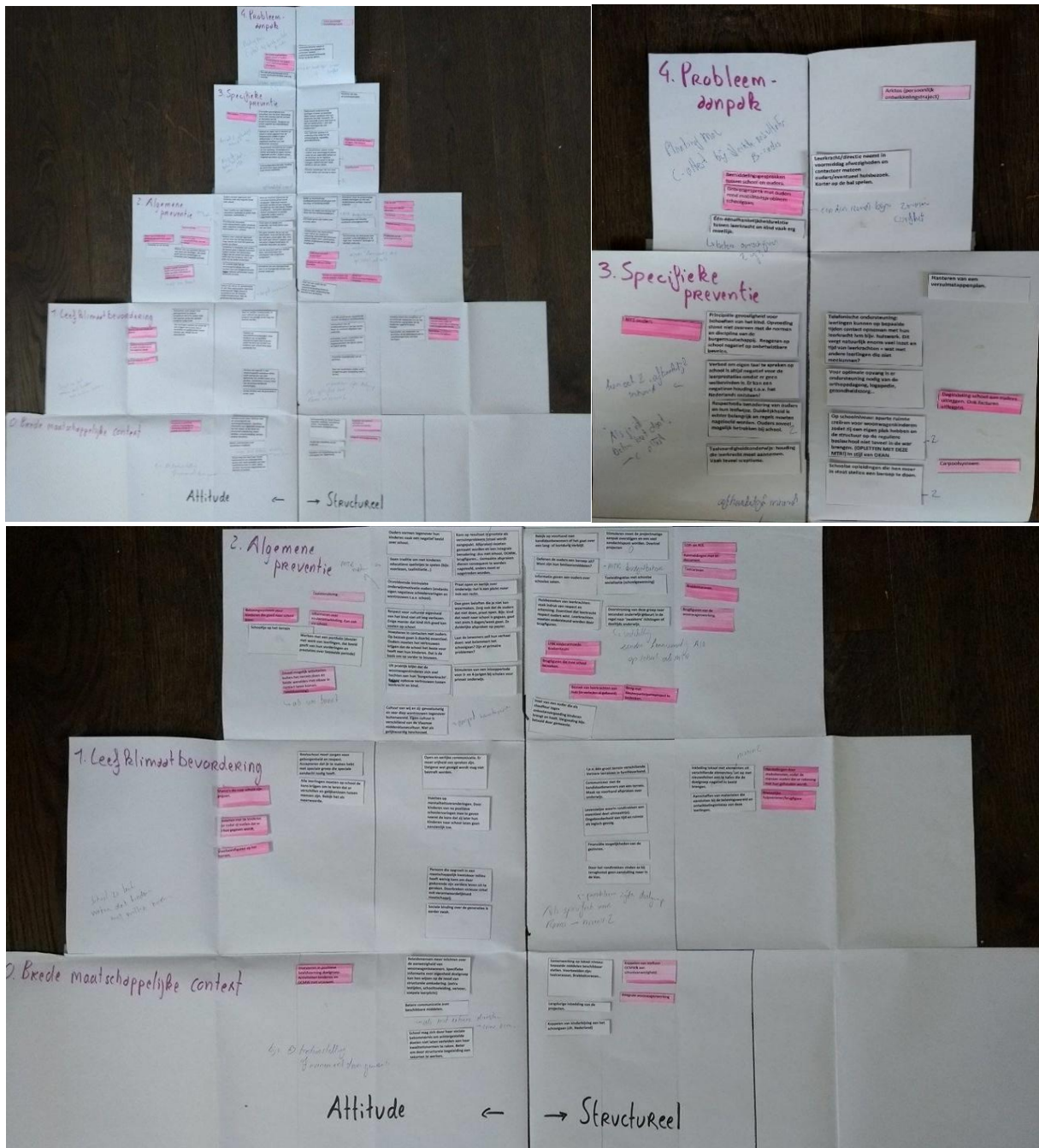
Tim Huyghe

Bijlage 4: Hedendaagse preventiepiramide focusgroep

Bijlage 5: Implementatie maatregelen met Johan Dekerck

Deze foto's weergeven hoe ik de preventiepiramide op voorhand had uitgewerkt met de verzamelde maatregelen. De feedback die Johan Dekerck tijdens ons gesprek gaf staat per niveau geschreven. Omdat dit slecht leesbaar is, heb ik hieronder de maatregelen en bijhorende feedback per niveau uitgeschreven. Opvallend is ook dat ik hier maatregelen aanhaal die niet relevant lijken. Deze waren dan ook puur voor mezelf om zo een beter inzicht in de werking van de piramide te krijgen. In 4.2 is dan ook de essentie terug te vinden.

Model 'Geïnformeerde toestemming'

Wordt ingevuld door de persoon die deelneemt aan het onderzoek (in het geval van minderjarigheid: door een ouder of voogd) en/of wordt samen met de onderzoeker doorgenomen.

Ik begrijp dat het doel van dit onderzoek is om informatie rond woonwagenbewoners in het algemeen en Roms in het specifiek te verhelderen. Het doel is om enerzijds de reeds bestaande en anderzijds de opgezochte preventiemaatregelen te plaatsen op de preventiepiramide.

Ik weet dat ik zal deelnemen aan volgende proeven of testen: overleg waarbij de preventieve maatregelen op materiële wijze op de preventiepiramide geplaatst worden.

Ikzelf of anderen vinden eventueel baat bij dit onderzoek op volgende wijze: het vervolledigen van de preventiepiramide en mijn bachelorproef. Na dit overleg zal de preventiepiramide juist geïnterpreteerd zijn en zullen de preventieve maatregelen juist geplaatst worden..

Ik neem uit vrije wil deel aan dit onderzoek.

De resultaten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden voor wetenschappelijke doeleinden en mogen gepubliceerd worden. Mijn naam kan daarbij gepubliceerd worden en de vertrouwelijkheid van de gegevens is in elk stadium van het onderzoek gewaarborgd.

Ik behoud het recht om op elk moment mijn deelname aan het onderzoek stop te zetten.

Voor eventuele vragen, klachten, verdere opvolging, weet ik dat ik na mijn deelname terecht kan bij Tim Huyghe

Datum: 02/05/2017

Naam en handtekening van de proefpersoon:

- graag perfect bronnen gebruik (if- boekacco)
- openover materiaal mag op geen enkele manier verspreid worden tenzij op papier vermeld in de bachelor proef.

Naam en handtekening van de onderzoeker:

Tim Huyghe

Niveau 0: brede maatschappelijke context

Maatregel	Eventuele feedback door Johan Deklerck
<p>Investeren in positieve beeldvorming doelgroep, door bijv. activiteiten met de kinderen en vrouwen buiten het terrein te doen.</p>	<p>Bijv. tentoonstelling waarbij doelgroep positief in beeld komt of evenement met de gemeente. Dit is naar buitenuit. Als dat naar de buurt toe is en je doet het zelf zou dat ook niveau 2 kunnen zijn. Als je zegt: we doen een buurtvergadering, een bbq... en het is algemene preventie en we hebben daarvoor toelating van de stad. Als we de doelgroep daarbij mee laten organiseren zit deze maatregel op niveau 2. Als je vindt dat er teveel segregatie is tussen de Roms en de Leuvense gemeenschap en je kaart dat aan bij de gemeente en vraagt: kunnen jullie inzetten op activiteiten of een tentoonstelling in tweebronnen, of op één of ander plein een verbroederingsfeest van de stad, dan zit je op niveau 0. Als je vraagt aan de gemeente of zij zoiets doen, dan zit op niveau 0.</p>
<p>Beleids mensen meer inlichten over de aanwezigheid van woonwagewoners. Specifieke informatie over eigenheid doelgroep kan hen wijzen op de nood van structurele omkadering (extra lestijden, schooltoeleiding, vervoer, soepele leerplicht...)</p>	
<p>Betere communicatie over beschikbare middelen.</p>	<p>Enkel op dit niveau als het met verschillende externe diensten (CAW, OCMW, school, gemeente...) is.</p>
<p>School mag zich door haar sociale bekommernis om achtergestelde doelen niet laten verleiden aan haar kwaliteitsnormen te raken. Beter om door structurele begeleiding aan tekorten te werken.</p>	
<p>Samenwerking op lokaal niveau: bepaalde middelen beschikbaar stellen. Integrale woonwagewerking</p>	<p>Als dat is over Vlaanderen dan is dat ook niveau 0.</p>
<p>Langdurige inbedding van projecten. Stimuleren moet de projectmatige aanpak overstijden en een vast aandachtspunt worden. Overtref projecten.</p>	
<p>Koppelen van kinderbijslag aan het schoolgaan (cfr Nederland) OCMW koppelt leefloon al aan schoolaanwezigheid in Leuven</p>	<p>Dat is niet het woonwagewerk zelf, dat is iets wat scholen kunnen doen. Als je dat zou suggereren aan de beleidsmakers of het schoolplatformoverleg, dat dat nuttig of juist niet is, zit je inderdaad op niveau 0.</p>

Niveau 1: leefklimaatbevordering

Maatregel	Eventuele feedback Johan Deklerck
<p>School zo aantrekkelijk maken zodat het iets is dat de kinderen niet willen missen. Basisschool moet zorgen voor geborgenheid en respect. Accepteren dat je te maken hebt met speciale groep die speciale aandacht nodig heeft. Alle leerlingen moeten op school de kans krijgen om te leren dat er verschillen en gelijkenissen tussen mensen zijn. Bekijk het als meerwaarde.</p>	<p>Enkel op dit niveau als school aantrekkelijk gemaakt wordt voor ALLE kinderen. Als er specifieke aandacht besteed wordt aan de Roms, hoort deze maatregel eerder bij niveau 2. Als er speciaal op ingezet wordt omdat het een marginale doelgroep is, dan zit je op niveau algemene preventie. Als je rekening houdt met het specifieke en het risico. Als het gewoon is dat de school gaat voor multidiverse aandacht, voor alle culturen die aanwezig zijn is het niveau 1. Als het is van: de Roms zijn een speciale groep en daar moeten we op inzetten, dan is het niveau 2.</p>
<p>Mama's die naar school zijn gegaan. Voorbeeldfiguren op het terrein. Persoon die opgroeit in een maatschappelijk kwetsbaar milieu heeft weinig kans om daar gedurende zijn verdere leven uit te geraken. Doorbreken van deze vicieuze is ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid.</p>	<p>Omvormen tot maatregel</p>
<p>Activiteiten met de kinderen organiseren, zodat zij voelen dat er om hun gegeven wordt.</p>	
<p>Open en eerlijke communicatie. Er moet vrijheid van spreken zijn. Datgene wat gezegd wordt mag niet bestraft worden.</p>	
<p>Inzetten op mentaliteitsveranderingen. Door kinderen van nu positieve schoolervaringen mee te geven neemt de kans dat zij later hun kinderen naar school laten gaan aanzienlijk toe.</p>	
<p>In plaats van één groot terrein is het beter verschillende kleinere terreinen in familieverband te organiseren.</p>	
<p>Levenswijze waarin rondtrekken een essentieel deel uitmaakt(e). Ongebondenheid aan tijd en ruimte is een logisch gevolg. Door het rondtrekken vinden ze bij terugkomst moeilijk/geen aansluiting bij de klas. Communiceer met de kandidaat bewoners van een terrein. Maak op voorhand afspraken over onderwijs.</p>	
<p>Financiële mogelijkheden van de gezinnen.</p>	
<p>Zowel mannelijke als vrouwelijke hulpverl(ener)(eenster).</p>	
<p>Verlagen drempel naar school. Veelal ontbreken van positieve ervaringen. Op inspelen met naschoolse activiteiten, kennismakingsavond, rondleiding op school... Openstaan voor cultuurverandering waarbinnen echt ruimte is voor verschillen en een aanpak op maat.</p>	
<p>Kinderen zijn geen leeftijdsscheiding gewoon, wat op school wel vaak het geval is.</p>	

Zorg dragen voor een open sfeer in een team zodat leerkrachten bij elkaar terecht kunnen als er problemen zijn met de kinderen.	
Creatief omgaan met wet- en regelgeving. Als niet kan wat moet, moet wat kan. Proberen door de mazen van het net op zoek te gaan naar oplossingen die niet altijd voor de hand liggen.	
Lange-termijndenken: niet blindstaren op volledige afname van verzuim op korte termijn. Wees pragmatisch.	

Niveau 2: algemene preventie

Maatregel	Eventuele feedback Johan Deklerck
Inkleding lokaal met elementen uit verschillende culturen. Let op met nieuwsfeiten aan te halen die de doelgroep negatief in beeld brengen. Als het dan eens over hen gaat, is het belangrijk dat ze positief in het licht worden gebracht.	Als het specifiek voor de Roms is, hoort het op dit niveau. Als je inzoomt op negatieve beeldvorming, iets specifiek voor de Roms wil doen. Als je gewoon zegt: we kleden het terrein, de school leuk in, dan is dat niveau 1. Als het is om een risico te vermijden is het niveau 2.
Aanschaffen materialen die aansluiten bij de belevingswereld en ontwikkelingsniveau van deze leerlingen.	Optimalisatie van de leersituatie. Als het gaat over de organisatie van de plek, volgens de gewoontes en tradities- zonder dat je op risico's inzoomt- net zoals je kleuterklas aanpast aan kleuters. Dan is dat positief en niveau 1. Als je dat doet om de risico's te vermijden voor de woonwagenbewoners, per definitie spijbelaars waar moet op ingezet worden, dan ben je eigenlijk aan het werken op niveau 2 (want je gaat uit van risico). Als je het doet vanuit probleemachtergrond. Probleemzijde van de doelgroep.
Beloningssysteem voor kinderen die goed naar school gaan.	
Schooltje op het terrein.	
Taalstimulering Geen traditie om met kinderen educatieve spelletjes te spelen (bijv. voorlezen, taalinitiatie)	Bijv. maatregel: we gaan elke woensdagnamiddag educatieve spelletjes spelen
Informeren over kinderontwikkeling. Kan ook via school.	
Werken met een portfolio (dossier met werk van leerlingen, dat beeld geeft van hun vorderingen en prestaties over bepaalde periode). Kan gezien worden als het werken aan een eigen levensplan.	
Zoveel mogelijk activiteiten buiten terrein en met buurt doen. Beide werelden met elkaar in contact laten komen.	
Ouders vormen tegenover hun kinderen vaak een negatief beeld over school	
Onvoldoende intrinsieke onderwijsmotivatie ouders (ondanks eigen negatieve schoolervaringen en wantrouwen t.o.v. de school).	Kennis maken met school, opendeurdag, film tonen over Belgisch onderwijs. Ombuigen naar maatregel.

Respect voor culturele eigenheid van het kind niet uit het oog verliezen. Enige manier dat kind zich goed kan voelen op de school.	Interculturele middag organiseren, uitwisseling van recepten, muziekschool met eigen muziek... Succeservaringen laten uitspelen! Daar moet je op inzetten.
Investeren in contacten met ouders. Op bezoek gaan is daarbij essentieel. Ouders moeten vertrouwen krijgen dat de school het beste voor heeft met hun kinderen. Dat is de basis om op verder te bouwen.	Is maatregel dus goed.
Uit praktijk blijkt dat de woonwagenkinderen zich snel hechten aan een 'burgerleerkracht'. Belang opbouw vertrouwen tussen leerkracht en kind.	Als het gewoon eerder ontmoetend is dan is het niveau 2, bijv. bij sporadisch bezoek. Als het gaat om problematisch te praten over mogelijk schoolverzuim is het eerder 3.
Cultuur van wij en zij: gevoelsmatig en zeer diep wantrouwen tegenover de buitenwereld. Eigen cultuur is verschillend van de Vlaamse middenklasse cultuur. Niet als gelijkwaardig beschouwd.	Hier proberen maatregelen van te maken die wantrouwen aanpakt. Het gaat over de aanpak van het wantrouwen. Als je ervan uitgaat: we zijn zo verschillend en dat is net interessant. We gaan daarom eens een interculturele ontmoeting doen omdat dat nu eenmaal leuk is (eten, reis...)
Kans op resultaat is grootste als verzuimprobleem totaal wordt aangepakt. Afspraken moeten gemaakt worden en een integrale benadering: dus met school, OCMW, K&G, brugfiguren... Gemaakte afspraken moeten consequent worden nageleefd, anders moet er opgetreden worden.	Afhankelijk van inhoud maatregel. Afspraken kunnen zowel sanctie als succeservaring zijn. Als je zegt: je krijgt drie kansen en daarna strafbaar, zit je op niveau 3. Als je zegt het is niet gemakkelijk voor jou om de weg te vinden maar we gaan je helpen met schoolverzuim. We gaan elke ochtend samengaan met een groep en we spreken af dat ik je uit je bed mag halen... Dan ben je positief bezig. Maar als je zegt: drie keer spijbelen en je hebt de politie aan je deur, dan dreig je en ben je op niveau 3 bezig.
Praat open en eerlijk over onderwijs: het is niet alleen een plicht maar ook een recht.	
Doe geen beloften die je niet kan waarmaken. Zorg ook dat de ouders dat niet doen, praat open. Bijv. kind dat nooit naar school is gegaan, gaat niet plots 5 dagen per week gaan. Leg afspraken vast op papier.	
Laat de bewoners zelf hun verhaal doen: wat belemmert het schoolgaan? Zijn er primaire problemen?	
Stimuleren van een inlooperperiode voor 3- en 4-jarigen bij scholen voor primair onderwijs.	
Bekijk op voorhand met kandidaat bewoners of het gaat over een lang- of kortdurig verblijf.	
Oefenen de ouders een beroep uit, wat zijn hun bestandsmiddelen. Economische situatie die hen meer en meer in marginaliteit brengt.	Maatregel met eventueel budgetbeheer? Als je ziet dat ze allemaal zitten met financiële schulden bijv. en daar iets aan wil doen. Als het is van: we zorgen voor werk dan zit je op niveau 2.
Informatie geven aan ouders over schoolse zaken.	
Huisbezoeken van de leerkracht: vaak indruk van respect en erkenning. Essentieel dat leerkracht	Positief dus past hier.

respect van de ouders wint. Leerkrachten moeten hierbij ondersteund worden door brugfiguren.	
LFBK Kinderarmoede: boekentasjes, schoolfacturen...	Eerder niveau 2 want dat is 'leuke' maatregel.
Brugfiguren die mee de school bezoeken.	
Doorstroming van deze groep naar secundair onderwijs gebeurt in de regel naar 'zwakkere' richtingen of deeltijds onderwijs	Dit is een vaststelling. Eerder kennismaking ASO op school als maatregel. We organiseren met een aantal van de kinderen en ouders een opendeurdag om het aanbod van de school te bekijken (is niveau 2).
Op schoolniveau: aparte ruimte creëren voor woonwagenkinderen zodat zij een eigen plek hebben en de structuur op de reguliere basisschool niet teveel in de war brengen. (opletten met deze maatregel/ categorialisatie!) Aparte voorzieningen (en categoriale aanpak) voor minderheidsgroepen in initiële fase en in basisvorming.	Eerder in de zin van OKAN: bepaald niveau halen vooraleer in regulier onderwijs.
Schoolse opleiding die hen meer in staat stellen een beroep te doen.	
Hanteren van een verzuimstappenplan.	
Principiële gevoeligheid voor behoeften van het kind. Opvoeding stemt niet overeen met de normen en discipline van de burgermaatschappij. Reageren op school negatief op onbetwistbare bevelen.	Bijvoorbeeld bij moeilijke relatie tussen leerkracht en leerling spelletjes samen doen. Zo wennen ze aan een volwassene die met hen begaan is. Is eerder niveau 2 dan. Stel dat ze bijv. spuwen naar leerkracht dan komt er een straf en spreken we over niveau 3.
Samenwerking tussen alle betrokkenen van het gezin is belangrijk om het draagvlak te verbreden. Het is niet langer het probleem van het onderwijs alleen. Samenwerking creëert ruimte op financieel, personeel en materieel terrein.	
Zorgen dat je als school kunt terugvallen op instanties als het maatschappelijk werk, die de problematiek ook kennen en vanuit hun deskundigheid kunnen opnemen.	
Schoolse verwachtingen zijn gericht op instrumentele of functionele vaardigheden. Vaardigheden die wat opleveren zijn relevanter en aantrekkelijker (win-win)	
Leerachterstanden voorkomen i.p.v. te genezen. Goed kleuteronderwijs is belangrijke vereist voor zinvolle preventie. Kleuteronderwijs moet goed gestart worden. Taalvaardigheid is belangrijk, maar toch beginnen bijna alle Romkinderen met een enorme taalachterstand.	
Inschakelen van een contactpersoon uit de eigen gemeenschap of iemand die de taal spreekt en de cultuur kent. Kan contact tussen school en ouders onderhouden waardoor scholen meer begrip krijgen voor en kennis van de specifieke kenmerken van Rom-kinderen.	
Structurele en integrale aanpak, zowel intern (in de school) als extern (samenwerking met andere	

onderwijsvormen). Staat garant voor betere doorstroming op langere termijn.	
Iets doen aan analfabetisme ouders. Groot deel ouders is analfabeet en kunnen kinderen dus nauwelijks helpen met het huiswerk.	

Niveau 3: specifieke preventie

Maatregel	Eventuele feedback Johan Deklerck
Verbod om eigen taal te spreken op school is altijd negatief voor de leerprestaties omdat er zo geen welbevinden is. Er kan een negatieve houding t.o.v. het Nederlands ontstaan.	Afhankelijk van inhoud en omschrijving kan dit ook niveau 2 zijn. Soms hebben kinderen er baat bij in hun eigen taal te denken in het begin. Taalconstructie. Vanaf sanctie is het niveau drie. Stel maatregel verbod op andere taal op school is het niveau 3, maar een maatregel zoals de taalcaravan is niveau 2 omdat het leuk is. Bijv. het ene kind dat goed Nederlands kan het andere kind een woord laten bijleren is voor beide kinderen een succeservaring: de een was 'de meester' en de andere heeft iets bijgeleerd. Bijlessen mee opletten want kan stigmatiserend werken.
Voor optimale opvang is er ondersteuning nodig van orthopedagoog, logopedie, gezondheidszorg...	Eerder niveau 2
Telefonische ondersteuning: leerlingen kunnen op bepaalde tijden contact opnemen met hun leerkracht i.v.m. bijv. huiswerk. Dit vergt natuurlijk enorm veel inzet en tijd van leerkrachten. Wat met andere leerlingen die niet meekunnen.	
'als je niet beter je best doet, C-attest	
Respectvolle benadering van ouders en hun leefwijze. Duidelijkheid is echter belangrijk en regels moeten nageleefd worden. Ouders zoveel mogelijk betrekken bij school.	
Taalvaardigheidsonderwijs: houding die leerkracht moet aannemen. Vaak teveel sceptisme.	
	Mannen zijn heel de tijd hun auto's aan het opdrijven... dan heb je een probleem en moet je dat probleem aanpakken.
Dreigen met een C-attest bij slechte resultaten.	De dreiging staat centraal.
Brengen van voorschoolse programma's bij de kinderen thuis. Bevordert deelname voorschoolse voorzieningen.	
Lik-op-stukbeleid. Op verzuim dat niet aan de regels voldoet wordt onmiddellijk actie ondernomen. De school meldt het bij de juiste dienst, die op haar beurt de ouders een brief stuurt, of contacteer de ouders rechtstreeks.	

Niveau 4: probleemaanpak

Maatregel	Eventuele feedback Johan Deklerck
Inzet van een ouder die als chauffeur tegen onkostenvergoeding kinderen brengt en haalt. Vergoeding bijv. betaald door de gemeente.	Hangt ervan af hoe je het invult. Bijv. bussen inleggen kan niveau 1 en 2 zijn.
Concrete plaatsing Mol. Er is meer en meer aandacht voor onderwijsbedreigde kinderen. Toch duurt het te lang vooraleer er maatregelen genomen worden.	
C-attest bij slechte resultaten door te veel B-codes.	
Arktos: persoonlijke ontwikkelingstrajecten, Time-out, P.O.T....	
Schoolverzuim is geen kinderbijslag	
HERGO	Bijv. ruzie tussen ouders waarvan de kinderen wel en niet naar school gaan.
Afwezigheden opnemen en sanctie: waarom niet geweest.	